

Ministerie van Defensie

Defensie Projectenoverzicht

September 2021

Inhoudsopgave

Voorwoord

Inleiding

Opbouw

Tabellen

Defensiebreed materieel

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)	23
Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)	24
Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)	25
Defensiebrede vervanging nachtzichtkijker Multiple Use Night Observation System (MUNOS) Weapon Sight-4	27
Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)	28
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens	32
Gespecialiseerde transport- en opslagcontainers	33
Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS)	34
Joint Fires	35
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	36
Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden	37
Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht	38
Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit	39
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	40
Vervanging gevechtsuitrusting	42
Vervanging individuele CBRN-bescherming	43

6	Verwerving helderheidsversterkende brillen	44
	Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)	45

8 Maritiem materieel 48

10	Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA	49
	ESSM Block 2: deelname aan internationale productie	50
	Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn (FLATM BV)	51
16	Instandhouding Goalkeeper	52
	Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	53
22	Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)	54
	Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)	55
	Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen	56
	Midlife Update Zr.Ms. Johan de Witt	57
	Midlife Upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)	58
	Verbetering MK48 torpedo	59
	Verbetering Remote Controlled Weapon Stations OPV/JSS	60
	Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten	61
	Vervanging Close-in Weapon System	62
	Vervanging M-fregatten (ASWF)	63
	Vervanging maritiem Surface-to-surface missile	65
	Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (MCM)	66
	Vervanging MK46 Lightweight Torpedo	67
	Verwerving Combat Support Ship	68
	ESSM Block 2: Verwerving en integratie	69
	Future Littoral All-Terrain Mobility Patrouillevoertuigen (FLATM PV)	70
	Midlife update Oceangoing Patrol Vessel (OPV)	71
	Vervanging hulpvaartuigen	72
	Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem	73

Land materieel

Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten	
C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit	
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig	
Midlife Update (MLU) Fennek	
Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)	
Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL	
Verlenging levensduur Patriot	
Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel middelen	
Vervanging brugleggende tank	
Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem	
Vervanging drijvende brugslagcapaciteit	
Vervanging en uitbreiding Short Range Anti-Tank (SRAT) capaciteit	
Vervanging mortieren 60/81mm	
155mm Precision Guided Munition (PGM) voor de PzH2000	
Ground based Area Access Denial	
Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)	
Uitbreiding Role 2	
Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring	
Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)	
Vervanging tenten en klimaatbeheersing	

74 Lucht materieel

96

75	Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters	97
76	AH-64D block II upgrade	98
77	AH-64D verbetering bewapening	99
78	AH-64D zelfbescherming (ASE)	100
79	Apache Remanufacture	101
80	Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)	102
	Chinook Vervanging & Modernisering	104
81	F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket	105
82	F-16 zelfbescherming(Aircraft Survivability Equipment)	106
83	F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraket	107
84	F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers	108
85	Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	109
86	Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	110
87	Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid	111
88	Levensduurverlenging MASS radars	112
89	Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)	113
90	Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren	114
91	NH-90	116
92	Vervanging Brandweervoertuigen	118
93	Vervanging Gulfstream IV	119
94	Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen	120
95	Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)	121
	Vliegtuigafreminstallatie	122
	Vervanging initiële vliegeropleidingscapaciteit	123
	Vervanging tactische luchttransport capaciteit	124

Infrastructuur en Vastgoed

Aanpassing Vastgoed Defensie	127
Bouwtechnische Verbetermaatregelen Brandveiligheid	128
Herinrichting Kamp Nieuw-Milligen	129
Hoger onderhoud Woensdrecht	130
Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra	131
KMAR LTC fase 1, 2 en 3	132
Nieuwbouw de Kooy (onderhoudsdocks + squadrongebouw)	133
Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and information Agency te Den Haag (NCIA)	134
Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg	135
Nieuwbouw Technology Center Land – TCL (eerder 'Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (MatlogCo) in Leusden' geheten)	136
Revitalisering Bernardkazerne in Amersfoort	137
Speciale Eenheden Schietfaciliteiten Soesterberg en Ossendrecht	138
Verbeteren Legering Defensiebreed (fase 1)	139

IT

Geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	141
Grensverleggende IT (GrIT)	142
Modernisering HF Walinfrastructuur	146
Modernisering navigatiesystemen	147
Vernieuwing TITAAN	148
Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVSysteem	150
Vervanging grondterminals MILSATCOM	151
Foxtrot Spiral 0 voor 44 bataljonstaakgroep	152

126

Projecten in afstoting

154

Indicatieve vooruitblik

Investeringsprogramma

156

ADR rapport GrIT

159

140

Voorwoord

In een wereld die aan verandering onderhevig is neemt de dreiging om ons heen toe. Veiligheid is het fundament onder een bloeiende en vrije samenleving, Defensie draagt bij aan de bescherming van dit fundament. Om bescherming te kunnen bieden tegen oude en nieuwe dreiging past Defensie zich voortdurend aan. Op weg naar een toekomstbestendige krijgsmacht, zoals geschetst in de Defensievisie 2035, hebben we de ambitie om de krijgsmacht te herstellen, te moderniseren en te versterken. Modern materieel dat voldoet aan onze operationele eisen, evenals voldoende IT en vastgoed is randvoorwaardelijk voor een toekomstbestendige krijgsmacht die bijdraagt aan het waarborgen van onze veiligheid. Hierbij werken wij samen met onze internationale strategische partners, zoals Duitsland en België en met nationale partners zoals industrie en kennisinstellingen.

Sinds het Defensie Projectenoverzicht (DPO) van september 2020 is Defensie met 17 nieuwe DPO-projecten gestart, waaronder nieuwe patrouillevoertuigen voor het Korps Mariniers, uitbreiding van de *Role 2* medische faciliteiten, tactische luchttransportcapaciteit en de *Midlife Update* (MLU) van de *Oceangoing Patrol Vessels*

(OPV's). Ook zijn er diverse contracten voor materieel afgesloten, zoals voor de MLU van het CV90 gevechtsvoertuig en voor de aanschaf van het nieuwe 81mm mortiersysteem. Eveneens is ten behoeve van onze strategische partner Noorwegen het contract getekend voor een vijftal radarsystemen, een uitbreiding op het Nederlandse contract voor de Multimissie Radar (MMR). De investeringen in materiele middelen hebben in de afgelopen periode ook tot concrete resultaten geleid. Zo zijn inmiddels alle veertien nieuwe Chinook transporthelikopters afgeleverd en zijn de eerste serieleveringen van de nieuwe gevechtsuitrusting aan Defensie gestart.

Bij het materieel dat Defensie vervangt is informatiegestuurd optreden (IGO) een centraal uitgangspunt. De noodzaak tot verdere operationele digitalisering beperkt zich echter niet tot nieuwe projecten zoals Foxtrot Spiral o voor 44 Bataljonstaakgroep. De lopende projecten en de (wapen)systemen die Defensie reeds in gebruik heeft worden hier eveneens door geraakt. Deze digitale inhaalslag zal 'met terugwerkende kracht' ook voor huidige systemen gemaakt moeten worden. Het betreft dan onder andere een toegenomen behoefte aan netwerk- en satel-

lietcapaciteiten en cybersecurity van de platformgebonden (IT-) systemen. Indien dit in de toekomst voor projecten in uitvoering additionele financiële consequenties heeft, wordt dit in de DPO's gemeld.

De COVID-19-uitbraak heeft impact op de maatschappij, onze projecten en de ketens van de defensie- en veiligheidsindustrie. Samenwerken met internationale bedrijven en partners is bemoeilijkt. Reisbeperkingen hebben negatieve invloed gehad op de wijze waarop programma's van eisen en complexe engineeringvraagstukken samen met de industrie tot stand komen. Contractonderhandelingen 'op afstand' hebben in 2021 meer tijd in beslag genomen en verliepen moeizamer. Bij de leveranciers en partners leiden de langdurige maatregelen tot het sluiten van fabrieken en lokale COVID-19 uitbraken en de daarop volgende maatregelen zorgen voor beperkingen in de productie: de leverzekerheid neemt hierdoor af. Zo leidt schaarste aan grondstoffen tot een lagere productie- en uitleversnelheid van de nieuwe helmen. Ook laten prijsstijgingen voor bouwmaterialen als staal, hout en isolatiematerialen zich voelen bij lopende en toekomstige grootmaterieel- en vastgoedprojecten. Bovendien kunnen de

wereldwijde tekorten aan chips tot langere levertijden leiden.

Om tot een meer schokbestendig investeringsprogramma en begroting te komen is deze kabinetsperiode het Defensiematerieelbegrotingsfonds ingericht. Dit heeft bijgedragen aan het toegenomen realisatievermogen van Defensie. Realisatie op investeringen bedroeg in 2017 nog € 1.441 miljoen. Ten tijde van de Defensienota 2018 heeft Defensie extra middelen ontvangen. In relatief korte tijd heeft zich dit vertaald naar een realisatie op investeringen van € 2.716 miljoen: een stijging in drie jaar tijd van bijna 90%. Dit gestegen realisatievermogen is, ondanks incidentele verstoringen waaronder vertragingen door COVID-19, structureel van aard. Het vijfjaarsgemiddelde van de investeringsquote is hiermee verder gestegen naar 24,2%. Hiermee voldoet Nederland aan de NAVO-richtlijn dat minimaal 20% van de uitgaven bestemd is voor vervanging van materieel en gerelateerd onderzoek.

Toch blijft er nog veel werk te verzetten en moeten steeds pijnlijke keuzes worden gemaakt binnen het beschikbare investeringsbudget. Er is geen vrije ruimte binnen het budget terwijl Defensie wel voor de

opgave staat om verder te herstellen, te moderniseren en te versterken. De projecten in realisatie en het investeringsprogramma moeten daarom gezien worden als een eerste stap in de lange lijnen naar de toekomst. Maar voor een financieel gezonde organisatie moeten investeringen en instandhouding met elkaar in balans zijn. Dat is nu niet het geval. Door de groei van het investeringsbudget in de afgelopen jaren en de hoge levensduur van de wapensystemen neemt de behoefte aan materiele instandhouding toe, waardoor tekorten in de voorraad reservedelen voortduren, evenals de knelpunten bij het onderhoud van de wapensystemen. Defensie voelt daarbij nog altijd de gevolgen van achterstanden vanuit het verleden in de huidige materiële situatie zowel bij instandhoudingsvoorraden als bij inzetvoorraden.

Tot slot heeft de stikstofproblematiek grote consequenties voor projecten in Nederland. Ook Defensie heeft hiermee te maken bij de realisatie en ingebruikname van vastgoedprojecten, wat het verkrijgen van een vergunning voor deze projecten kan bemoeilijken. Voor de bouwactiviteiten geldt sinds 1 juli 2021 een vrijstelling van de vergunningplicht, maar voor de gebruiksfase geldt de

vergunningplicht wel, wat inhoudt dat er geen sprake mag zijn van een toename in stikstof depositie op kwetsbare natuurwaarden. Dit speelt bij diverse projecten, waaronder het project Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35) in Woensdrecht en de Schietfaciliteiten voor de Speciale Eenheden in Ossendrecht. Ook bij toekomstige vastgoedprojecten moet rekening worden gehouden met de stikstofproblematiek.

Dit DPO geeft een overzicht van de investeringsprojecten van meer dan € 25 miljoen op het gebied van zowel materieel, vastgoed als informatietechnologie en tevens een indicatief overzicht van het investeringsprogramma voor de komende vijftien jaren.

DE MINISTER VAN DEFENSIE

Ferd Grapperhaus

Inleiding

Projecten

Defensie investeert voortdurend in vernieuwing en modernisering van materieel, vastgoed en informatietechnologie (IT). Bij investeringsprojecten groter dan € 25 miljoen op het gebied van materieel, vastgoed en wapensysteemgebonden IT wordt het Defensie Materieel Proces (DMP) gevolgd. Het markeert politieke besluitvorming en zorgt voor adequate informatievoorziening aan de Tweede Kamer, zodat een goede afweging bij de besluitvorming mogelijk is.

Het DMP bestaat uit de volgende fasen: de A-fase (behoeftestellingsfase), de B-fase (onderzoeksfase), eventueel de C-fase (vervolgonderzoeksfase) en de D-fase (verwervingsvoorbereidingsfase). De C-fase (vervolgonderzoeksfase) is uitsluitend aan de orde bij een ontwikkeltraject. Na bestudering van de aanbiedingen, toetsing aan de gestelde eisen en onderhandelingen met de leveranciers, informeert Defensie met een D-brief de Tweede Kamer over de keuze voor het product en de leverancier. Na parlementaire behandeling zal Defensie de overeenkomst met de leverancier bekrachtigen, waarna Defensie en de leverancier het project verder realiseren.

Incidenteel komt het voor dat het budget van een project dat al geheel of gedeeltelijk in realisatie is, dus als de verplichtingen al grotendeels of zelfs geheel zijn aangegaan, boven de DMP-grens van € 25 miljoen uitstijgt. Dit kan worden veroorzaakt door bijvoorbeeld een prijspeilbijstelling of doordat een project wordt uitgebreid. In dit DPO zijn twee projecten voor het eerst opgenomen waarover geen DMP-brieven zijn verstuurd, die inmiddels geheel of gedeeltelijk in realisatie zijn en waarvan het budget boven de € 25 miljoen is uitgekomen. Dit is tevens vermeld in het overzicht 'Nieuw opgenomen projecten'.

Investeringsprojecten tussen de € 25 miljoen en € 100 miljoen worden na de A-fase gewoonlijk door de minister en/of staatsecretaris van Defensie gemandateerd aan de ambtelijke organisatie. Mandatering is ook mogelijk in het geval van eenvoudige en weinig risicovolle investeringsprojecten met een grotere financiële omgang. Bij gemandateerde projecten ontvangt de Tweede Kamer na de A-brief géén DMP-brieven meer, maar blijft de Tweede Kamer geïnformeerd via de begroting van het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF), het jaarverslag, het DPO en de DPO-afwijkingrapportage. Bij niet-gemandateerde projecten wordt de Tweede

Kamer na de A-brief geïnformeerd over het verdere verloop van het proces via de opeenvolgende DMP-brieven, de begroting van het DMF, het jaarverslag, het DPO en via de DPO-afwijkingrapportage. Indien de Tweede Kamer een project als groot project heeft aangemerkt op grond van de Regeling Grote Projecten (RGP), volgt na de verwerving en invoering in ieder geval nog een E-fase (evaluatie). Bij relatief eenvoudige projecten kan maatwerk worden toegepast door bijvoorbeeld een DMP-fase weg te laten. Dat is bijvoorbeeld aan de orde als er in de behoeftestellingsfase geen alternatieven zijn onderkend, waardoor feitelijk de vervulling van de behoefte al vaststaat. In dergelijke gevallen kan na de parlementaire behandeling van de A-brief van een niet-gemandateerd project direct de D-fase beginnen. De A-brief wordt in dat geval zoveel mogelijk aangevuld met de relevante informatie die anders in de B-brief zou zijn opgenomen, zoals informatie over risico's en het al dan niet voorhanden zijn van verwervingsalternatieven.

Projecten waarbij internationaal wordt samengewerkt, verlopen eveneens volgens het DMP. Daarbij kunnen zich situaties voordoen waarbij maatwerk nodig is, bijvoorbeeld omdat de overheid van een

partnerland als verwerende instantie optreedt. In dat geval wordt de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.

Verder zijn projecten opgenomen op het gebied van afstoting van overtollige wapens en wapensystemen. Materieel dat is afgestoten met een museale bestemming is hiervan uitgezonderd. De Tweede Kamer wordt over de opbrengsten van de gerealiseerde verkopen geïnformeerd via het jaarverslag. Wanneer de kopende partij openbaarmaking niet op prijs stelt of indien commerciële belangen dit noodzakelijk maken, zal dat vertrouwelijk worden behandeld.

In de voortgangsrapportage Plan van Aanpak beheersing chroom-6 van mei 2021 (Kamerstuk 35 570-X nr. 92) is aangegeven dat twee vastgoedmaatregelen die verband houden met de chroom-6 aanpak de komende periode nog worden gerealiseerd. Het gaat om het aanpassen van de spuitcabines bij de Koninklijke Luchtmacht en de nieuwbouw voor de onderhoudsfaciliteiten van de Koninklijke Landmacht in Leusden.¹ Voor het

¹ Conform toezegging in voortgangsrapportage beheersing chroom-6 van mei 2021 om over de voortgang te rapporteren in het Defensie Projectenoverzicht.

aanpassen van de spuitcabines geldt dat de aanbestedingsprocedure in de finale fase zit en realisatie gepland staat in 2022. Aangezien dit projectbudget onder de DMP-grens van € 25 miljoen uitkomt, wordt hierover niet met een projectblad in het DPO gerapporteerd. De nieuwbouw voor de onderhoudsfaciliteiten van de Koninklijke Landmacht maakt deel uit van het Nieuwbouw Technology Center Land (TCL). Over de voortgang van dit project wordt gerapporteerd in het betreffende projectblad. De planning voor realisatie is 2027. Doordat de filters van de centrale afzuiginstallatie waar het om ging reeds vervangen zijn door de juiste filters, wordt er ook nu al veilig binnen het chroom-6 protocol in deze voorbehandelruimte gewerkt, ook indien er eventueel chroom-6 houdend stof bij de werkzaamheden vrijkomt.

Defensie Projectenoverzicht (DPO) en DPO-afwijklingsrapportage

Het DPO en de DPO-afwijklingsrapportage zijn het resultaat van de ambitie om de rapportages van Defensie meer integraal te maken (Kamerstuk 35 000 X, nr. 68). Met het oog op deze integraliteit zijn ook vastgoed- en IT-projecten opgenomen waarvoor in de komende vijftien jaar uitgaven zijn geraamd. Materieel-,

vastgoed- en IT-projecten uit het DPO waarbij een significante afwijking is opgetreden, worden opgenomen in de DPO-afwijklingsrapportage.

Met het DPO geeft Defensie jaarlijks een integraal inzicht in de lopende DMP-projecten. Hoewel niet-wapensysteemgebonden IT-projecten niet het DMP volgen, worden dergelijke projecten met een projectbudget groter dan € 25 miljoen wel in het DPO en waar nodig in de DPO-afwijklingsrapportage opgenomen. Tot slot is een indicatief overzicht van geplande investeringsprojecten waarvoor in de komende vijftien jaar uitgaven zijn geraamd, inclusief een gedachte fasering, als bijlage opgenomen in het DPO.

Twee vastgoedprojecten zijn wel opgenomen in het DMF maar niet in het DPO. Voor de *Design, Build, Finance, Maintain en Operate* (DBFMO) projecten Kromhoutkazerne en Nationaal Militair Museum geldt dat een jaarlijkse beschikbaarheidsvergoeding wordt betaald aan het consortium dat deze infrastructuur heeft gebouwd en onderhoudt. De gebouwen van deze projecten zijn echter reeds in gebruik genomen en daarom staan deze projecten niet opgenomen in het

DPO. Omdat Defensie vanwege de DBFMO-constructie op termijn volledig eigenaar wordt van de gebouwen, zijn de projecten wel opgenomen als onderdeel van de investeringen in de begroting.

Projecten die door de Tweede Kamer als groot project zijn aangemerkt en die volgens hun uitgangspuntennotitie een separate rapportage kennen, worden niet opgenomen in het DPO en de DPO-afwijklingsrapportage. Dit geldt momenteel voor de projecten Verwerving F-35 (Kamerstuk 26 488, nr. 448, 'Uitgangspuntennotitie' zoals vastgesteld in de procedurevergadering van 7 maart 2019) en Vervanging Onderzeebootcapaciteit (Kamerstuk 34 225 nr. 28). Het project Grensverleggende IT is begin 2021 door de Tweede Kamer als groot project aangemerkt, maar omdat een uitgangspuntennotitie vooralsnog ontbreekt is dit project nog opgenomen in het DPO 2021. De Kamer wordt geïnformeerd over de aan deze grote projecten gerelateerde (DMP-)projecten in het DPO en indien daartoe aanleiding is in de DPO-afwijklingsrapportage.

Voor projecten die op basis van het DMP worden uitgevoerd blijven de reguliere DMP-brieven bestaan. Over eventuele

tussentijdse wijzigingen in projecten als het gaat om product, tijd en geld wordt in het DPO of de DPO-afwijklingsrapportage gerapporteerd.

Het DPO wordt jaarlijks met Prinsjesdag aan de Tweede Kamer aangeboden, samen met de begroting van het DMF. De DPO-afwijklingsrapportage zal tegelijk met het jaarverslag worden aangeboden op Verantwoordingsdag. De DPO-afwijklingsrapportage geeft een overzicht van alle materieel-, vastgoed- en IT-projecten van meer dan € 25 miljoen in onderzoek en realisatie waarbij een significante afwijking is opgetreden en opzichte van het vorige DPO.

Het DPO en de DPO-afwijklingsrapportage worden op internet gepubliceerd via: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/defensiematerieel/documenten

Opbouw

Het DPO geeft een overzicht van alle materieel-, vastgoed- en IT-projecten in onderzoek en in realisatie waarvan de investering meer is dan € 25 miljoen, uitgesplitst per operationeel commando of naar defensiebrede toepassingen. In de tabellen is alle financiële informatie weergegeven in miljoenen euro's.

Ook geeft het DPO informatie over de grootschalige afstotingsprojecten, waarbij het alleen gaat om het nog te verkopen materieel. De verkoopwaarde is afhankelijk van de actuele staat van het te verkopen materieel en de marktomstandigheden. Uit commerciële overwegingen wordt geen informatie verstrekt over de geschatte verkoopwaarde van de afzonderlijke afstotingsprojecten.

Het DPO is opgebouwd volgens een vaste indeling, in lijn met de artikelen van het DMF. De standdatum voor de projectinformatie is 24 augustus 2021. In de navolgende paragrafen worden de elementen van de projectpagina's nader toegelicht.

Projectfase

Projecten waarvan de behoeftestelling is beschreven in de A-brief aan de Tweede Kamer en waarvan de wijze van realisatie wordt onderzocht, bevinden zich in de 'onderzoeksfase'. Na voltooiing van de onderzoeksfase (en een eventuele vervolgonderzoeksfase) wordt aangevangen met de voorbereidingen voor de contractuele verplichting(en) in de 'realisatiefase'. Op het moment dat de commerciële vertrouwelijkheid van het beschikbare projectbudget voor het project niet langer gewaarborgd hoeft te worden, wordt de financiële reeks opgenomen. Zodra een (wapen)systeem door Defensie buiten gebruik wordt gesteld, komt het in de 'afstotingsfase'.

In de volgende figuur is gevisualiseerd hoe de gehanteerde projectfasen kunnen worden gerelateerd aan de projectfasen in het DMP:

Projectfase cf. DMP	Projectfase cf. DPO
Behoeftestellingsfase (A-fase)	Projecten worden pas in het DPO opgenomen, zodra er een A-brief is verstuurd
Onderzoeksfase (B-fase)	In onderzoek
Vervolgonderzoeksfase (C-fase)	
Verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase)	In realisatie
Uitvoering van het project	
Evaluatiefase (E-fase)	Project afgerond/voltooid

Er kunnen zich situaties voordoen waarin het zinvol is het standaardproces aan te passen aan de karakteristieken van het project om zo de verwerving te versnellen. Dat is bijvoorbeeld aan de orde als er in de behoeftestellingsfase geen alternatieven zijn onderkend, waardoor feitelijk de vervulling van de behoefte al vaststaat. In dergelijke gevallen kan na de parlementaire behandeling van de A-brief van een niet-gemandateerd project, aangevuld met de relevante informatie die anders in de B-brief zou zijn opgenomen, zoals informatie over risico's en het al dan niet voorhanden zijn van verwervingsalternatieven, direct de D-fase beginnen.

Wel/niet gemandateerd

In het projectblad wordt weergegeven of het project overeenkomstig het DMP gemandateerd of niet-gemandateerd is.

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Hier wordt een korte omschrijving gegeven van de inhoud en het doel van het project. Daarbij geldt in het algemeen dat Defensie de ambitie heeft om de krijgsmacht te moderniseren en het informatie gestuurd optreden te versterken. Alle genoemde projecten dragen dan ook bij aan de inzetbaarheidsdoelen uit de Defensienota 2018.

Belangrijke wijzigingen

Hier wordt vermeld welke belangrijke wijzigingen zich hebben voorgedaan in de projecten ten opzichte van het laatste DPO en/of DPO-afwijkingrapportage. Verschuivingen in tijd en financiële aanpassingen kunnen worden veroorzaakt door een herfasering, herijking van de behoefte, prijspeilbijstellingen en/of wisselkoerscorrecties¹.

¹ Elk project wordt indien nodig jaarlijks gecompenseerd voor inflatie door middel van een prijspeilbijstelling en/of voor valutashommelingen met een wisselkoerscorrectie.

marktontwikkelingen bij leveranciers of budgettaire overwegingen. Bij significante wijzigingen is een nadere toelichting gegeven.

Planning

Bij de planning wordt vermeld vanaf wanneer het materieel volgens de planning wordt ingevoerd bij Defensie en wanneer dat is voltooid. Dit is tevens van toepassing indien een modificatie, upgrade, update of levensduurverlengende activiteit wordt uitgevoerd. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld. Per project is de planning uit het voorgaande DPO en/of DPO-afwijkingrapportage opgenomen, zodat direct zichtbaar is bij welke projecten er sprake is van wijzigingen van de planning. Voor projecten waarbij de realisatie over de grens van het beoogde kalenderjaar heen verschuift, wordt hier vermeld wat de geplande looptijd van het project was ten tijde van het voorgaande DPO en wat de huidige geplande looptijd is. Tevens is het verschil tussen beide zichtbaar gemaakt.

Voor af te stoten (wapen)systemen wordt, waar mogelijk, vermeld welk materieel vanaf wanneer aangeboden wordt voor verkoop.

Financiën

De financiële informatie in deze rapportage is vermeld in miljoenen euro's en volgt het prijspeil en de wisselkoers van het voorgaande jaar. Alle projecten worden jaarlijks op het prijspeil van het lopende jaar gebracht en in het DPO weergegeven. Bij de financiële weergave kunnen kleine verschillen in optelling optreden door afronding.

Bij projecten waarvan het contract nog niet gesloten is, wordt het financiële *bracket* van het projectbudget en tevens de planning van het DMP weergegeven ten opzichte van het voorgaande jaar en de

oorspronkelijke planning van het project. In eerste instantie wordt alleen de planning van de A-fase vermeld. Op basis van de A-brief wordt bij niet-gemandateerde projecten het eerstvolgende geplande DMP-document vermeld.

Bij projecten in realisatie waarvan het contract gesloten is worden per project in een tabel het projectbudget, indien van toepassing het effect op de exploitatie, en de fasering van de kasgeldreeks opgenomen in de eerstkomende vijf jaar, als deze niet commercieel betrouwbaar zijn. Het DPO en de DPO-afwijkingrapportage blikken middels een financiële tabel vijf jaar vooruit in de kasgeldreeks vanaf het desbetreffende jaar. Deze zijn in verband gebracht met het voorgaande jaar en de oorspronkelijke planning van het project. *Zie onderstaande tabel.*

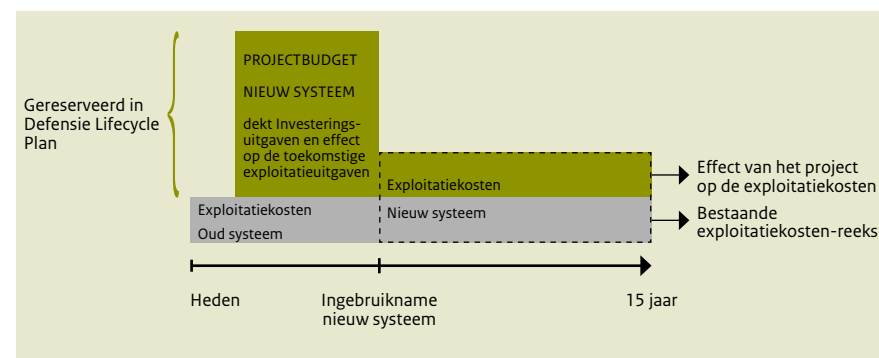
Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk							
2021							
2022							
Effect op exploitatie							

Het projectbudget bestaat uit de onderzoekskosten, de basisraming en de risicoreservering (RR) van het gehele project. Het projectvolume bestaat uit het projectbudget vermeerderd met het effect op exploitatie. Het effect op exploitatie is gedefinieerd als het verschil in exploitatiekosten van het huidige wapensysteem en de verwachte exploitatiekosten bij vervanging of levensduurverlengend onderhoud. Hiermee wordt, waar mogelijk, in de planning al rekening gehouden. Voor materieel- en vastgoedprojecten met een budget van meer dan € 100 miljoen en waar sprake is van significante beslisonzekerheden die buiten de invloedssfeer van Defensie liggen kan een onzekerheidsreservering (OR) worden toegepast. De onzekerheidsreservering is geen onderdeel van projectbudget of projectvolume maar is op twee aparte posten in het investeringsplan ondergebracht. Op het moment dat door de toevoeging van de onzekerheidsreservering (de risicoreservering is al onderdeel van het project) de bandbreedte van het project wijzigt, dan wel het projectbudget toeneemt, wordt de Tweede Kamer daarover geïnformeerd via het DPO en het DMF.

Als indicatie van het projectbudget worden vijf categorieën, financiële *brackets*, onderscheiden in miljoenen euro's (25-100, 100-250, 250-1000, 1000-2500 en >2500).

Indien van toepassing is bij een aantal projecten de toegekende prijspeilbijstelling (bijstelling als gevolg van inflatie) en/of wisselkoerscorrectie aan het project toegevoegd. Hierdoor zijn de financiële reeksen aangepast vooruitlopend op de eerstvolgende verwerking ervan. De huidige planning van het project wordt hierdoor niet beïnvloed.

Het donkergroene oppervlak in de afbeelding komt overeen met het financiële projectvolume dat voor een project wordt gereserveerd. Overigens kan het effect op de exploitatiekosten ook negatief zijn, als het nieuwe systeem goedkoper is in gebruik. In dat geval is het financiële projectvolume van het project lager dan het projectbudget voor de verwerving omdat de toekomstige bespaarde exploitatiekosten in mindering worden gebracht op het financieel volume. Alleen als het effect op de exploitatie toeneemt of afneemt wordt dit genoemd onder het kopje 'Belangrijke wijzigingen'.

In de financiële tabel wordt per project onder meer het oorspronkelijke en het huidige projectbudget vermeld. Deze zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar aangezien in de huidige budgetten de prijspeilbijstellingen van de afgelopen jaren zijn verwerkt en er sprake kan zijn van afrondingsverschillen. Daarnaast kunnen in de periode tussen de goedkeuring van de behoefte en de daadwerkelijke verwerving van de goederen en diensten de nodige mutaties zijn verwerkt.

Deze mutaties (herijkingen) zijn onder meer het gevolg van:

- verandering van het defensiebeleid;
- de opeenvolgende DMP-fasen waarbij de behoefte in elke volgende fase concreter wordt en waaruit kwantitatieve, kwalitatieve en financiële bijstellingen volgen;
- wijzigingen die voortvloeien uit internationale samenwerking;
- het verloop van het ontwikkeltraject, indien het nieuw te ontwikkelen materieel betreft;
- het opnemen van verschillen in exploitatie van oude en nieuwe systemen als onderdeel van het projectvolume.

Voor vastgoedprojecten geldt dat – naast het projectbudget zoals opgenomen in het DPO - ook per project rekening wordt gehouden met het honorarium voor het Rijksvastgoedbedrijf en met inrichtingskosten. Voor het honorarium wordt rekening gehouden met circa 12% over alle projecten, zodat Defensie het Rijksvastgoedbedrijf zekerheid kan bieden ten aanzien van een stabiele organisatie en projectrealisatie. Ook voor de inrichtingskosten is structureel budget gereserveerd, namelijk 10% over alle projecten. Deze bijkomende kosten voor vastgoedprojecten zijn niet individueel toegekend aan de projecten, omdat ze niet altijd direct in verband kunnen worden gebracht met een individueel project. Deze kosten worden opgenomen in een aparte post voor het Rijksvastgoedbedrijf op de begroting. Tenslotte beoordeelt Defensie voor vastgoedprojecten met een financiële omvang van meer dan € 50 miljoen en waarvoor nog geen financiële verplichting is aangegaan met een marktpartij, jaarlijks of de gehanteerde kostenkengetallen nog actueel zijn. Het projectbudget wordt daarop aangepast, bovenop de prijspeilbijstelling(en).

Relatie met andere projecten

Hier zijn projecten vermeld die een directe of indirecte relatie hebben met het beschreven project. Gerelateerde projecten zijn alleen projecten die in dit DPO zijn opgenomen.

Relevante Kamerstukken

Hier wordt een opsomming gegeven van de Kamerstukken die betrekking hebben op een DMP faseovergang van het project.

Niet meer opgenomen projecten

In onderstaand overzicht zijn de projecten opgesomd die ten opzichte van vorig jaar in

dit DPO niet meer zijn opgenomen. Ieder project is voorzien van een beknopte reden waarom deze niet meer is opgenomen.

Projectbenaming	Reden
Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers	Voltooid
Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden	Voltooid
Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)	Voltooid
Vervanging onderzeebootcapaciteit	Separate rapportage i.v.m. Regeling Grote Projecten
Army Ground Based Air Defence System (AGBADs)	Samengevoegd met Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)
Herbelegging Breda	Vrijwel voltooid – deelproject Defensie Paraschool (DPS) loopt nog
Herbelegging Haagse Regio	Voltooid
Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg	Voltooid
Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)	Voltooid
Schuifplan Ermelo	Vrijwel voltooid
Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Zeeland (MARKAZ)	Afgesloten
Informatiegestuurd optreden Koninklijke Marechaussee	Voltooid
Nieuwe generatie identificatie-systemen (IFF mode 5/ mode S)	Projectbudget is onder de € 25 miljoen uitgekomen
Secure Werkplek Defensie	Vrijwel voltooid

Nieuw opgenomen projecten

In onderstaand overzicht staan de investeringsprojecten die ten opzichte van het vorige DPO of in de vorige DPO-afwijklingsrapportage voor de eerste keer

zijn opgenomen, omdat het een nieuw project betreft waarvan een A-brief is verzonden/of omdat het projectbudget van een reeds bestaand project groter is (geworden) dan € 25 miljoen.

Projectbenaming	Reden
Defensiebrede vervanging nachtzichtkijker <i>Multiple Use Night Observation System (MUNOS) Weapon Sight-4</i>	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Foxtrot <i>Spiral 0</i> voor 44 Bataljonstaakgroep	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
<i>Future Littoral All-Terrain Mobility</i> Patrouillevoertuigen (FLATM PV)	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Gespecialiseerde transport- en opslagcontainers	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Herinrichting Kamp Nieuw-Milligen	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
<i>Midlife Update</i> OPV's	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Nieuwbouw de Kooy	Nieuw opgenomen in DPO > € 25 miljoen
Revitalisering Bernhardkazerne	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Speciale Eenheden Schietfaciliteiten Soesterberg en Ossendrecht	Nieuw opgenomen in DPO > € 25 miljoen
Uitbreiding <i>Role 2</i>	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Verbetering <i>Remote Controlled Weapon Stations</i> OPV en JSS	Project is in realisatie boven € 25 miljoen gekomen
Vervanging capaciteit tactisch luchttransport	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Vervanging en uitbreiding <i>Short Range Anti-Tank</i> capaciteit	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Vervanging individuele CBRN-bescherming	Project is in realisatie boven € 25 miljoen gekomen
Vervanging initiële vliegeropleidingscapaciteit	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Vervanging tenten en klimaatbeheersing	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen

Nog te verschijnen Kamerstukken

In onderstaand overzicht zijn de projecten weergegeven waarover de Tweede Kamer naar verwachting dit jaar nog geïnformeerd zal worden.

Benaming
A-brief Joint EOV: Electronic attack
A-brief <i>Midlife Update</i> Bushmaster
A-brief Nieuwbouw Brigadehoofdkwartieren Landmacht
A-brief Revitalisering Johannes Postkazerne
A-brief Vervanging en Instandhouding <i>Fast Raiding, Interception and Special Forces Craft</i> (FRISC)
A-brief Vervanging middelzwaar landingsvaartuig (LCVP)
A-brief Vernieuwing <i>Very Short Range Air Defence</i> (VSHORAD)
B-brief ESSM <i>block 2</i> Verwerving & Integratie
B-brief Vervanging tactische luchttransport capaciteit

Tabellen

Het in deze tabellen vermelde projectbudget betreft het totaal van het investeringsdeel exclusief het effect op de exploitatie.

Defensiebreed materieel In realisatie	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)	61,0	30,7	20,5	5,6	3,6	0,6	
Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)	233,0	75,5	89,6	52,9	15,0		
Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					
Defensiebrede vervanging nachtzichtkijker Multiple Use Night Observation System (MUNOS) Weapon Sight-4	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)	1.624,3	390,5	276,1	194,3	192,6	179,5	238,5
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens	58,9	58,9					
Gespecialiseerde transport- en opslagcontainers	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS)	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Joint Fires	67,4	38,6	13,7	15,1			
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	145,5	137,7	4,9	2,9			
Mobiele energievoorziening tbv grondgebonden optreden	42,5	14,3	12,5	14,2	1,5		
Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit	66,1	55,0	11,1				
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	342,8	191,6	51,3	55,0	31,2	13,7	
Vervanging gevechtsuitrusting	69,5	46,5	23,0				
Vervanging individuele CBRN-bescherming	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Verwerving helderheidsversterkende brillen	34,7	34,7					

Defensiebreed materieel In onderzoek	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					

Maritiem materieel In realisatie	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Projectnaam							
Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA	46,9	46,9					
ESSM Block 2: deelname aan internationale productie	28,3	9,2	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7
Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn (FLATM BV)	100-250	Commercieel vertrouwelijk					
Instandhouding Goalkeeper	34,9	34,9					
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	90,6	74,0	4,6	5,0	7,0		
Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)	195,2	166,6	18,8	6,7	3,2		
Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)	145,1	140,1	1,8	3,1			
Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen	31,5	31,5					
Midlife Update Zr.Ms. Johan de Witt	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Midlife upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Verbetering MK48 torpedo	208,4	124,3	20,4	18,7	22,1	17,9	3,0
Verbetering Remote Controlled Weapon Stations OPV/JSS	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten	131,7	30,5	15,0	28,1	23,2	20,1	10,5
Vervanging Close-in Weapon System	100-250	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging M-fregatten (ASWF)	1000-2500	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging maritiem Surface-to-surface missile	100-250	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit	946,3	64,9	75,0	101,5	141,8	157,7	126,8
Vervanging MK46 Lightweight Torpedo	227,9	25,0	23,9	35,0	35,0	27,8	33,5
Verwerving Combat Support Ship	380,4	168,6	107,3	58,6	22,2	23,7	

Maritiem materieel In onderzoek	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Projectnaam							
ESSM Block 2: Verwerving en integratie	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					
Future Littoral All-Terrain Mobility Patrouillevoertuigen (FLATM PV)	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Midlife update OPV	100-250	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging hulpvaartuigen	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					
Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem	100-250	Commercieel vertrouwelijk					

Land materieel In realisatie	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Projectnaam							
Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten	184,7	3,2				89,1	89,1
C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit	153,3	99,2	26,4	16,2	11,5		
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	837,5	806,7	20,0	5,0	5,8		
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig	77,8	6,8	17,0	13,0	15,0	16,0	10,0
Midlife Update Fennek	422,6	8,3	14,6	40,5	78,4	107,2	107,1
Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)	100-250					Commercieel vertrouwelijk	
Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL	773,2	119,7	34,7	42,4	157,6	148,8	159,8
Verlenging levensduur Patriot	146,6	64,2	29,9	27,4	17,5	7,7	
Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel	25-100					Commercieel vertrouwelijk	
Vervanging brugleggende tank	98,1	79,1	12,4	3,3	3,3		
Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem	40,0	37,1	2,9				
Vervanging drijvende brugslagcapaciteit	25-100					Commercieel vertrouwelijk	
Vervanging en uitbreiding Short Range Anti-Tank capaciteit	100-250					Commercieel vertrouwelijk	
Vervanging mortieren 60/81mm	25-100					Commercieel vertrouwelijk	
155mm Precision Guided Munition voor de PzH2000	86,2	42,7	33,2	10,4			

Land materieel In onderzoek	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Projectnaam							
Ground based Area Access Denial	25-100					Commercieel vertrouwelijk	
Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)	25-100					Commercieel vertrouwelijk	
Uitbreiding Role 2	25-100					Commercieel vertrouwelijk	
Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring	25-100					Commercieel vertrouwelijk	
Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)	250-1000					Commercieel vertrouwelijk	
Vervanging Tenten en Klimaatbeheersing	25-100					Commercieel vertrouwelijk	

Lucht materieel In realisatie	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Projectnaam							
Aanpak obsolentie Cougar-helikopters	25-100				Commercieel vertrouwelijk		
AH-64D Block II upgrade	118,3	86,0	16,4	16,0			
AH-64D verbetering bewapening	38,7	32,7	2,8	3,2			
AH-64D zelfbescherming (ASE)	98,3	23,1	17,7	19,5	19,6	18,4	
Apache Remanufacture	952,5	78,7	142,8	165,2	261,8	179,1	125,0
Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)	100-250				Commercieel vertrouwelijk		
Chinook Vervanging & Modernisering	1.012,8	883,5	58,2	27,7	43,3		
F-16 Infrarood geleide lucht-lucht raket	49,2	33,1	4,6	5,8	5,7		
F-16 zelfbescherming (Aircraft Survivability Equipment)	98,7	88,6	5,0	5,1			
F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraaket	127,7	10,0	19,4	5,6	0,8	49,5	25,6
F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers	60,8	19,6	3,6	14,6	2,7	3,0	1,5
Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	74,2	60,0	8,0	6,2			
Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	73,3	68,3	2,5	2,6			
Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid	49,3	42,3	3,9	3,1			
Levenduurverlenging MASS radars	25-100				Commercieel vertrouwelijk		
Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)	194,3	131,1	50,0	8,0	5,2		
Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren	25-100				Commercieel vertrouwelijk		
NH-90	1.226,0	1085,5	27,0	56,5	40,0	17,0	
Vervanging Brandweervoertuigen	25-100				Commercieel vertrouwelijk		
Vervanging Gulfstream IV	25-100				Commercieel vertrouwelijk		
Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen	73,5	67,2	2,4	3,3	0,6		
Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)	250-1000*				Commercieel vertrouwelijk		
Vliegtuigafreminstallatie	63,8	17,6	5,2	14,5	8,3	9,9	8,3

* i.v.m. internationale afspraken worden er geen bedragen opgenomen in openbare publicaties.

Lucht materieel In onderzoek	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Projectnaam							
Vervanging initiële vliegeropleidingscapaciteit	100-250				Commercieel vertrouwelijk		
Vervanging tactische luchttransport capaciteit	250-1000				Commercieel vertrouwelijk		

Infrastructurele projecten <i>In realisatie</i>	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
<i>Aanpassingen vastgoed Defensie</i>	313,6	103,5	57,8	39,3	30,4	29,9	21,9
<i>Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid</i>	156,4	141,6	14,8				
<i>Herinrichting Kamp Nieuw-Milligen</i>	250-1000						
<i>Hoger onderhoud Woensdrecht</i>	44,5	6,4	1,0	16,4	13,0	7,7	
<i>Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra</i>	61,2	22,5	8,0	8,1	6,5	5,2	5,9
<i>KMAR LTC fase 1, 2 en 3</i>	51,1	13,9	19,7	17,5			
<i>Nieuwbouw de Kooy (onderhoudsdocks + squadrongebouw)</i>	25-100						
<i>Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and Information Agency te Den Haag (NCIA)</i>	82,0	79,8	2,2				
<i>Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg</i>	25-100						
<i>Nieuwbouw Technology Center Land – TCL (eerder 'Renovatie en herinrichting complex Materieel-logistiek Commando (MatlogCo) in Leusden' geheten)</i>	100-250						
<i>Revitalisering Bernhardkazerne in Amersfoort</i>	250-1000						
<i>Speciale Eenheden Schietfaciliteiten Soesterberg en Ossendrecht</i>	25-100						
<i>Verbeteren Legering Defensiebreed (fase 1)</i>	165,0	80,5	63,0	21,4			

IT In realisatie	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Geïstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	92,9	15,5	24,8	30,2	14,1	8,4	
Grensverleggende IT (GrIT)	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					
Modernisering HF Walinfrastructuur	33,2	33,2					
Modernisering navigatiesystemen	32,4	24,5	4,7	3,2			
Vernieuwing TITAAN	57,7	44,9	12,8				
Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVS-systeem	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging grondterminals MILSATCOM	38,3	38,3					

IT In onderzoek	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Foxtrot Spiral 0 voor 44 bataljonstaakgroep	25-100	Commercieel vertrouwelijk					

Defensiebreed materieel

Defensiebreed materieel

Projectfase

- C-IED Blok 1: Gerealiseerd
- C-IED Blok 2: Gerealiseerd
- C-IED Blok 3: In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2008-2017
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2008-2025
DPO '21 (huidig tijdvak)		2008-2025

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de militaire inzet bij grondoptreden te versterken bleken tijdens inzet in de Afghaanse provincie Uruzgan middelen en kennis nodig om te voorzien in de veiligheid en bescherming van operationele eenheden tegen IED's. In 2008 is hiervoor door de *Joint Taskforce* C-IED een plan van aanpak opgesteld. Dit project voorziet in drie blokken in de personele, materiële en organisatorische maatregelen die nodig zijn om de eenheden veiligheid en bescherming te bieden.

Toelichting

Het C-IED programma berust op een plan van aanpak van de *Joint Taskforce* C-IED uit 2008. Het betreft een gefaseerd investeringsprogramma voor C-IED materieel dat in drie blokken is geïmplementeerd in de krijgsmacht, waarbij op dit moment invulling wordt gegeven aan het derde en laatste blok (de structurele inbedding van C-IED) dat bestaat uit personele, materiële en organisatorische maatregelen.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Relevante Kamerstukken

- A-brief inzake bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED) blok 3 'Structurele inbedding' d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 164, nr. 2)
- C-IED structurele behoefte (A-brief) d.d. 06-10-2009 (Kamerstuk 32 164, nr. 1)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021 (AWR)	60,2	41,8	8,8	5,5	3,5	0,6	
2022	61,0	30,7	20,5	5,6	3,6	0,6	
Effect op exploitatie	44,0	2,2	1,7	2,1	2,9	2,9	2,9

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2016-2019

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2016-2024

DPO '21 (huidig tijdvak) 2016-2024

Belangrijke wijzigingen

Zoals gemeld in de afwijkingsrapportage van mei 2021 is Luitenant-generaal Bestkazerne (de pilotlocatie van DBBS) inmiddels ontsloten. De ontsluiting van de overige Defensielocaties is nog niet gestart vanwege stabiliteitsissues in het kernsysteem, het verkrijgen van de benodigde accreditatie voor deze fase en de achterblijvende inrichting van de dienstverlening. Naar verwachting zijn de bovenstaande punten binnenkort opgelost, waarmee ontsluiting van de eerstvolgende locaties naar verwachting vanaf september/oktober '21 start. Alle andere voorbereidende maatregelen daarvoor zijn waar mogelijk al genomen. De voorziene projectoplevering in 2024 komt echter steeds verder onder druk te staan. Gedurende de ontsluiting van de eerstvolgende 5 à 6 locaties wordt de projectplanning integraal herzien. Hierdoor zal het project een meer solide doorkijk kunnen geven in de tijd.

Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project DBBS voorziet in de tijdige vervanging van de huidige bewakings- en beveiligingssystemen, teneinde de continuïteit van de ondersteuning binnen de bewakings- en beveiligingsoperatie te waarborgen, te verbeteren en hierbij kosten te besparen. Onder het bewakingsysteem vallen elektronische toegang, indringerdetectie en de meldkamersystemen. Het project DBBS is randvoorwaardelijk om toekomstvast en structureel betaalbaar de fysieke beveiliging uit te kunnen voeren van Defensielocaties.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief Behoeftestelling Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS) (A-brief) d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 33 468, nr. 1)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	228,5	74,9	85,2	53,8	14,8		
2022	233,0	75,5	89,6	52,9	15,0		

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2014-2016
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2018-2026
DPO '21 (huidig tijdvak)		2018-2026

Belangrijke wijzigingen

De uitgifte van de helmen is gestart in 2021 en loopt door tot en met 2023. Omdat de leverancier door een tekort aan grondstoffen vanwege COVID-19 voorlopig minder exemplaren kan leveren dan afgesproken, is de uitgifte van de nieuwe helm nu beperkt tot militairen die worden uitgezonden. Zo wordt voorkomen dat een onoverzichtelijke mix van nieuwe en oude helmen ontstaat. Nieuw ingestroomde militairen krijgen voorlopig de oude gevechtshelm. Zodra de voorraad weer op peil is, wordt de uitgifte hervat. De huidige inschatting is dat de tijdelijke stop tenminste tot het einde van 2021 duurt.

Voor de gevechtskleding doorloopt Defensie op dit moment de nieuwe gunningsfase met de reeds geselecteerde partijen. Defensie verwacht vanaf eind 2021 zowel de offertes te kunnen vergelijken als een draagproef uit te kunnen laten voeren. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling, hierdoor verandert ook de omvang van het projectbudget.

De interim gevechtskleding is aanbesteed. De geselecteerde leverancier kon echter niet volgens de gemaakte afspraken de vereiste kwaliteit van de interim gevechtspak (basisjas en – broek) leveren. Een andere leverancier binnen deze aanbesteding vangt met spoed aan om de pakken alsnog te produceren.

Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Nederlandse militairen opereren en trainen wereldwijd en onder uiteenlopende klimatologische omstandigheden. De kleding van de militairen draagt bij aan het kunnen leveren van een optimale prestatie, onder deze uiteenlopende omstandigheden en in het gehele geweldsspectrum. Hierbij staan bescherming, individuele veiligheid en draagcomfort tijdens de inzet centraal. Vanwege de vooruitgang op technisch gebied en verdere professionalisering voldoet de huidige kleding niet meer aan de eisen die Defensie hier aan stelt waardoor invoering van nieuwe gevechtskleding voor de krijgsmacht noodzakelijk is.

Toelichting

Het project Defensie Operationeel Kledingsysteem betreft de invoering van nieuwe gevechtskleding voor de krijgsmacht. Sinds de invoer van de huidige gevechtskleding begin jaren '90 is de inzet van de krijgsmacht aanzienlijk gewijzigd. Nederlandse militairen opereren en trainen wereldwijd, in afwisselende gebieden, met uiteenlopende klimaten. De huidige gevechtskleding voldoet niet meer aan de eisen die Defensie hier tegenwoordig aan stelt. Bovendien zijn de tekortkomingen niet meer te verhelpen met (gedeeltelijke) aanpassingen.

Dit leidt tot de behoefte aan vervanging van huidige gevechtskleding van Defensie. Bij de verwerving van de kleding staan bescherming, individuele veiligheid en draagcomfort centraal. Dit alles met het oog op het kunnen leveren van een

optimale prestatie onder uiteenlopende omstandigheden. Hierbij zijn ook degelijkheid en duurzaamheid van belang. Deze zullen ook ten goede komen aan de instandhouding.

In 2018 heeft Defensie besloten om het projectvolume net als de kwaliteit van de kledingpakketten te verhogen. Hierdoor wordt de gehele krijgsmacht met kwalitatief hoogwaardige nieuwe gevechtskleding en helmen uitgerust. Daarom is in deze regeerperiode extra geld beschikbaar gesteld.

Zoals gemeld in het DPO 2020 werd het project geconfronteerd met een kort geding in de gunningsfase. Defensie heeft daarop besloten om de voorlopige gunning in te trekken en een deel van de aanbesteding voor de kleding opnieuw uit te voeren. De nieuwe DOKS-gevechtskleding zal op zijn vroegst medio 2023 worden uitgeleverd. Voorop staat dat onze militairen zo min mogelijk negatieve gevolgen hiervan mogen ondervinden. Daarom neemt Defensie twee tijdelijke maatregelen ter overbrugging tot de uiteindelijke uitlevering van de DOKS-gevechtskleding. Ten eerste zal de zogenaamde multicam-gevechtskleding, voor optreden onder extreme omstandigheden, beschikbaar blijven voor militairen die op missie gaan. Ten tweede krijgen alle overige militairen inclusief reservisten, vooruitlopend op de gefaseerde uitrol van DOKS, een vervangend en kwalitatief beter gevechtspak, gebaseerd op het gevechtspak dat nu wordt gedragen door het Korps Mariniers. Deze overbruggingsmaatregel past binnen het beschikbare budget.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	100-250	A					
2022	250-1000	A					

Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS) (vervolg)

Relatie met andere projecten

- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vervanging gevechtsuitrusting

Relevante Kamerstukken

- Brief Stand van zaken project Defensie Operationeel Kleding Systeem (DOKS) d.d. 06-08-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 310)
- Brief Stand van zaken project Defensie Operationeel Kleding Systeem (DOKS) d.d. 18-09-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 260)
- Brief Behoeftestelling Defensie Operationeel Kledingsysteem (A-brief) d.d. 14-06-2016 (Kamerstuk 34 300 X, nr. 114)
- D-brief over het project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS), d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 98)

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2023-2024
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.
DPO '21 (huidig tijdvak)	2023-2024

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Defensiebrede vervanging nachtzichtkijker Multiple Use Night Observation System (MUNOS) Weapon Sight-4

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De krijgsmacht moet wereldwijd, zowel bij dag als bij nacht, op kunnen treden tegen een tegenstander van gelijkwaardig niveau. Het gebruik van nachtzichtkijkers bij verminderd zicht en licht verbetert de waarnemingsmogelijkheden van de militair en geeft de militair beter inzicht in het gevechtveld. Daarmee worden de effectiviteit en de veiligheid van het eigen personeel vergroot.

Toelichting

Dit project voorziet in de vervanging van de huidige nachtzichtkijker op de persoonlijke wapens van het type COLT. De nachtzichtkijker is onderdeel van de uitrusting van de individuele militair. Met de nachtzichtkijker kan de militair onder alle zichtomstandigheden, zowel bij dag als bij nacht, doelen detecteren en identificeren.

Defensie verwerft de komende jaren ca. 1.800 nachtzichtkijkers. De behoefte bestaat uit helderheidsversterkers en *Fusion*-kijkers.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling 'Defensiebrede vervanging nachtzichtkijker Multiple Use Night Observation System Weapon Sight-4' (A-brief) d.d. 26-02-2021 (Kamerstuk 27 830, nr. 335)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	2021	25-100	A					
	2022	25-100	A					

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd:

Voertuig 7,5kN, Voertuig Quad, Brandstofcontainers, Containerhefmiddelen

Niet-gemandateerd:

Voertuig 50-100-150kN, Containersystemen en Subsystemen, Voertuig 12kN overig en RCWS, Voertuig 12kN AirAssault

Planning

Oorspronkelijk 2013-2019

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) *Initiële scope:*

2014-2023

Vervolg scope:

2023-2027

DPO '21 (huidig tijdvak) *Initiële scope:*

2014-2023

Vervolg scope:

2023-2028

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling. Vanwege de gevolgen van het COVID-19 virus hebben de leveranciers in meer of mindere mate te kampen gehad met vertraging in de ontwikkeling dan wel levering. Het merendeel van de leveranciers heeft een beroep gedaan op de overmachtsclausule in de overeenkomst. De wijzigingen van de deelprojecten worden weergegeven in het onderstaande overzicht.

Voertuig 7,5kN

Geen wijzigingen.

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Voertuig 50-100-150kN

In de afgelopen periode is een gering aantal extra, optionele voertuigen bijbesteld. Uit recente metingen door Defensie van eind augustus dit jaar is gebleken dat de hoogte van één van de Scania Gryphus varianten² in combinatie met de ISO-standaard 8-voet container enkele centimeters boven de wettelijk toegestane hoogte van vier meter uitkomt (Kamerstuk 26 396, nr. 116). De leverancier is op de hoogte gesteld van de uitkomsten van de recente metingen van Defensie. De leverancier heeft aangegeven het probleem op te lossen. Op de korte termijn vraagt Defensie een toestemming weggebruik aan voor deze specifieke combinatie. Toestemming kan worden verleend als ook de Rijksdienst voor Wegverkeer de route als veilig heeft aangemerkt. We onderzoeken in hoeverre dit effect heeft op de dagelijkse transportbewegingen en de opleidings- en trainingsprogramma's van Defensie. Eveneens kijkt Defensie nog naar de eventuele gevolgen voor de operationele gereedheid.

Containersystemen en Subsystemen

Geen wijzigingen.

² 100kN Scania Gryphus High Operational (8x8)

Voertuig 12kN overig & RCWS

De gevolgen van COVID-19 voor bedrijfsvoering en de complexe ontwikkeling van het voertuig hebben de voorziene uitleveringen met een jaar verlengd.

Voertuig 12kN Air Assault

Het project heeft te maken met stagnatie in de ontwikkeling van het voertuig waarover nog geen overeenstemming met de leverancier is bereikt. Momenteel wordt onderzocht of deze aanbesteding kan worden vervolgd en hoe op zo kort mogelijke termijn in de behoefte van de Luchtmobiele Brigade kan worden voorzien. U wordt hierover separaat nader geïnformeerd.

Voertuig Quad

In de afgelopen periode is een gering aantal extra, optionele voertuigen bijbesteld. De leverancier heeft te kampen (gehad) met de gevolgen van COVID-19, waardoor de levering een half jaar vertraagt.

Brandstofcontainers

Geen wijzigingen.

Containerhefmiddelen

Geen wijzigingen.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	1000-2500						
2020	1.591,3	415,5	278,0	321,1	259,1	137,0	100,6
2021	1.624,3	390,5	276,1	194,3	192,6	179,5	238,5
Effect op exploitatie	3,9		0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (vervolg)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Wielvoertuigen vormen de basismobiliteit van nagenoeg alle expeditionaire, nationale, opleidings- en overige eenheden van alle operationele commando's. Om deze mobiliteit te blijven garanderen is vervanging van deze vloot noodzakelijk. Met dit project worden defensiebreed de operationele wielvoertuigen van Defensie vervangen die voor het merendeel zijn ingevoerd tussen 1980 en 2000. De nieuwe wielvoertuigen zullen flexibel in te zetten zijn bij operaties en in de bedrijfsvoering. Voor de voertuigen die zullen worden gebruikt bij expeditionaire inzet wordt in de bescherming voorzien door montage-mogelijkheden van beschermingsmiddelen.

Toelichting

Het toekomstige wielvoertuigenbestand zal gaan bestaan uit een licht, een middelzwaar en een zwaar type vrachtauto, waarbij zoveel mogelijk wordt gestreefd naar familievorming. De middelzware en zware typen vrachtauto's worden containerdragers. De voertuigen zullen afhankelijk van de behoefte worden voorzien van een laadbak/container met huif of containers met de benodigde functionaliteit (commandovoering, verbindingen, kantoor, werkplaats, magazijn of brandstoftransport). Hiermee wordt een grote mate van flexibiliteit bereikt bij operaties en in de bedrijfsvoering. De vrachtauto's die zijn bestemd voor expeditionaire inzet zullen zijn voorbereid voor montage van beschermingsmiddelen. Hiervoor zal binnen dit project een minimaal noodzakelijk aantal wapenstations en affuiten worden verworven. Deze modulaire

bescherming kan afhankelijk van de dreiging worden aangepast.

Voertuig 7,5kN

Het totaal van ca. 2.150 voertuigen is in 2020 uitgeleverd. De verantwoordelijkheid voor het project is in 2020 formeel overgedragen aan het Commando Landstrijdkrachten, inclusief het management en de uitvoering van het onderhoudscontract van het systeem in de gebruiksfase.

Voertuig 50-100-150kN

In 2017 is het contract getekend voor de levering van vrachtauto's tezamen met een contract voor de uitvoering van het onderhoud door de industrie in samenwerking met Defensie. De voertuigen worden geleverd sinds eind 2018. In de afgelopen periode is een gering aantal extra optionele voertuigen bijbesteld. Hiermee komt de totale leveringsomvang op ca. 2.850 voertuigen. De levering is voorzien tot en met 2023 (voertuigen) respectievelijk 2025 (beschermde cabines).

Containersystemen en Subsystemen

Het leverings- en onderhoudscontract voor de aanschaf van command & control -, verbinding-, werkplaats- en magazijncontainers inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie is getekend in 2018. De containers worden sinds medio 2019 geleverd. De totale leveringsomvang is ca. 1.630 systemen. De levering is voorzien tot en met 2025.

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (vervolg)

Voertuig 12kN overig & RCWS

Het leveringscontract voor de aanschaf van lichte operationele vrachtauto's met een laadvermogen van 1200 kg inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie is getekend in 2019. Het levercontract bevat tevens een afroep van een aantal *Remote Controlled Weapon Stations*. Eind 2020 is een additionele bestelling van ca. 250 voertuigen gedaan op basis van een optie in het contract. De totale leveringsomvang is ca. 1.190 voertuigen. De levering is voorzien van 2023 tot en met 2028.

Voertuig 12kN Air Assault

Het leveringscontract voor de aanschaf van ca. 500 lichte operationele vrachtauto's met een laadvermogen van 1200 kg inclusief een onderhoudscontract is in 2018 getekend. Het voertuig onderscheidt zich van het reguliere 12kN voertuig door zijn beperkingen in gewicht en afmeting en omdat het vervoerd moet kunnen worden in en onder een Chinook-helikopter. Het project heeft te kampen met een significante vertraging vanwege de complexe ontwikkeling van het voertuig door de leverancier, waarover nog geen overeenstemming met de leverancier is bereikt.

Voertuig Quad

Het contract voor het voertuig Quad is getekend in 2020. De op de markt verkrijgbare voertuigen zijn niet robuust genoeg voor defensiedoeleinden. Daarom is dit onderdeel van DVOW als ontwikkelopdracht aanbesteed. De totale leveringsomvang is ca. 270 van dit type voertuigen. De levering is voorzien van 2023 tot en met 2024.

Brandstofcontainers

De aanbesteding voor de systemen, inclusief een contract voor het onderhoud, is in 2019 afgerond met de ondertekening van een leverings- en onderhoudscontract. De totale leveringsomvang is ca. 40 systemen. De levering is voorzien van 2021 tot en met 2023.

Containerhefmiddelen

In 2019 is een leverings- en onderhoudscontract getekend voor ca. 70 speciale hefmiddelen c.q. hefvoertuigen voor het heffen en plaatsen van de containers. De levering is voorzien in 2021 en 2022.

Relatie met andere projecten

- Chinook Vervanging & Modernisering
- Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)
- Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Grensverleggende IT (GrIT)
- Mobiele Energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden
- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit
- Uitbreiding Role 2
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Verlenging levensduur Patriot
- Vervanging brugleggende tank
- Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVS-systeem
- Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)
- Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (vervolg)

Relevante Kamerstukken

- Brief Verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) van het project 'Voertuig 12kN overig en Remote Controlled Weapon Station (RCWS) (D-brief) d.d. 15-08-2019 (Kamerstuk 26 396, nr. 115)
- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereiding (D-fase) van het project Air Assault voertuig (D-brief) d.d. 23-10-2018 (Kamerstuk 26 396, nr. 114)
- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereiding (D-fase) van het project Containersystemen (D-brief) d.d. 12-10-2018 (Kamerstuk 26 396, nr. 112)
- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) van het project voertuigen 50kN, 100kN, 150kN) (D-brief) d.d. 09-06-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 201)
- Brief Resultaten van de C-fase van het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (C-brief) d.d. 03-07-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 105)
- Brief voorstudiefase overige deelprojecten (DMP B(2)-brief) d.d. 31-05-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 92)
- Brief voorstudiefase voertuig 7,5 kN (DMP B(1)-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 26 396, nr. 88)
- Brief Behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-08-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 72)

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2014-2017

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2021

DPO '21 (huidig tijdvak) 2021

Belangrijke wijzigingen

De laatste systemen zijn uitgeleverd. Als gevolg van reisbeperkingen door COVID-19 is de onderhoudsopleiding door de leverancier nog niet voltooid. De verwachting is dat deze op korte termijn ingepland wordt. Dit project wordt dit jaar afgerond en derhalve niet meer in het volgende DPO opgenomen.

Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij militair optreden, zowel uitgestegen als te voet, worden door de optredende militairen diverse typen wapens gebruikt. Daarnaast worden die zelfde wapens gebruikt op het affuit van voer- en vaertuigen en helikopters, als coaxiaal wapen of in het *Remote Controlled Weapon Station*.

Een aanzienlijk deel van deze systemen is versleten en dient te worden vervangen.

Toelichting

Dit project voorziet in de vervanging van de middelzware en zware ondersteuningswapens FN MAG en FN .50 M2, inclusief de warmtebeeldkijker voor de .50 M2. Alle wapens en de waarnemingsmiddelen voor de MAG en .50 M2 zijn reeds geleverd.

Relatie met andere projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Vervanging ondersteunende Klein Kaliber Wapens (A-brief) d.d. 25-03-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 108)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	25-100						
	2021	60,6	60,0	0,6				
	2022	58,9	58,9					

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2022
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.	
DPO '21 (huidig tijdvak)	2022	

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Gespecialiseerde transport- en opslagcontainers

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De NAVO en EU vragen om robuuste en snel inzetbare eenheden. Om de strategische voorraden voor deze eenheden te kunnen opslaan en binnen korte termijn veilig en geconditioneerd te verplaatsen naar het inzetgebied en ook daar onder de juiste (veiligheids-) condities op te slaan zijn gespecialiseerde containers benodigd.

Toelichting

Dit project voorziet in de verwerving van circa 200 gespecialiseerde containers met IT- componenten voor transport en veilige (veld) opslag van strategische voorraden munitie, geneeskundige verbruiksartikelen en onderhoudsmiddelen, zoals oliën en smeermiddelen. Een groot deel van deze gespecialiseerde containers moet voorzien zijn van conditionering voor optimale transport- en opslagcondities.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging wissellaadsysteem, trekker-oplegcombinatie en wielbergingsvoertuigen (WTB)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling 'Gespecialiseerde transport- en opslagcontainers' (A-brief) d.d. 16-12-2020 (Kamerstuk 35 570-X, nr. 67)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	25-100	A					
	2022	25-100	A					

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2020-2035

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2035

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2035

Belangrijke wijzigingen

Geen

Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Zowel statelijke als niet-statale actoren bedienen zich in toenemende mate van een mix van wapensystemen, waaronder UAS.

Het opbouwen van de *Counter-UAS* capaciteit is noodzakelijk vanwege het toenemende gebruik en dreiging van UAS, ook wel drones genoemd. Ook in Nederland worden UAS steeds vaker bewust ingezet voor strafbare doeleinden en ook onbewust wordt regelmatig op een onwenselijke of gevaarlijke manier gebruik gemaakt van UAS. Dit project voorziet in de materiële component van de specialistische *Counter-UAS* capaciteit die Defensie ontwikkelt. De materiële component vormt een brede set aan uitrusting waarmee Defensie *Counter-UAS* capaciteit kan leveren bij de verdediging van het Koninkrijk, bij internationale missies en bij ondersteuning van nationale autoriteiten.

Toelichting

Er bestaan vele typen UAS, van zeer klein tot zeer groot. Deze *Counter-UAS* capaciteit richt zich op de kleinere typen UAS (tot 20 kg). Voor het bestrijden van grotere UAS beschikt Defensie reeds over systemen voor geïntegreerde luchtverdediging. Omdat *Counter-UAS* middelen naar verwachting een korte technische en operationele levensduur hebben, voorziet het project in opeenvolgende cycli van steeds enkele jaren. Het project omvat daarom zowel het verwerven van materieel voor de specialistische *Counter-UAS* capaciteit als randvoorwaarden voor *Concept Development & Experimentation* (CD&E) binnen het *Counter-UAS* domein als geheel.

Zoals gemeld in de DPO afwijkingsrapportage 2021 is het project dit jaar uitgebreid vanwege een aanvullende behoefte ter bescherming van enkele militaire vliegbases in Nederland.

Uiterlijk na drie jaar wordt het project geëvalueerd, waarbij onder andere wordt beoordeeld of de activiteiten en middelen van dit project in de staande organisatie kunnen worden ondergebracht.

Relatie met andere projecten

- C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit
- Vervanging Medium Air Range Defence (interceptiecapaciteit)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (A-brief) d.d. 12-05-2020 (Kamerstuk 34 919, nr. 52)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	25-100	A					
	2021	25-100	A					
	2022	25-100	A					

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2018
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2020-2026
DPO '21 (huidig tijdvak)	2020-2026

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Joint Fires

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de snelheid, precisie en veiligheid van maritieme en grondgebonden vuur- en luchtsteun te vergroten heeft de krijgsmacht behoefte aan materieel om de *situational awareness* op de grond en in de lucht te vergroten. Het project *Joint Fires* voorziet in deze behoefte door de aanschaf van materieel voor eindgeleiding, *Command and Control* (C2)-systemen, verbindingen, mobiliteit en de integratie van maritieme, land en lucht C2-systemen.

Toelichting

Binnen het project is inmiddels een diversiteit aan optronica en C2-gerelateerde systemen verworven en al deels bij de operationele eenheden in gebruik genomen. De inbouw van diverse componenten in voertuigen is gestart. In de komende periode zullen nog resterende systemen worden verworven en duurzaam systeemmanagement worden gerealiseerd.

Relatie met andere projecten

- *Midlife Update* Fennek
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Joint Fires (A-brief) d.d. 19-3-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 149)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	<25						
2021	65,8	40,9	24,9				
2022	67,4	38,6	13,7	15,1			
Effect op exploitatie	0,9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2007

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2024

DPO '21 (huidig tijdvak) 2024

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrecties.

Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doel van het project MILSATCOM is het voorzien in de behoefte van de krijgsmacht aan satellietcommunicatiecapaciteit voor militair gebruik. Het project betreft de gegarandeerde beschikbaarheid van satellietcapaciteit (het ruimtesegment) in verschillende frequentiebanden (AEHF), militaire *Super High Frequency* (SHF), het realiseren van grondstations in Nederland (het statische grondsegment) en het verwerven van land- en sloopsterminals (het mobiele grondsegment).

Het deelproject MILSATCOM voorziet in de zogenaamde AEHF-satellietcommunicatiecapaciteit met de bijbehorende AEHF-terminals. De AEHF capaciteit betreft de meest robuuste vorm van satellietcommunicatiecapaciteit.

Toelichting

In een eerste *Memorandum of Understanding* (MoU) (2002) met de Verenigde Staten heeft Nederland satellietcapaciteit ingekocht op basis van vier AEHF satellieten. Omdat de vraag naar AEHF satellietcapaciteit stijgt en de Verenigde Staten hier langer gebruik van wil maken, is door de Verenigde Staten besloten om een vijfde en zesde satelliet in gebruik te nemen. Hiermee ontstaat een grotere capaciteit en langere levensduur van de satellietconstellatie. Inmiddels is nummer 6 gelanceerd in maart 2020.

Vanaf 2018 onderhandelt Nederland om te komen tot een verdubbeling van de Nederlandse strategische en hoog beveiligde satellietcapaciteit en een verlenging van de levensduur met negen

jaar (van 2024 naar 2033) op basis van de twee extra satellieten (nummer 5 en 6). De realisatie vindt plaats door het aangaan van een *Government-to-Government* overeenkomst via een MoU. Gestreefd wordt naar een ondertekening van een MoU in het komende jaar. Na ondertekening van de MoU kan Nederland direct gebruik maken van een verdubbeling van de bandbreedte.

Relatie met andere projecten

- Vernieuwing TITAAN

Relevante Kamerstukken

- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, sloopsterminals AEHF, ruimtecapaciteit SHF en MOU Operations & Support (D2-brief) d.d. 22-05-2006 (Kamerstuk 25 886, nr. 8)
- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, landterminals AEHF (D2-brief) d.d. 18-01-2005 (Kamerstuk 25 886, nr. 7)
- Brief inzake afsluiten MOU voor AEHF deelname d.d. 09-07-2002 (Kamerstuk 25 886, nr. 6)
- Brief verwervingsvoorbereiding korte termijn (D1-brief) d.d. 28-02-2002 (Kamerstuk 25 886, nr. 5) en antwoorden schriftelijke vragen d.d. 23-04-2002
- Brief studiefase lange termijn (C2-brief) d.d. 09-03-2001 (Kamerstuk 25 886, nr. 4) en antwoorden op schriftelijke vragen
- Brief studiefase korte termijn (C1-brief) d.d. 03-11-1999 (Kamerstuk 25 886, nr. 3)
- Brief voorstudie (B-brief) d.d. 19-02-1998 (Kamerstuk 25 886, nr. 1)
- Brief behoeftstelling (A-brief) d.d. 30-10-1995 (Kamerstuk 24 400, nr. 21)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2020	146,6	135,5	8,2	3,0			
2021	145,5	137,7	4,9	2,9			

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2014-2017

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2024

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Energievoorziening is essentieel voor de uitvoering van militaire operaties. Trendmatig neemt het energieverbruik van wapensystemen, commandovoeringsystemen (C4I) en klimaatinstallaties steeds verder toe. Defensiebreed geldt dat 95% van de huidige aggregaten het einde van de technische levensduur heeft bereikt, waarbij levensduurverlengend onderhoud niet meer rendabel is. Vervulling van de defensiebrede behoefte aan (mobiele) energievoorziening voor het grondgebonden optreden is noodzakelijk om te kunnen blijven voldoen aan het ambitieniveau, de inzetdoelstellingen van Defensie en de voorbereiding daarop. Tevens wordt bijgedragen aan de doelstellingen uit de Defensie Energie en Omgeving Strategie door het verwerven van een capaciteit met een modernere techniek, lager verbruik van fossiele brandstoffen en geringere uitlaatgas- en geluidsemisatie.

Toelichting

De technische levensduur van nagenoeg alle huidige aggregaten is bereikt. Daarnaast hebben de verouderde aggregaten een hoog brandstofverbruik, waarmee zij een grote belasting zijn voor de logistieke keten. Ook voldoen zij niet meer aan de huidige milieueisen. Tenslotte hebben recente operaties aangetoond dat de huidige aggregaten vooral in extreme klimatologische omstandigheden niet toereikend zijn. Het betreft circa 1.960 nieuwe aggregaten.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Operationele infrastructuur' (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 267)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	<25						
	2021	41,4	15,0	13,0	12,1	1,2		
	2022	42,5	14,3	12,5	14,2	1,5		
	Effect op exploitatie	7,6				0,5	0,7	0,6

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2020-2021

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2016-2020

DPO '21 (huidig tijdvak) 2022-2023

Belangrijke wijzigingen

De NATO Support and Procurement Agency (NSPA) heeft in opdracht van Defensie onderzocht in hoeverre het mogelijk is om een deel van het materieel beschikbaar te hebben in plaats van in bezit en dit gezamenlijk met de industrie te realiseren. De uitkomsten van dit onderzoek worden momenteel door Defensie geanalyseerd.

De planning is geactualiseerd t.o.v. het DPO 2020.

Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Ter ondersteuning van de operationele inzet van de militaire eenheden wordt operationele infrastructuur gebruikt. Deze infrastructuur betreft de basisvoorzieningen zoals legering, sanitair, werkplekken, onderhouds- en opslaglocaties. In de loop der jaren zijn hiervoor diverse middelen aangeschaft. Dit project voorziet in de vervanging en aanvulling van deze middelen. Bij de behoeftevervulling is Defensie nadrukkelijk op zoek naar een meerjarig partnerschap met de industrie.

Toelichting

De operationele infrastructuur bestaat uit modules die gebaseerd zijn op een basistentsysteem. Dit tentsysteem is inclusief inventaris (tafels en stoelen), verlichting, klimaatbeheersing en elektrische voorziening. Daarnaast zijn deze tentsystemen zoveel mogelijk modulair en voor meerdere doeleinden te gebruiken, zoals voor legering, eetzaal, sanitair, commandoposten, werkplekken en onderhoud- en opslaglocaties.

Dit basistentsysteem is met een aantal specifieke voorzieningen aangevuld. Het betreft onder meer geconditioneerde containers en onderhouds- en opslagtenten voor helikopters en vliegtuigen. Ook zijn er containers voor de opslag van voorraden en wapens voorzien.

De behoefte aan infrastructuur is inclusief energievoorziening, waarmee alle voorzieningen per locatie worden ondersteund. Ook is voorzien in materieel voor de bescherming van de infrastructuur en voor tijdelijke wegverharding van bijvoorbeeld helikopter landingsplaatsen en in- en uitgangen.

Naast operationele infrastructuur voor inzet, worden de tenten voor opleiden en trainen vervangen. Het project 'Vervanging tenten en klimaatbeheersing' voorziet hierin. Het is wenselijk deze zo veel als mogelijk gelijk te laten zijn aan de tenten uit het project 'operationele infrastructuur' voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht; derhalve worden deze tenten binnen hetzelfde verwervingstraject gerealiseerd.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (deelproject Containers)
- Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden
- Vervanging tenten en klimaatbeheersing

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Operationele infrastructuur' (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 267)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2012-2014

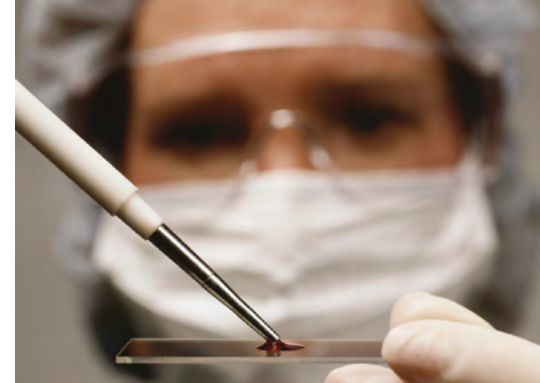
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2012-2022

DPO '21 (huidig tijdvak) 2012-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De verdere ontwikkeling van Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN) strijdmiddelen zorgt voor steeds meer soorten dreigingen. Daarnaast bestaat het risico dat bij een calamiteit of een ongeval bij de chemische industrie giftige stoffen vrijkomen.

Als gevolg van de intensivering van de Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) worden de capaciteiten voor CBRN-bestrijding uitgebreid. Dit project voorziet in de uitbreiding van de detectie, identificatie en monitoring capaciteit om de dreiging te onderkennen en aansluitend de juiste acties tegen deze dreiging te kunnen ondernemen.

Toelichting

Het betreft middelen voor de opgerichte tweede CBRN-verdedigingscompagnie, CBRN-responscapaciteit en multidisciplinaire trainingsfaciliteit. De twee CBRN-verdedigingscompagnieën en de responscapaciteit zullen worden voorzien van opsporings-, identificatie- en ontsmettingsmiddelen. De multidisciplinaire trainingsfaciliteit, waar militaire en civiele eenheden gezamenlijk kunnen oefenen, omvat een trainingsfaciliteit, een ontsmettingsstraat, een meetveld en een meetlaboratorium. Opleidingen en trainingen zullen ook op locatie kunnen worden gegeven. Voor de nationale inzet worden het materieel en de beschermende kleding van het CBRN-personeel zoveel mogelijk aangepast aan het optreden onder civiele omstandigheden.

Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Vervanging CBRN Verkenningcapaciteit

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit (A-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 32 733 X, nr. 39)
- Brief Rapportage Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking aan de Tweede Kamer d.d. 24-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 106)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	65,7	63,2	2,5				
2022	66,1	55,0	11,1				

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2004-2015

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2004-2023

DPO '21 (huidig tijdvak) 2004-2025

Belangrijke wijzigingen

De uitgifte van de gevechtsuitrusting verloopt ondanks COVID-19 voorspoedig. De communicatie- en informatiemodule voldoet aan de eisen van de beveiligingsautoriteit. De contracten voor aanvullende Nederlandse cryptografie zijn getekend. De seriematige uitlevering van de communicatie- en informatiemodule vindt naar verwachting plaats vanaf eind 2022 en loopt mede door het inbouwen van Nederlandse cryptografie tot en met 2024. De financiële afwikkeling duurt tot en met 2025. Ten slotte is ook het contract getekend voor de doorontwikkeling van de *E-lighter*, een individuele, draagbare energiegenerator, tot een operationeel inzetbaar product. De *E-lighter* is naar verwachting in 2023 doorontwikkeld tot een operationeel inzetbaar product. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De basis van het grondgebonden optreden is het optreden van militairen, te voet of met een voertuig (uitgestegen of bereden). Dit project is er op gericht de operationele capaciteit van de individuele militair en lagere eenheden te vergroten door te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en het vergroten van het vermogen op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*).

Toelichting

Het defensiebrede project VOSS komt voort uit het *Soldier Modernisation Programme (SMP)* en voorziet in een aantal verbeteringen van de uitrusting van de soldaat die te voet optreedt, al dan niet in samenwerking met gevechtsvoertuigen. De overlevingskansen van de militair verbeteren hierdoor. Ook wordt de commandovoering versterkt en nemen de mobiliteit, de effectiviteit en het voortzettingsvermogen toe.

VOSS is een ontwikkelingsproject voor een nieuw *smart vest* (met onder andere een C4I-module, een energievoorzieningssysteem, een draag- en bekpakingsysteem en modulaire ballistische bescherming). Vanuit diverse andere projecten wordt aangesloten op het project VOSS.

De behoefte is gesteld op ongeveer 5.500 systemen voor uitgestegen of te voet optredende militairen. Zij behoren tot de categorie die, als gevolg van hun optreden, de zwaarste eisen stellen aan hun uitrusting en in grote mate daarvan afhankelijk zijn. Uit onderzoek is gebleken dat dezelfde uitrusting die aan VOSS-militairen wordt toebedeeld, ook geschikt is voor eenheden die intensief met VOSS-militairen optreden en hierbij een ondersteunende rol vervullen. Dit heeft geleid tot een meerbehoefte voor circa 1.700 militairen die in 2018 is geëffectueerd.

Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Geïstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- *Joint Fires*
- *Midlife Update* Fennek
- *Midlife Update (MLU)* voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL
- Vervanging gevechtsuitrusting
- Vervanging individuele CBRN-bescherming
- Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000						
2021	250-1000						
2022	342,8	191,6	51,3	55,0	31,2	13,7	
Effect op exploitatie	56,1	3,0	3,0	3,6	3,6	3,6	3,6

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) (vervolg)

Relevante Kamerstukken

- Brief project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) Verwervingsvoorbereidingsfase (D-brief) d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 98)
- Studiefase (C-fase) project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 33 000, nr. 31)
- Voorstudiefase project Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (B-brief) d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 130)
- Behoeftestelling project VOSS (A-brief) d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 105)

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2019-2023

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2023

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2023

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vervanging gevechtsuitrusting

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De gevechtsuitrusting is bestemd voor wereldwijd gebruik, voor opleiding en training en voor operationele inzet bij zowel lage als hoge dreiging. Voor het optimaal functioneren onder uiteenlopende omstandigheden staan bescherming, functionaliteit, veiligheid, pasvorm en comfort centraal. Daarnaast moet de gevechtsuitrusting, bestaande uit onder andere een draag- en bekakingsysteem en modulaire ballistische bescherming, degelijk en duurzaam zijn om de instandhoudingskosten te beperken. Een en ander is ook van toepassing op de middelen voor ballistische bescherming die in combinatie met de gevechtsuitrusting en aanvullende uitrustingsstukken worden gebruikt.

Defensie heeft behoefte aan een samenhangend systeem van gevechtsuitrusting en de bijbehorende ballistische bescherming die voor de individuele militair essentieel zijn om wereldwijd en onder alle omstandigheden ingezet te kunnen worden. De nieuwe uitrusting stelt de militair in staat om in uiteenlopende klimaatgebieden, terreinomstandigheden en situaties met een moderne, adequate en effectieve gevechtsuitrusting zijn of haar taken uit te voeren.

Toelichting

De uitrol van de nieuwe gevechtsuitrusting is afgestemd op de uitgifte van de VOSS-uitrusting. De eerste serieleveringen zijn afgeleverd bij Defensie en uitgifte zal conform de planning in de tweede helft van 2021 starten. De serieleveringen lopen naar verwachting tot en met 2022.

Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Vervanging gevechtsuitrusting' (A-brief) d.d. 07-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 232)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100	A					
2021	68,2	50	18,2				
2022	69,5	46,5	23,0				

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk n.v.t.

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '21 (huidig tijdvak) 2021-2023

Belangrijke wijzigingen

Dit project is nieuw opgenomen in het DPO, omdat Defensie ervoor heeft gekozen alle militairen te voorzien van een CBRN-Masker. Daardoor komt het projectbudget boven de grens van € 25 miljoen.

Vervanging individuele CBRN-bescherming

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met dit project wordt het huidige bestand aan individuele CBRN-beschermende uitrusting (kleding en masker) vervangen, waardoor een optimale bescherming voor de individuele militair bij CBRN-dreigingen wordt gerealiseerd. Het optreden onder CBRN-omstandigheden vereist een hoge mate van zekerheid. Het is daarom belangrijk dat elke militair de CBRN-beschermende maatregelen weet uit te voeren en van de benodigde beschermende middelen wordt voorzien.

Toelichting

Dit project zorgt ervoor dat de militair wordt voorzien van de benodigde individuele CBRN beschermende kleding en realiseert de benodigde opleiding en trainingsmiddelen om deze militaire basisvaardigheid adequaat te kunnen trainen. De eerste CBRN-maskers zijn reeds aangeleverd door de leverancier. De uitlevering aan de eenheden is gepland vanaf begin 2022.

Relatie met andere projecten

- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

Geen

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	<25						
2022	25-100	A					

Defensiebreed materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2009-2011

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2014-2022

DPO '21 (huidig tijdvak) 2014-2022

Belangrijke wijzigingen

Het contract met de leverancier is eind 2020 getekend. De leveringen zijn gepland tot medio 2022. De opleidingen worden ingepland zodra er geen reisbeperkingen meer zijn aangaande COVID-19. Dit project wordt naar verwachting in 2022 voltooid.

Verwerving helderheidsversterkende brillen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het is voor het grondgebonden optreden van de krijgsmacht van essentieel belang om onder alle zichtomstandigheden, zowel bij dag als bij nacht, te beschikken over voldoende *situational awareness*. De helderheidsversterkende middelen worden gebruikt voor de veiligheid en zelfbescherming en om de uitvoering van de opdracht te ondersteunen. Dit project voorziet in de vervanging van de helderheidsversterkende brillen die gebruikt worden bij het grondgebonden optreden om zo *situational awareness* bij het optreden te kunnen blijven behouden.

Toelichting

De realisatie is voorzien met monoculaire en binoculaire helderheidsversterkende kijkers. Deze zijn draagbaar, direct op het hoofd, of te monteren op de helm.

Voor de eerste *batch* HV-brillen is het contract in 2016 gesloten. Deze serie is uitgeleverd aan de eenheden. Het contract voor de volgende *batch* is eind 2020 getekend. De leveringen worden verwacht in 2021 en 2022.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over de A-brief d.d. 08-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 66)
- Brief behoeftstelling verwerving helderheidsversterkende brillen (A-brief) d.d. 17-07-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 64)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	34,7	34,7					
Effect op exploitatie	1,4			0,1	0,1	0,1	0,1

Defensiebreed materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd zijn:

Fysieke distributiemiddelen, adaptieve component, infrastructurele voorzieningen en 15kN aanhangwagens.

Niet gemandateerd zijn:

Operationele wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen

Planning

Oorspronkelijk 2023-2027

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2023-2027

DPO '21 (huidig tijdvak) 2023-2027

Belangrijke wijzigingen

Door reisbeperkingen als gevolg van COVID-19 is vertraging opgelopen in de onderzoeksfase. Tevens is sprake van schaarste van de benodigde projectcapaciteit. Hierdoor zal de onderzoeksfase (B-fase) afgerond worden in 2022. Dit kan ertoe leiden dat de verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) ook later dan eind 2023 afgerond wordt.

Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de operationele bevoorradingsketen bij militaire inzet te ondersteunen en om bouwmaterialen en materieel te transporteren worden door de operationele commando's uiteenlopende middelen gebruikt zoals wissellaadsystemen, trekker-opleggercombinaties, wielbergingsvoertuigen en aanhangwagens. Om deze capaciteit te blijven garanderen is vervanging van deze vloot noodzakelijk.

De nieuwe voertuigen zullen flexibel in te zetten zijn bij operaties en in de bedrijfsvoering, waarbij een deel van de behoefte zo mogelijk op een adaptieve wijze samen met de markt wordt ingevuld. Tevens voorziet het project in flexibel te monteren beschermingsmiddelen voor expeditionaire inzet.

Toelichting

Het programma WTB voorziet in de defensiebrede vervanging van operationele wissellaadsystemen, trekker-opleggercombinaties en wielbergingsvoertuigen en daaraan gerelateerd materieel zoals aanhangwagens, opslag-, overslag- en fysieke distributiemiddelen. Met dit programma wordt bijgedragen aan de volgende ondersteunende militaire capaciteiten ter ondersteuning van het *joint* optreden:

- **Bevoorradings-, brugslog- en grondverzetcapaciteit**
Met wissellaadsystemen en de bijhorende bevoorradingsmiddelen (voor de op-, overslag en distributie van o.a. voeding en water, brandstoffen en munitie) wordt de operationele bevoorradingsketen bij militaire inzet ondersteund. Daarnaast gebruiken genie-eenheden wissellaadsystemen voor transport en lanceren van (vouw) brugdelen.
- **Zware transportcapaciteit**
Met trekker-opleggercombinaties wordt zwaar militair materieel getransporteerd, zowel tijdens de ontplooiings- als in de inzetfase van een militaire operatie.
- **Wielbergingscapaciteit**
Wielbergingsvoertuigen dragen zorg voor het bergen en afvoeren van wielvoertuigen onder operationele omstandigheden om het militaire vermogen van eenheden op peil te houden.

De voertuigen moeten geschikt zijn om te opereren binnen het volledige geweldsspectrum. Daarom worden de wissellaadsystemen en de trekker-opleggercombinaties uitgerust met voorzieningen voor ballistische bescherming, wapenstations voor zelfbescherming en *runflat*-banden. De wielbergingsvoertuigen worden niet voorzien van een wapenstation.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2021	250-1000	B		D			
	2022	250-1000		B	D			

Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB) (vervolg)

Een deel van de behoefte wordt zo mogelijk op een adaptieve wijze samen met de markt ingevuld. Daarbij wordt gestreefd naar 'beschikbaarheid boven bezit' voor zowel materieel als personeel. Daarnaast wordt het informatiegestuurd optreden binnen de logistieke keten versterkt door investeringen in C4I.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Foxtrot Spiral o voor 44 bataljonstaakgroep
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel middelen
- Vervanging drijvende brugslagcapaciteit
- Vervanging Medium Range Air Defence (Interceptiecapaciteit)

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling programma 'Wissellaadsystemen, trekker-opleggercombinaties en wielbergingsvoertuigen' (A-brief) d.d. 16-09-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 288)

Defensiebreed materieel

Maritiem materieel

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2025-2026
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2025-2026
DPO '21 (huidig tijdvak)	2025-2026

Belangrijke wijzigingen

Geen

Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De LC-fregatten hebben als hoofdtaak de verdediging tegen een lucht-dreiging in de wijde omgeving. Daarbij kunnen zij bescherming bieden aan een maritieme of amfibische taakgroep of aan landobjecten nabij de kust. De fregatten beschikken daartoe over een gelaagde luchtverdediging. De SM-2 raket dient voor de verdediging op grote afstand en vormt de buitenste schil van deze verdediging, het Goalkeeper-snelvuurkanon is voor de zelfverdediging in de onmiddellijke nabijheid en de *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM-raket) voor het gebied daar tussenin.

Toelichting

Het Commando Zeestrijdkrachten voert met de SM-2 raket regelmatig oefenlanceringen uit om het lanceersysteem te testen en scheepsbemanningen te trainen. Voor oefenlanceringen tot en met 2030 moet de huidige voorraad SM-2 raketten worden aangevuld met achttien raketten.

De raketten worden geproduceerd in de Verenigde Staten, waarbij Nederland samen met andere gebruikers van deze raket kan aansluiten bij een bestelling van de Amerikaanse marine. Hierdoor zijn de kosten per stuk lager dan wanneer alleen voor Nederland wordt geproduceerd. Deze productieserie is de laatste voor de Block IIIA-versie. Hierna kunnen geen raketten van dit type meer worden besteld. Defensie verwerft de benodigde achttien raketten met dit project.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA (A-brief) d.d. 08-10-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 294)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	25-100	A					
	2021	48,7	48,7					
	2022	46,9	46,9					
	Effect op exploitatie	3,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2017-2033
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2017-2033
DPO '21 (huidig tijdvak)		2017-2033

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil-bijstelling en wisselkoerscorrectie.

ESSM Block 2: deelname aan internationale productie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om deze taken te kunnen uitvoeren dienen de LC-fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken.

Toelichting

Technologische ontwikkelingen leiden tot nieuwe generaties van antischipraketten. Deze raketten bereiken hogere snelheden, voeren complexere manoeuvres uit en vliegen lager boven het zeeoppervlak. De huidige *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block 1 luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten zal gaandeweg steeds minder geschikt zijn voor de verdediging tegen de nieuwste generatie antischipraketten. Daarom bestaat de behoefte om *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block 1 raketten te vervangen door ESSM Block 2.

De behoeftestelling voor ESSM Block 2 is gesplitst in drie deelprojecten:

- deelname aan internationale ontwikkeling (voltooiing eind 2021);
- deelname aan internationale productie;
- verwerving van raketten, integratie aan boord van LC-fregatten en inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering Commando Zeestrijdkrachten.

Dit project betreft de deelname aan een internationaal samenwerkingsverband voor de productie als vervolg op de internationale ontwikkeling van ESSM Block 2. De kosten van het inrichten en in bedrijf houden van de productielijn voor ESSM Block 2 worden verdeeld tussen de deelnemende landen naar rato van de beoogde afname van raketten.

Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: Verwerving en integratie

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling ESSM Block 2: deelname aan internationale productie (A-brief) d.d. 27-10-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 191)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	29,5	9,2	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8
2022	28,3	9,2	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2020-2027
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2020-2027
DPO '21 (huidig tijdvak)		2020-2027

Belangrijke wijzigingen

De voertuigen worden samen met buitenlandse partners verworven. In de afgelopen periode is in internationaal verband gewerkt aan *Program Arrangement 2 (PA2)*. Hierin wordt onder meer de prijs, de voertuigspecificaties en de hoeveelheid af te nemen voertuigen vastgelegd. Met het ondertekenen van PA2 verplichten de deelnemende landen zich aan het project. Vanwege de COVID-19 maatregelen waren de mogelijkheden voor (internationaal) overleg beperkt. De verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) zal hierdoor één jaar later worden afgerond in 2022.

Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn (FLATM BV)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Voor militaire inzet is mobiliteit van groot belang, ook bij het amfibisch optreden in kustgebieden en in zeer moeilijk begaanbaar terrein. Dit project voorziet in de mobiliteit ter ondersteuning van lichte amfibische eenheden en amfibische landingscapaciteit. Het bestaat uit voertuigen in zes varianten: logistiek, mortierdrager, medisch, herstel- en reparatie, commandovoering en algemeen transport voor personeel en materieel. Naast het overschrijden van de technische levensduur speelt ook de behoefte aan een grotere zelfstandigheid op lagere niveaus een rol. Het beoogde totaal aantal ondersteunende- en patrouillevoertuigen is groter dan het huidige aantal en gebaseerd op de inzetbaarheidsdoelstellingen volgens de Defensienota en de NATO *capability targets*.

Toelichting

Dit project voorziet in de vervanging van de huidige BV206D en Viking voertuigen voor zover deze een ondersteunende taak hebben. De kwantitatieve behoefte is gebaseerd op de behoefte aan ondersteunende voertuigen en bedraagt 124 stuks. Daarnaast wordt een optie op extra voertuigen opgenomen in het contract voor het geval de realisatie van het kleinere *all-terrain* patrouillevoertuig niet haalbaar of kosteneffectief blijkt.

De belangrijkste kenmerken van de FLATM zijn:

- Amfibisch inzetbaar;
- Inzetbaar in extreem terrein en extreme weersomstandigheden;
- Relatief lichte en flexibele capaciteit, passend bij de aard van lichte amfibische infanterie.

Het betreft een *Military-off-the-Shelf (MOTS)* product. Nederland beoogt de voertuigen samen met het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Duitsland te verwerven. Zweden zal als *lead nation* de voertuigen namens de vier landen verwerven. Ook wordt samenwerking gezocht met de internationale partners en de industrie voor de instandhouding.

Relatie met andere projecten

- *Future Littoral All-Terrain Mobility* Patrouillevoertuigen (FLATM-PV)
- Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)
- *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (MLU LCU)

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling *Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn* (A-brief) d.d. 24-09-2020 (Kamerstuk 27830, nr 314)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	100-250	D					
2022	100-250		D				

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2010-2014
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2012-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)	2012-2024

Belangrijke wijzigingen

Geen

Instandhouding Goalkeeper

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het herstellen en moderniseren van de krijgsmacht is een belangrijke prioriteit uit de Defensienota 2018. Van belang daarbij is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrinen op het land.

De instandhouding van het Goalkeepersysteem is van essentieel belang voor de bescherming en zelfverdediging van marineschepen, zoals M- en LC-fregatten, *Landing Platform Docks* (LPD's) en het *Joint Support Ship*, bij expeditionaire operaties op grote afstand van Nederland die zich veelal in kustwateren zullen afspelen.

Toelichting

Het Goalkeeper-systeem is ontworpen in de jaren '80, als laatste verdedigingsmiddel tegen inkomende antischipraketten. Om dit zelfverdedigingsysteem voor de grotere oppervlakte-eenheden tot 2025 technisch in stand en operationeel relevant te houden, is een instandhoudingsprogramma noodzakelijk.

Defensie vervangt met dit project enkele onderdelen en software van de zestien Nederlandse Goalkeepers om de betrouwbaarheid en de operationele prestatie te verhogen. De uitfasering zal naar verwachting vanaf 2025 geleidelijk worden uitgevoerd in lijn met de invoering van een vervangend *Close-in Weapon System*.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhouding Goalkeeper (A-brief) d.d. 10-03-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 106)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	34,9	34,9					
2022	34,9	34,9					

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2015-2020
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2015-2025
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2015-2025

Belangrijke wijzigingen

Het instandhoudingsprogramma Walrusklasse is op twee onderzeeboten afgerond. Op de derde boot is het programma in uitvoering en op de vierde boot in voorbereiding. De uitvoering van het project verloopt volgens planning. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het herstellen en moderniseren van de krijgsmacht is een belangrijke prioriteit uit de Defensienota 2018. Van belang daarbij is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrinen op het land. Nederlandse eenheden opereren in toenemende mate in kustwateren. De Walrusklasse onderzeeboten worden hierbij veelal in een zelfstandige rol ingezet voor onder meer het vergaren van inlichtingen en het beschermen van de oppervlaktevloot tegen de onderwaterdreiging.

Toelichting

De onderzeeboten van de Walrusklasse zijn sinds 1990 in gebruik. Bij het ontwerp is uitgegaan van een levensduur van 25 jaar met halverwege de levensduur een moderniseringsprogramma. Om de levensduur te verlengen wordt een aantal aanpassingen aan de onderzeeboten uitgevoerd op het gebied van veiligheid en instandhouding van de huidige capaciteiten: het Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten. Het programma behelst conserveringswerkzaamheden, de vervanging van een aantal verouderde primaire sensoren (sonarfunctionaliteiten en navigatieperiscoop), de vervanging van het *Combat Management System* (CMS) en aanpassingen aan een aantal platform systeemdelen.

Relatie met andere projecten

- Verbetering MK48 torpedo
- Vervanging onderzeebootcapaciteit

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten (A-brief) d.d. 13-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 129)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	90,1	75,2	3,3	4,7	6,8		
2022	90,6	74,0	4,6	5,0	7,0		

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2015-2019
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2017-2022
DPO '21 (huidig tijdvak)		2017-2023

Belangrijke wijzigingen

Het eerste LC-fregat is na afronding van het instandhoudingsprogramma aan CZSK overgedragen en bevindt zich in de eindfase van het opwerktraject naar inzetgereedheid. Voor een aantal restpunten uit de testfase van het eerste LC-fregat vindt herontwerp plaats. De hieruit voorkomende wijzigingen worden vanaf de ombouw van het derde fregat aan boord van alle schepen geplaatst. Om inzet van de schepen te garanderen zijn tijdelijke oplossingen doorgevoerd. Het tweede schip uit de klasse start de varende beproevingen eind 2021. Het instandhoudingsprogramma voor het derde fregat is gestart. Het tijdvak voor het vierde fregat is aangepast aan de onderhoudsplanning van de LC-fregatten en loopt door tot en met 2023. Ten slotte is het projectbudget aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Eén van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrijnen op het land. Het versterken van de operationele capaciteiten van de LC-fregatten draagt bij aan het verbeteren van de operationele inzetbaarheid van het Commando Zeestrijdkrachten en aan het vergroten van de effectiviteit van de hoofdwapensystemen.

Toelichting

Bij het ontwerp van de LC-fregatten van de 'De Zeven Provinciën'-klasse is uitgegaan van een instandhoudingsprogramma dat ongeveer halverwege de levensduur wordt uitgevoerd. De behoefte betreft de instandhouding van de platforminstallaties en sensor-, wapen- en commandosystemen van de vier LC-fregatten, zodat deze tot het einde van hun levensduur operationeel relevant, effectief inzetbaar en onderhoudbaar blijven. Het programma zal worden uitgevoerd tijdens de reeds voorziene periodes van groot onderhoud.

Relatie met andere projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)
- Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten

Relevante Kamerstukken

- Resterende hoofdcontract Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten d.d. 29-05-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 200)
- Stand van zaken van de gecombineerde onderzoeks- en verwervingsvoorbereidingsfase van het project Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten (BD-brief) d.d. 09-12-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 194)
- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten (A-brief) d.d. 04-02-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 123)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	25-100						
	2021	193,9	163,3	13,9	11,1	5,6		
	2022	195,2	166,6	18,8	6,7	3,2		

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2018-2021
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2018-2022
DPO '21 (huidig tijdvak)		2018-2023

Belangrijke wijzigingen

Eind mei jl. heeft de Amerikaanse marine op basis van SMART-L-data van het eerste Nederlandse LC-fregat dat met gemodificeerde SMART-L radar is uitgerust een succesvolle *Launch-on-remote* test uitgevoerd. Bij deze test heeft een Amerikaans fregat een exoatmosferische vliegend testobject onderschept op basis van SMART-L data zonder het object bij lancering van de zelfverdedigingsraket zelf te zien. Tijdens de vlucht van de raket kwam het testobject binnen radarbereik van het Amerikaanse fregat die vervolgens is overgeschakeld naar eigen data om het object te neutraliseren.

Met deze test is de functionele werking van een deel van de zogenoemde *Early Warning Capability* (EWC) van de nieuwe radar en MBMD-keten uit dit project aangetoond. De inbedrijfstelling en integratie van de nieuwe SMART-L radar op het tweede en derde LC-fregat zijn in volle gang. Het tijdvak voor het vierde fregat is aangepast aan de onderhoudsplanning van de LC-fregatten. Ten slotte is het projectbudget aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Door de modificatie van de SMART-L radar op de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) levert Nederland een belangrijke bijdrage aan de Europese en bondgenootschappelijke raketverdediging. Deze modificatie sluit aan bij de prioriteiten van de NAVO en bij het *Smart Defence* initiatief. In dit kader worden landen aangemoedigd zich toe te leggen op specifieke, hoogwaardige capaciteiten.

Toelichting

Met het project *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD) worden de LC-fregatten voorzien van een SMART-L radar met aanvullende sensorcapaciteit (*early warning* capaciteit) voor de vroegtijdige waarneming van ballistische raketten. De mogelijkheden voor internationale samenwerking worden momenteel onderzocht. Denemarken, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben belangstelling getoond voor samenwerking op het gebied van *Ballistic Missile Defence*. Nederland heeft LC-fregatten met de verbeterde SMART-L radar als *early warning* sensorplatforms aangeboden aan het *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence* (ALTBMD) programma van de NAVO. Laatstgenoemde programma is opgegaan in het *Ballistic Missile Defence* (BMD) programma van de NAVO.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de gecombineerde B/C/D-fase d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 100)
- Brief behoeftstelling van het project MBMD (A-brief) d.d. 26-09-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 91)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	144,7	139,5	4,2	1,1			
2022	145,1	140,1	1,8	3,1			

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2019-2021
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2019-2021
DPO '21 (huidig tijdvak)		2019-2021

Belangrijke wijzigingen

De MLU is binnen budget uitgevoerd op beide schepen van de klasse. Het project zit in de afsluitende fase en wordt daarna afgerond.

Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Hydrografie betreft het verzamelen van gegevens over waterdiepte, getij, stroming, golven en de vorm en samenstelling van de zeebodem. Met het oog op de veiligheid op zee voert Defensie met de twee hydrografische opnemingsvaartuigen civiel-hydrografische taken uit die zijn vastgelegd in de wet en in internationale verdragen. De schepen kunnen bovendien in voorkomend geval worden ingezet bij expeditionair optreden zoals een amfibische operatie.

Toelichting

Voor het zeker stellen van de inzetbaarheid van de hydrografische opnemingsvaartuigen gedurende de gehele levensduur wordt een zogenaamde *Midlife Update* (MLU) uitgevoerd.

De MLU betreft de technische instandhouding van de hydrografische opnemingsvaartuigen. Het betreft aanpassingen aan systemen die verouderd of aan het einde van hun levensduur zijn, of aanpassingen die noodzakelijk zijn om het materieel aan de wettelijke eisen te laten voldoen. Zo moet het systeem voor navigatie en hydrografie worden gemoderniseerd, is een vervanging van de hydrografische sensoren noodzakelijk en moeten het centrale managementsysteem en diverse subsystemen daarvan worden verbeterd.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling *Midlife Update* Hydrografische Opnemingsvaartuigen (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 222)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	32,7	31,7	0,6	0,3			
2022	31,5	31,5					

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2021-2022
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2021-2022
DPO '21 (huidig tijdvak)		2021-2022

Belangrijke wijzigingen

De *detailed engineering* fase van dit project is afgerond. Het project is gestart met de verwervingsvoorbereiding. Conform planning start de daadwerkelijke uitvoering naar verwachting aan het einde van 2021.

Midlife Update Zr.Ms. Johan de Witt

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De amfibische transportschepen (*Landing Platform Docks*, LPD's) leveren een belangrijke bijdrage aan het expeditionaire vermogen van de krijgsmacht. Defensie is met deze schepen en bijbehorende eenheden in staat gevechtskracht vanuit zee op het land uit te oefenen. Een LPD vervult bij het optreden op en vanuit zee een belangrijke rol vanwege de combinatie van commandovoerings- en transportcapaciteiten. Nationale en internationale staven geven vanaf een LPD leiding aan het geïntegreerde optreden van vloot- en marinierseenheden.

Zr.Ms. Johan de Witt beschikt over faciliteiten voor commandovoering van een maritieme (landings)operatie en over een hospitaal (*Role-2*). Beide capaciteiten zijn binnen de NAVO en de EU schaars. Ook de mogelijkheid om langdurig met meerdere helikopters te opereren maakt het LPD tot een waardevolle capaciteit.

Toelichting

Voor het zeker stellen van de inzetbaarheid van Zr.Ms. Johan de Witt gedurende de gehele levensduur wordt een zogenaamde *Midlife Update* (MLU) uitgevoerd.

Zonder MLU zullen de instandhoudingskosten in de loop der jaren fors toenemen en zal de beschikbaarheid van het schip verminderen als gevolg van defecte componenten en *obsolescence*. Vanwege veranderingen in de dreigingsomgeving zijn aanpassingen nodig om het schip operationeel relevant te houden. De MLU is daarom nodig om de operationele inzetbaarheid van het schip te garanderen tot het einde van de levensduur in 2032. Defensie is door de MLU in staat om de exploitatiekosten beheersbaar en het schip inzetbaar te houden.

Relatie met andere projecten

- Verwerving *Sofikill* Torpedo Defensiesysteem

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling *Midlife Update* Zr.Ms. Johan de Witt (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 221)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2014-2020
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2015-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)		2015-2024

Belangrijke wijzigingen

In de afwijkingsrapportage 2021 is gemeld dat de omvang voor dit project is bijgesteld en de planning daarop is aangepast. Na deze wijziging is de verwervingsvoorbereiding gestart conform bijgestelde planning. De daadwerkelijke uitvoering start naar verwachting in de tweede helft van 2022 met de ombouw van het eerste LCU en wordt in 2024 afgerond.

Midlife Upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Veranderingen in de internationale veiligheidssituatie hebben geleid tot meer aandacht voor maritieme en amfibische operaties in kustwateren. Afhankelijk van de uit te voeren opdracht kan een maritieme expeditionaire taakgroep worden samengesteld uit vloot- en marinierseenheden. Om marinierseenheden vanaf een dergelijke taakgroep in te zetten op het land zijn landingsvaartuigen nodig.

Toelichting

Het project betreft de aanpassing en verbetering van de huidige vijf *Landing Craft Utility* (LCU's). Voor het zekerstellen van de operationele beschikbaarheid van de LCU wordt een MLU uitgevoerd. Het Commando Zeestrijdkrachten gebruikt landingsvaartuigen van het type *Landing Craft Utility* (LCU) en *Landing Craft Vehicle and Personnel* (LCVP). Hiermee worden marinierseenheden en hun materieel van de amfibische transportschepen (*Landing Platform Docks*, LPD's) naar het strand verplaatst. Gedurende amfibische operaties verplaatst de LCU vooral groot en zwaar materieel, zoals rups- en wielvoertuigen en logistieke voorraden. De LCVP verplaatst vooral personeel en een enkel licht voertuig. Door het aanpassen van de huidige LCU kan deze capaciteit voortaan ook materieel verplaatsen over grotere afstand en kan de LCU als ondersteuningsvaartuig worden ingezet, bijvoorbeeld als (*Floating*) *Forward Operating Base*.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (A-brief) d.d. 01-07-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 132)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2011-2016
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2011-2026
DPO '21 (huidig tijdvak)	2011-2026

Belangrijke wijzigingen

Defensie heeft inmiddels een aantal MK48 Torpedo's (modificatiestandaard 7 *Advanced Technology*) tot haar beschikking. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Verbetering MK48 torpedo

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Eén van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten, transportroutes en in wateren nabij operatieterreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren derhalve in toenemende mate in kustwateren. Voor de verdediging op grotere afstand heeft de Nederlandse krijgsmacht onder andere onderzeeboten beschikbaar. De boten beschikken over een scala aan sensoren. Het torpedowapensysteem kan zowel tegen oppervlakte-eenheden als tegen onderzeeboten worden ingezet.

Toelichting

Nederland krijgt met dit project de beschikking over de meest recente MK48 torpedo (mod 7 *Advanced Technology*). De Walrusklasse onderzeeboten beschikken over één wapensysteem: de torpedo. De Walrusklasse onderzeeboten beschikken over één wapensysteem: de torpedo. Sinds de bouw van de boten wordt het type MK48, modificatiestandaard 4 (mod 4) gebruikt. Deze is van Amerikaanse makelij en in de jaren '70 ontworpen voor inzet in diep water. De omstandigheden voor een succesvolle inzet van een torpedo zijn in ondiep water veel complexer dan de omstandigheden in diep water. De MK48 mod 4 heeft beperkte mogelijkheden kleine doelen in ondiep water te bestrijden. De MK48 mod 4 is in gebruik geweest bij de marine van Australië, Canada en de Verenigde Staten. Australië en de Verenigde Staten

zijn reeds overgeschakeld op de mod 7, die beter geschikt is voor het gebruik in ondiep water. Reserveonderdelen voor de mod 4 worden niet meer geproduceerd en zijn nu al schaars. Hierdoor stijgen de exploitatiekosten van dit type torpedo de komende jaren aanzienlijk.

Relatie met andere projecten

- Instandhouding Walrusklasse Onderzeeboten

Relevante Kamerstukken

- Brief over de aanvulling op de behoeftestelling verbetering van de MK48 *Heavy Weight* torpedo d.d. 30-01-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 145)
- Behoeftestelling Modificatie MK48 torpedo (A-brief) d.d. 17-09-2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 6)
- Brief Aanvulling munitievoorraden fase 2 (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 265)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	194,5	118,2	17,3	15,6	19,2	19,1	3,2
2022	208,4	124,3	20,4	18,7	22,1	17,9	3,0

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2024-2028
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.	
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2024-2028

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een bestaand project en is nieuw opgenomen in het DPO omdat het projectbudget als gevolg van een aanvullende behoefte en door prijspeilbijstelling boven de grens van € 25 miljoen is gekomen.

Verbetering Remote Controlled Weapon Stations OPV/JSS

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over *Oceangoing Patrol Vessels* (OPV) en het *Joint Support Ship* Zr.Ms. Karel Doorman. De OPV's kunnen opereren in het lage deel en het JSS kan opereren in het hoogste deel van het geweldsspectrum. Voor de zelfverdediging tegen kleine bootjes op zee op korte afstand beschikken deze schepen momenteel over in totaal achttien geautomatiseerde *Self Defence Weapon Stations*.

Deze *Weapon Stations* zijn in gebruik sinds de introductie van de OPV's en het JSS. Diverse beproevingen brachten een aantal operationele beperkingen van deze systemen aan het licht waarvoor verbetering nodig is. Deze beperkingen hebben te maken met de gehele keten van de sensor tot aan het wapensysteem. Aanvankelijk betrof dit project alleen het wegnemen van deze beperkingen. Daarnaast echter krijgen deze *Weapon Stations* de komende jaren te maken met problemen bij de verkrijgbaarheid van reservedelen (obsolescence). De oorspronkelijke behoefte is daarom uitgebreid om te voorzien in oplossingen voor obsolescence. Tevens is dit project uitgebreid met de verwerving van drie nieuwe *Weapon Stations* voor het LPD Zr.Ms. Johan de Witt.

Toelichting

Het uitgangspunt is om de reeds in gebruik zijnde achttien systemen te verbeteren met ondersteuning van de oorspronkelijke leveranciers. Deze leveranciers bieden inmiddels verbeteringen aan die bovengenoemde beperkingen kunnen wegnemen. Voor Zr.Ms. Johan de Witt worden nieuwe systemen aangeschaft die al beschikken over de verbeteringen die nodig zijn. Defensie doet in het openbaar geen mededelingen over de beperkingen van wapensystemen.

Relatie met andere projecten

- *Midlife Update* OPV
- *Midlife Update* Zr.Ms. Johan de Witt
- Vervanging M-fregatten (ASWF)
- Verwerving Combat Support Ship

Relevante Kamerstukken

Geen

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk	<25					
2022	25-100	A				

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2019-2023
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2023-2026
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2023-2026

Belangrijke wijzigingen

Het contract voor de levering van vier kanonsystemen inclusief bijbehorend (semi-) automatisch munitie-opvoersysteem is op 21 april 2020 getekend. In het bijzonder voor het nieuwe opvoersysteem zijn aanzienlijke aanpassingen aan het schip nodig. Het ontwerp voor deze aanpassingen wordt samen met de leverancier in 2021 afgerond. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten). Dit zijn veelzijdig inzetbare marineschepen die de ruggengraat vormen van de oppervlaktevloot. Behalve voor maritieme gevechtsoperaties is het LC-fregat ook geschikt voor andere taken. Het kan bijvoorbeeld gaan om maritieme veiligheidsoperaties zoals kustwachttaken en de bestrijding van terrorisme, drugssmokkel en piraterij, en maritieme assistentietaken zoals noodhulp of evacuaties. De LC-fregatten zijn daartoe uitgerust met gelaagde sensor-, wapen- en commandosystemen voor de inzet op de korte, middellange en lange afstand. Het 127 mm kanon vormt hiervan een integraal onderdeel. Het kanon wordt ingezet tegen zeedoelen om te waarschuwen of deze te neutraliseren. Ook kan het kanon worden ingezet tegen doelen op het land ter ondersteuning van amfibische en landoperaties.

Toelichting

Bij de bouw van de LC-fregatten, rond de eeuwwisseling, zijn gebruikte 127 mm kanons geïnstalleerd. Deze kanons zijn gebouwd aan het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw. De technische en operationele levensduur van 30 jaar is overschreden. Vaak zijn deze 127 mm kanons door technische problemen niet inzetbaar. Daarnaast vergt het kanon zowel aan boord als aan de wal veel onderhoud, terwijl sommige onderdelen niet langer verkrijgbaar zijn. Verder voldoen het kanon, het munitie-opvoersysteem en de munitiebergplaats op het schip niet meer aan de thans geldende arbo-eisen.

Modificatie van het kanon door middel van een instandhoudingsprogramma is geen optie. Gezien de leeftijd van de kanons zullen zich regelmatig defecten blijven voordoen. De beschikbaarheid van reservedelen zal steeds slechter worden. Daarmee wegen de kosten van instandhouding niet op tegen de baten in termen van beschikbare kanonsystemen. Vervanging van het kanon is derhalve noodzakelijk. Het project 'Vervanging 127 mm kanon' betreft de verwerving en installatie aan boord van operationele kanonsystemen voor de LC-fregatten inclusief bijbehorend (semi-) automatisch munitie-opvoersysteem, de aanpassing van de munitiebergplaats aan boord en de bijhorende *Integrated Logistic Support*.

Bij uitdienststelling van de huidige LC-fregatten zal worden onderzocht of het doelmatiger is om de nieuwe kanons aan boord te laten staan en mee te verkopen met de fregatten ofwel te demonteren en over te zetten op de vervangers van de huidige LC-fregatten.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging 127 mm kanon LC-fregatten (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 218)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	100-250						
	2021	129,1	30,2	14,6	27,4	22,7	19,6	
	2022	131,7	30,5	15,0	28,1	23,2	20,1	10,5

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2024-2030
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2024-2030
DPO '21 (huidig tijdvak)		2025-2029

Belangrijke wijzigingen

Op 14 januari jl. is de B-brief met het resultaat van de onderzoeksfase verstuurd. Het enige alternatief dat invulling geeft aan de eisen is een samengesteld systeem dat door verschillende leveranciers zal worden geleverd, geïntegreerd door één van hen. Het eerste deel van het systeem wordt vanaf 2025 op de schepen ingebouwd, het tweede deel volgt vanaf 2028. De offerteaanvraag is in voorbereiding en gezien de nauwe relatie met project 'Vervanging M-fregatten' wordt de D-brief voorzien voor de tweede helft van 2022.

Vervanging Close-in Weapon System

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Van de huidige grotere oppervlakteschepen van het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) beschikken de Multipurpose fregatten (M-fregatten), de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten), de twee amfibische *Landing Platform Docks* (LPD's) en het bevoorradingsschip *Joint Support Ship* (JSS) over het Goalkeeper-systeem voor de zelfverdediging op korte afstand tegen luchtdreigingen, waaronder antischipraketten en kleine oppervlaktedoelen. Dit wapensysteem is in gebruik sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw. Momenteel voert Defensie een instandhoudingsprogramma uit voor dit wapensysteem dat de levensduur ervan tot 2025 verlengt. De Goalkeepers dienen vanaf 2025 te worden vervangen om de effectieve zelfverdediging van deze schepen te waarborgen.

De kwalitatieve behoefte bestaat uit een wapensysteem om tijdens operaties op open zee en in kustwateren op relatief korte afstand luchtdoelen en oppervlaktedoelen te kunnen bestrijden, ook bij een hoge dreiging.

Toelichting

De fregatten zijn veelzijdig inzetbare schepen en vormen de ruggengraat van de oppervlaktevloot. Behalve voor maritieme gevechtsoperaties zijn de fregatten ook geschikt voor andere taken. Het kan bijvoorbeeld gaan om maritieme veiligheidsoperaties zoals kustwachttaken en de bestrijding van terrorisme, drugssmokkel en piraterij, en maritieme assistentietaken zoals noodhulp of evacuaties. Beide LPD's en het JSS zijn voor

meerdere ondersteunende taken inzetbaar. Defensie schaft een tweede bevoorradingsschip (*Combat Support Ship*, CSS) aan dat wordt voorbereid op, maar niet voorzien van een vervangend *Close-In Weapon System*. De vervanging van de Goalkeepers van de LC-fregatten zijn geen onderdeel van dit project. Defensie beziet nog of, en zo ja hoe de Goalkeepers van de huidige LC-fregatten alsnog moeten worden vervangen.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging *Close-In Weapon System* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 220)
- Brief resultaten onderzoeksfase Vervanging *Close-In Weapon System* (B-brief) d.d. 14-01-2021 (Kamerstuk 27 830, nr. 329)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	100-250	B/D					
2022	100-250	B	D				

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2025-2027
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2028-2029
DPO '21 (huidig tijdvak)		2028-2029

Belangrijke wijzigingen

Het project Vervanging M-fregatten (ASWF – *Anti Submarine Warfare Frigate*) zit in de verwervingsvoorbereidingsfase, waarbij de eisen in detail worden uitgewerkt met leveranciers om in balans met het budget een productbeschrijving overeen te komen die aansluit bij de eisen.

Het project is geconfronteerd met een uitdaging in ontwerp en het programma van eisen, waarbij de functionaliteit, het gewicht en de kosten van het schip in balans moeten worden gehouden. Defensie werkt hier vanwege de single source verwerving samen met de reeds gekozen leveranciers. Vanwege COVID-19-beperkingen is het werken met specialistische software, toegang tot vertrouwelijke informatie en het samenwerken in creatieve groepsprocessen lastig. Hierdoor is negen maanden meer tijd nodig om de D-fase af te ronden. De verwachting is dat de D-fase in de tweede helft van 2022 wordt voltooid.

Op dit moment is niet duidelijk of en in welke mate de verlenging van de D-fase effect heeft op de instroomplanning. Dit wordt in het voorjaar van 2022 duidelijk wanneer Defensie de offertes van de leveranciers verwacht te ontvangen.

Vervanging M-fregatten (ASWF)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In grote delen van de wereld investeren landen in toenemende mate in het maritieme domein door schepen, onderzeeboten en bewapening waaronder moderne raketssystemen aan te schaffen.

Bij maritieme gevechtsoperaties zijn fregatten essentieel bij het beveiligen van kwetsbare eenheden, zoals amfibische schepen, ondersteunende vaartuigen zoals het CSS, landingsvaartuigen en mijnenbestrijdingseenheden als deze voor hun missie opereren dicht bij de kust. Zowel de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) als de Multipurpose fregatten (M-fregatten) zijn geschikt voor het bestrijden van oppervlaktedoelelen. Als het gaat om luchtverdediging bieden de LC-fregatten de meeste capaciteiten. De M-fregatten op hun beurt zijn gespecialiseerd in onderzeebootbestrijding, een taak waarvoor het LC-fregat niet specifiek is toegerust.

M-fregatten vormen in combinatie met onderzeeboten en geëmbarkeerde maritieme gevechtshelikopters (NH-90) een belangrijke capaciteit tegen de dreiging van onderzeeboten en van oppervlakteschepen. In de gelaagde verdediging tegen de dreiging van onderzeeboten zijn fregatten, de eigen onderzeebootcapaciteit en helikopters complementair. In dit project wordt voorzien in de vervanging van vier M-fregatten waarvan twee voor Nederland en twee voor België.

Toelichting

Fregatten zijn veelzijdig inzetbare schepen en vormen de ruggengraat van de oppervlaktevloot. Het zijn belangrijke eenheden om te zorgen voor veiligheid op zee én voor de maritieme verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied inclusief het Caribische deel van het Koninkrijk. Veiligheid op zee is van belang omdat Nederland sterk afhankelijk is en blijft van onbelemmerd zeetransport. Nederland vervult een belangrijke knooppuntfunctie in de mondiale economie, inclusief de informatie-, aan- en afvoerlijnen.

Behalve voor maritieme gevechtsoperaties zijn de fregatten ook geschikt voor andere taken, zoals maritieme veiligheidsoperaties waaronder terrorismebestrijding, drugsbestrijdingsoperaties, anti-piraterij operaties, kustwachttaken en maritieme assistentie, zoals noodhulp of evacuaties.

Om te voldoen aan de inzetdoelstelling zal Defensie twee fregatten verwerven. Dit gebeurt in de vorm van internationale samenwerking met België. Daarbij heeft Nederland de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de M-fregatten en heeft België de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de mijnenbestrijdingscapaciteit.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	1000-2500						
	2021	1000-2500	B/D					
	2022	1000-2500	B	D				

Vervanging M-fregatten (ASWF) (vervolg)

Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: Verwerving en integratie
- Vervanging *Close-In Weapon System*
- Vervanging maritiem *Surface to Surface Missile*
- Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit
- Vervanging MK46 *Lightweight Torpedo*
- Verwerving *Sofikill Torpedo* Defensiesysteem

Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten onderzoeksfase Vervanging M-fregatten (B-brief) d.d. 24-06-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 307)
- Brief behoeftestelling Vervanging M-fregatten (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 224)

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2024-2028

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2024-2029

DPO '21 (huidig tijdvak) 2024-2029

Belangrijke wijzigingen

Defensie is bezig met de contractvoorbereiding, die uitgaat van aanbesteding in concurrentie en heeft offertes ontvangen van meerdere buitenlandse leveranciers. Deze offertes worden door Defensie beoordeeld om tot een uiteindelijke selectie te komen. Naar verwachting wordt het contract in 2022 afgesloten.

Vervanging maritiem Surface-to-surface missile

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) en Multipurpose fregatten (M-fregatten). Deze fregatten kunnen opereren tot in het hoogste deel van het geweldsspectrum waarbij ze in staat moeten zijn om oppervlakte doelen op zee op grote afstand te bestrijden. Daartoe beschikken deze fregatten momenteel over Harpoon-raketten (*Surface-to-surface missile, SSM*).

De Harpoon-raketten zijn in gebruik sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw en het ontwerp van het Harpoon-systeem stamt uit hetzelfde decennium. Vanwege de operationele veroudering heeft het systeem inmiddels enkele beperkingen en zal het systeem de komende jaren steeds meer aan operationele effectiviteit verliezen. De fregatten dienen dan ook met een vervangende SSM-capaciteit te worden uitgerust om vijandelijke oppervlakteschepen te kunnen bestrijden en andere missies met een hoog geweldsniveau te kunnen uitvoeren.

Toelichting

Het uitgangspunt bij de kwantitatieve behoefte is de één-op-één vervanging van de huidige voorraad Harpoon-raketten. De kwantitatieve behoefte is echter mede afhankelijk van de eigenschappen van het te verwerven wapensysteem. Daarom zal de kwantitatieve behoefte pas in de loop van het project definitief worden vastgesteld.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging maritiem *Surface-to-surface* missile (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 216)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	100-250						
	2021	100-250	A					
	2022	100-250	A					

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2024-2029
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2025-2030
DPO '21 (huidig tijdvak)		2025-2030

Belangrijke wijzigingen

België heeft in mei 2019 het contract gegund aan het Franse bedrijf Naval Group. In december 2020 heeft de leverancier de zogenaamde *Preliminary Design Review* (PDR) gehouden. De invulling van een aantal onderwerpen uit deze PDR, zoals de opleidingssimulator en de netwerkarchitectuur, zijn nog onderwerp van gesprek met de leverancier. De opleverplanning is gewijzigd. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (MCM)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Nederland is voor haar welvaart en veiligheid afhankelijk van een vrij toegankelijke zee. Een aanzienlijk deel van de Europese en wereldwijde maritieme aan- en afvoerlijnen loopt via de havens van Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen. Vrije toegang tot havens of nauwe zeestraten kan worden verhinderd bij dreiging van zeemijnen. Daarnaast bevinden zich in de West- en Noord-Europese wateren nog steeds veel explosieven uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog, zoals vliegtuigbommen en oude zeemijnen. Jaarlijks worden nog veel van deze explosieven gevonden en vernietigd. Ook is de bewegingsvrijheid op zee voor militaire maritieme en amfibische operaties van groot belang. De NAVO heeft een tekort aan maritieme mijnenbestrijdingscapaciteit en heeft deze als *priority shortfall* aangemerkt. De NAVO dringt er dan ook bij Nederland op aan de Alkmaarklasse-mijnenbestrijdingsvaartuigen te vervangen door een hoogwaardige capaciteit. Om te voldoen aan de inzetdoelstelling om gelijktijdig twee mijnenbestrijdingstaken te kunnen uitvoeren, verwerft Defensie zes mijnenbestrijdingsvaartuigen met onbemande mijnenbestrijdingssystemen. Dit gebeurt in de vorm van internationale samenwerking met België. Daarbij heeft België de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de mijnenbestrijdingscapaciteit en heeft Nederland de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de M-fregatten.

Toelichting

Voor de bescherming van de Nederlandse vitale belangen wil Defensie gelijktijdig twee mijnenbestrijdingstaken kunnen uitvoeren: een taak voor een vaartuig op de Noordzee voor de nationale veiligheid en een langdurige expeditionaire operatie in bijvoorbeeld de Middellandse Zee, de noordelijke Europese kustwateren of de Perzische Golf. De expeditionaire inzet zal meestal in het kader zijn van een internationale maritieme taakgroep, bijvoorbeeld als onderdeel van de *NATO Response Force*. De mijnenbestrijdingsoperaties moeten ook kunnen worden uitgevoerd als er een dreiging bestaat. Dit geldt zowel voor operaties dicht bij huis als ver weg.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten verwervingsvoorbereiding Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (D-brief) d.d. 15-03-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 280)
- Brief behoeftstelling Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 225)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2021	923,2	71,5	87,5	66,6	103,2	130,8	
	2022	946,3	64,9	75,0	101,5	141,8	157,7	126,8

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2023-2026
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2023-2028
DPO '21 (huidig tijdvak)		2023-2028

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Vervanging MK46 Lightweight Torpedo

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Deze behoefte betreft de aankoop van een toereikend aantal *lightweight* torpedo's om te kunnen voldoen aan internationale afspraken in de komende jaren. Dit aantal zal worden aangevuld tot het aantal dat nodig is voor de volledige inzetambitie, zoals genormeerd in het Beleidskader Inzetvoorraden (BKI).

Toelichting

Het enige wapen van fregatten en NH-90 maritieme gevechtshelikopters tegen onderzeeboten is de *Lightweight Torpedo* (LWT). Het wapen kan offensief worden gebruikt, maar vormt ook de kern van de zelfverdediging van fregatten tegen onderzeeboten. De LWT die Nederland gebruikt, is de MK46 torpedo. Dit wapen stamt uit de jaren zestig en is operationeel verouderd. Bovendien staat de onderhoudbaarheid onder druk.

Reservedelen worden niet meer geproduceerd en defecte onderdelen worden momenteel vervangen door tweedehands onderdelen van uitgefaseerde Amerikaanse torpedo's. Bovendien is de beschikbaarheid hiervan in toenemende mate onzeker geworden, omdat de MK46 torpedo vanuit de Verenigde Staten vanaf 2023 niet langer logistiek wordt ondersteund. Teneinde de inzetbaarheid van het Commando Zeestrijdkrachten te kunnen blijven garanderen, dienen fregatten en de NH-90's te beschikken over een effectieve LWT in voldoende aantallen. De MK46 torpedo wordt vanaf 2023 vervangen door de moderne MK54 torpedo.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling 'Vervanging MK46 *Lightweight Torpedo*' (A-brief) d.d. 22-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 176)
- Brief Aanvulling munitievoorraden fase 2 (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 265)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	100-250						
	2021	231,0	32,8	23,2	33,9	33,7	26,5	
	2022	227,9	25,0	23,9	35,0	35,0	27,8	33,5

Maritiem materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2023
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2025
DPO '21 (huidig tijdvak)		2025

Belangrijke wijzigingen

Nadat op 19 februari 2020 het contract was getekend voor de bouw en levering van het *Combat Support Ship*, is in december 2020 gestart met de cascobouw van het schip op de bouwlocatie in Roemenië. De ceremoniële kiellegging van het schip is uitgevoerd op 2 juni jl. Over drie jaar, in 2024, is de oplevering van het schip conform planning aan Defensie voorzien. Een jaar later is het schip operationeel inzetbaar en wordt het in dienst gesteld en overgedragen aan het Commando Zeestrijdkrachten. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Verwerving Combat Support Ship

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bevoorrading op zee zorgt ervoor dat marineschepen niet vaker dan nodig voor hun bevoorrading het operatiegebied moeten verlaten en een haven moeten bezoeken. Bovendien is een eigen of bevriende haven niet altijd voorhanden en is een schip kwetsbaar in een haven bij verhoogde dreiging. Bevoorrading op zee draagt in belangrijke mate bij aan effectief expeditionair optreden, maar ook aan het efficiënt opleiden en trainen en de efficiënte voorbereiding van de gereedstelling van marineschepen.

Defensie streeft ernaar permanent een bevoorradingscapaciteit op zee operationeel beschikbaar te hebben. Bevoorradingsschepen ondersteunen marineschepen tijdens hun inzet en vergroten daarmee hun effectiviteit. Nederland beschikt momenteel over één schip dat de bevoorradingstaak op zee kan uitvoeren, het *Joint Support Ship (JSS)* Zr.Ms. Karel Doorman. Om de effectiviteit van de inzet van marineschepen van het Commando Zeestrijdkrachten te vergroten heeft Defensie behoefte aan een tweede bevoorradingsschip.

Ook is Defensie met slechts één bevoorradingsschip niet in staat periodiek bevoorradingscapaciteit op zee aan de NAVO ter beschikking te stellen, omdat dit ten koste zou gaan van de nationale bevoorradingstaak.

De onderkende behoefte heeft geleid tot de verwerving van een zogenaamd *Combat Support Ship (CSS)*. Dit is een maritieme bevoorradingscapaciteit die wereldwijd inzetbaar is en geïntegreerd kan opereren in een maritieme of amfibische taakgroep.

Toelichting

Het CSS is functioneel vergelijkbaar met het JSS, met uitzondering van de functies van het JSS op de gebieden van strategisch zeetransport en *Sea Basing*. Het CSS moet relatief snel, vanaf 2025, operationeel inzetbaar zijn. Om dit mogelijk te maken kiest Defensie voor aansluiting bij een bestaand ontwerp, en wel dat van het JSS. Dit zorgt voor het efficiënt toepassen van reeds aanwezige kennis (*Military off-the-Shelf, MOTS*) en is voordelig voor de instandhouding van het schip. Ook biedt het voordelen bij het opleiden en trainen van de bemanning. Het CSS is kleiner dan het JSS maar zal zoveel mogelijk overeenkomen met het JSS ten aanzien van onder andere de architectuur en inrichting van het schip, het commandosysteem (*Combat Management System*) en het gebruik van dezelfde (sub)systemen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten verwervingsvoorbereiding Verwerving *Combat Support Ship* (D-brief) d.d. 19-12-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 300)
- Brief behoeftstelling Verwerving *Combat Support Ship* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 212)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2021	376,1	171,8	108,5	61,9	26,3	7,6	
	2022	380,4	168,6	107,3	58,6	22,2	23,7	
	Effect op exploitatie	95,4		3,3	6,6	6,6	6,6	6,6

Maritiem materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Twee deelprojecten gemandateerd, één deelproject niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2024-2027
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2024-2027
DPO '21 (huidig tijdvak)		2027-2029

Belangrijke wijzigingen

De onderzoeksfase van het deelproject 'integratie aan boord van LC-fregatten' wordt binnenkort afgerond met een operationeel relevante, betaalbare en haalbare integratieoptie. Een modificatie met de omvang van dit project kan alleen tijdens een geplande periode van groot onderhoud worden uitgevoerd. Uit het onderzoek is gebleken dat een haalbare planning, uitgaande van een realistisch levertijd van de nieuwe systemen en ombouwtijd van de schepen, leidt tot een instroomperiode die start in 2027 en eindigt in 2030. Het onderzoek naar een operationeel relevante, betaalbare en haalbare integratieoptie heeft langer geduurd dan voorzien. Dit zal worden toegelicht in de B-brief die de Kamer, zoals nu voorzien, later dit jaar zal ontvangen. De D-brief is voorzien voor 2022.

ESSM Block 2: Verwerving en integratie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) en Multipurpose fregatten (M-fregatten) voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om deze taken te kunnen uitvoeren dienen de fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken.

Toelichting

Technologische ontwikkelingen leiden tot nieuwe generaties van antischipraketten. Deze raketten bereiken hogere snelheden, voeren complexere manoeuvres uit en vliegen lager boven het zeeoppervlak. De huidige *Evolved Sea Sparrow Missile (ESSM) Block 1* luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten zal gaandeweg steeds minder geschikt zijn voor de verdediging tegen de nieuwste generatie antischipraketten. Daarom bestaat de behoefte om *ESSM Block 1* raketten te vervangen door *ESSM Block 2*.

De behoeftstelling voor *ESSM Block 2* is gesplitst in drie deelprojecten:

- deelname aan internationale ontwikkeling (voltooiing eind 2021);
- deelname aan internationale productie;
- verwerving van raketten, integratie aan boord van LC-fregatten en inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering Commando Zeestrijdkrachten.

De in ontwikkeling zijnde *ESSM Block 2* raket is de vervanger van de *ESSM Block 1* raket waarmee op dit moment de LC-fregatten zijn uitgerust. In 2013 heeft Defensie besloten deel te nemen aan de internationale ontwikkeling van de *ESSM Block 2* raket die eind 2021 wordt voltooid. Vervolgens is in 2016 besloten om deel te nemen aan de internationale productie van deze raket. Het project *ESSM Block 2: Verwerving en integratie* is het derde project in deze reeks en bestaat uit drie deelprojecten. Dat zijn ten eerste de verwerving van de *ESSM Block 2* raketten, ten tweede de integratie van deze luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten en ten derde de inbedding van de instandhouding van de *ESSM Block 2* raket in de bedrijfsvoering van het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK). Het eerste deelproject 'verwerving van *ESSM Block 2* raketten' (voor de LC-fregatten en de vervangers van de huidige M-fregatten) en het derde deelproject 'inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering CZSK' zijn gemandateerd. Het tweede deelproject 'integratie aan boord van LC-fregatten' is niet gemandateerd.

Relatie met andere projecten

- *ESSM Block 2*: deelname aan internationale productie
- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling *ESSM Block 2: Verwerving en integratie* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 227)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2021	250-1000	B/D					
	2022	250-1000	B	D				

Maritiem materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2025-2028
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.	
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2025-2028

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Future Littoral All-Terrain Mobility Patrouillevoertuigen (FLATM PV)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Voor militaire inzet is mobiliteit van groot belang, ook bij het amfibisch optreden in kustgebieden en in zeer moeilijk begaanbaar terrein. Dit project voorziet in de behoefte aan kleine *all-terrain* patrouillevoertuigen gericht op manoeuvre voor lichte amfibische eenheden. Samen met het project FLATM Band Vagn (BV) realiseert het FLATM PV een toekomstbestendige, *all-terrain* en *over-snow* mobiliteit voor de ondersteuning en de inzet van lichte amfibische eenheden. FLATM PV voorziet in een uitbreiding van het aantal voertuigen en is een vervanging van een deel van de huidige BV206D, Viking en Landrover voertuigen. Dit is van belang omdat de huidige BV206, Viking en Landrover voertuigen het einde van hun technische levensduur bereiken. Naast het overschrijden van de technische levensduur speelt ook de behoefte aan een grotere zelfstandigheid op lagere niveaus een rol.

Toelichting

Dit project voorziet in de mobiliteit van lichte amfibische eenheden. Om operationeel relevant te zijn moeten de nieuwe voertuigen over een hoge terreinmobiliteit beschikken en inzetbaar zijn voor amfibische landingen. Ook moeten zij voldoende transportmogelijkheden bieden voor vier militairen en hun operationele uitrusting. Tevens moeten de voertuigen eenvoudig en betrouwbaar zijn en inzetbaar zijn onder extreme weersomstandigheden. Daarnaast is ook van belang dat ze kunnen functioneren als drager van voertuiggebonden informatie- en communicatietechnologie (ICT). De kwantitatieve behoefte van het project FLATM PV bedraagt 179 stuks. Het project bestaat

uit één type voertuig dat vier varianten kent: basisvariant, commandovoering, verkenning en een variant voor reparaties te velde.

Vanwege de risico's in de afweging tussen product, kosten en levertijd zal in dit project eerst een onderzoeksfase worden uitgevoerd alvorens de verwervingsstrategie te bepalen en tot verwervingsvoorbereiding over te gaan.

Relatie met andere projecten

- *Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn* (FLATM BV)
- *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (MLU LCU)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling *Future Littoral All-Terrain Mobility Patrouillevoertuigen* (A-brief), d.d. 14-06-2021 (Kamerstuk 27 830, nr. 314)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100	A					
2022	25-100	A					

Maritiem materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2024-2034
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.	
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2024-2034

Belangrijke wijzigingen

Dit project is een nieuwe behoefte.

Midlife update Oceangoing Patrol Vessel (OPV)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De *Oceangoing Patrol Vessels* (OPV's) zijn ontworpen voor taken laag in het geweldsspectrum. Het gaat om kustwachttaken in Nederland en als stationsschip in het Caribisch gebied, de bestrijding van terrorisme en piraterij en humanitaire assistentie zoals hulp bij rampen. Ten aanzien van de OPV's is met de Defensienota 2018 besloten om deze schepen een *Midlife Update* te geven om ze tot het einde van hun levensduur inzetbaar te houden.

De vier OPV's zijn samen met de andere schepen van de Koninklijke Marine nodig voor het halen van de inzetbaarheidsdoelen van Defensie, waaronder de permanente taken van de twee schepen van de wacht in Nederland ter ondersteuning van de civiele autoriteiten en het stationsschip in het Caribisch gebied. De OPV's hebben laten zien dat zij daarvoor geschikt zijn. Zonder de OPV's zou de Koninklijke Marine andere schepen, waaronder schepen die primair bedoeld zijn voor het optreden hoog in het geweldsspectrum, voor de genoemde taken moeten inzetten, maar dan komen de overige inzetbaarheidsdoelen in de knel.

Toelichting

De MLU aan de OPV's wordt uitgevoerd om de inzetbaarheid van de schepen gedurende de gehele levensduur zeker te stellen. Met de MLU zorgt Defensie ervoor dat de OPV's blijven voldoen aan wet- en regelgeving en aan eisen voor zeewaardigheid. Daarnaast worden technische knelpunten aangepakt opdat componenten en systemen tot het einde van de levensduur tegen redelijke

kosten kunnen worden onderhouden. De MLU blijft beperkt tot de maatregelen die nodig zijn om de OPV's veilig en doelmatig hun huidige taken te laten uitvoeren. De operationele capaciteiten van de schepen blijven ongewijzigd.

De werkzaamheden van de MLU voor de vier OPV's worden uitgevoerd in de jaren 2024-2034. Deze relatief lange looptijd zorgt voor flexibiliteit in de planning en maakt daarmee een goede beheersing van het project mogelijk. Defensie combineert daarbij de MLU met twee reeds geplande periodes van groot onderhoud om de beschikbaarheid van de OPV's te waarborgen.

Relatie met andere projecten

- Verbetering *Remote Controlled Weapon Stations* OPV/JSS

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling *Midlife update* OPV's (A-brief) d.d. 18-12-2020 (Kamerstuk 34 919, nr. 75)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	100-250	A					
	2022	100-250	A					

Maritiem materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2024-2034
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2024-2034
DPO '21 (huidig tijdvak)	2024-2034

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging hulpvaartuigen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt binnen het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) over tien vaartuigen die diverse ondersteunende taken verrichten. Deze hulpvaartuigen zijn tussen 1987 en 2006 in dienst gekomen. Tussen 2024 en 2034 bereiken de hulpvaartuigen gefaseerd het einde van hun levensduur.

Aangezien de functionaliteiten van deze hulpvaartuigen ook in de toekomst van belang blijven, wil Defensie deze vaartuigen tijdig vervangen. De hulpvaartuigen leveren met hun specifieke taken een bijdrage aan het 'veilig blijven' van ons Koninkrijk en aan het 'veilig verbinden' van de aan- en afvoerlijnen van Nederland.

Toelichting

In de Defensienota 2018 zijn deze vervangingsinvesteringen als afzonderlijke projecten opgenomen. Het betreft echter vaartuigen met vergelijkbare eigenschappen. Om schaalvoordelen te kunnen benutten wordt de vervanging van deze vaartuigen daarom als één project beschouwd.

Dit project betreft het realiseren van vervangende capaciteit voor de volgende hulpvaartuigen:

- het marine opleidingsvaartuig Van Kinsbergen;
- het torpedowerk- en ondersteuningsschip voor onderzeeboten Zr.Ms. Mercurus;
- twee hydrografische opnemingsvaartuigen: Zr.Ms. Luymes en Snellius;

- het transport- en ondersteuningsschip in het Caribische Gebied Zr.Ms. Pelikaan;
- vier duikvaartuigen van de Cerberusklasse: Cerberus, Argus, Nautilus en Hydra en het duikopleidingsvaartuig Soemba.

De technische haalbaarheid en financiële consequenties om deze vaartuigen (gedeeltelijk) emissievrij te maken, worden in de onderzoeksfase nader worden onderzocht. Zoals aangekondigd in de Defensie Energie- en Omgeving Strategie (DEOS) wil Defensie zoveel mogelijk aansluiten bij en gebruik maken van rijksbreed beschikbaar gestelde middelen voor het realiseren van klimaatdoelen. Op basis van de resultaten van de onderzoeksfase (inclusief de technische en financiële mogelijkheden) zal worden gezien of het (gedeeltelijk) emissievrij maken van de hulpvaartuigen kan worden meegenomen in het project. Defensie is rijksbreed in gesprek voor additionele middelen om deze vaartuigen (gedeeltelijk) emissievrij te maken.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Vervanging hulpvaartuigen CZSK' (A-brief) d.d. 07-05-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 305)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2021	250-1000	A	B				
	2022	250-1000	A	B	D			

Maritiem materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2021-2027
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2024-2029
DPO '21 (huidig tijdvak)		2024-2029

Belangrijke wijzigingen

Het afgelopen jaar is een marktverkenning uitgevoerd voor dit project. Met de informatie uit deze verkenning is de voorziene bedrijfsvoering op hoofdlijnen vastgesteld en wordt het programma van eisen opgesteld. De onderzoeksfase van dit project wordt naar verwachting in 2021 afgerond, waarna het project overgaat in realisatie.

Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Vrijwel alle onderzeeboten beschikken over een grote slagkracht tegen oppervlakteschepen in de vorm van torpedo's. De huidige onderzeebootbestrijding van het CZSK richt zich op het bestrijden van vijandelijke onderzeeboten voordat zij torpedo's kunnen inzetten. De voorkeur is om dit op grote afstand van een maritieme taakgroep te doen. Desondanks kan het voorkomen dat een onderzeeboot een torpedo lanceert tegen een maritieme taakgroep of een afzonderlijk schip. Een verdediging tegen torpedo's is daarom noodzakelijk.

Toelichting

Een volledig torpedodefensiesysteem bestaat uit twee delen. Een systeem ter misleiding of verstoring van torpedo's (*Soft kill*) en een systeem om torpedo's uit te schakelen (*Hard kill*). Op dit moment is alleen het *Soft kill* systeem grotendeels 'van de plank' verkrijgbaar. Een effectief *Hard kill* systeem vereist nog nader onderzoek en ontwikkeling. Dit project betreft alleen de verwerving van het *Soft kill* systeem.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Verwerving *Soft kill* Torpedo Defensiesysteem (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 229)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2020	100-250	A					
2021	100-250	A					

Land materieel

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2021-2027

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2023-2029

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2027

Belangrijke wijzigingen

De overeenkomst met de Amerikaanse overheid voor de levering van de raketten is in juli 2021 ondertekend, de levering is voorzien in 2026 en 2027.

Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In een wereld die onveiliger wordt en aan verandering onderhevig is, moet Defensie niet alleen slagkracht, maar ook het voortzettingsvermogen verder versterken. Defensie vergroot daarom de inzetvoorraad voor o.a. munitie. De Patriot PAC-3 raket maakt deel uit van de munitietypen waarvoor de inzetvoorraad aangevuld moet worden. De Patriot systemen van Defensie spelen een belangrijke rol bij de verdediging tegen een scala aan luchtdreigingen, zoals vliegtuigen, helikopters, tactische ballistische raketten en kruisvluchtwapens.

Toelichting

Dit project voorziet in 32 PAC-3 raketten die nodig zijn om te kunnen voldoen aan de inzetbaarheidsdoelstellingen. Daarnaast omvat het project de verwerving van twee aanvullende raketten voor certificering en testen gedurende de levensduur. De productie van PAC-3 raketten richt zich op de modernere PAC-3 raket in de *Missile Segment Enhancement (MSE)* variant. Deze heeft een grotere hoogte en bereik dan de oudere PAC-3 variant en is ook geschikt voor de verdediging tegen moderne, snelle en wendbare types ballistische raketten en kruisvluchtwapens.

Relatie met andere projecten

- Verlenging levensduur Patriot

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten (A-brief) d.d. 13-05-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 304)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	100-250	A					
2022	184,7	3,2				89,1	89,1
Effect op exploitatie	7,9		0,3	0,3	0,3	0,3	0,3

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2011-2014

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2024

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Begín 2021 is een contract voor Noorwegen getekend voor 5 radarsystemen, een uitbreiding op het Nederlandse contract. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om effectief te kunnen optreden is een sterke inlichtingenpositie een vereiste. Inlichtingen zijn essentieel voor een goede *situational awareness* en meer in het bijzonder ook voor de bestrijding van vijandelijke grondwapens. Met het einde van de levensduur van de WLR (Wapen Locatie Radar) ontstaat behoefte aan vervangende capaciteit. Omdat daarnaast de dreiging van aanvallen met *Rockets, Artillery and Mortars* (RAM) en van kleine onbemande vliegtuigen (*Class 1-UAV of drones*) toeneemt zal de capaciteit ook deze nieuwe dreigingen moet kunnen onderkennen.

Toelichting

De levering van de Nederlandse en Noorse systemen is voorzien van eind 2022 tot eind 2024.

Relatie met andere projecten

- Initiële Counter-UAS capaciteit

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling C-RAM en Class 1 UAV-detectiecapaciteit (A-brief) d.d. 21-10-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 161)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	151,5	118,5	16,6	16,4			
2022	153,3	99,2	26,4	16,2	11,5		
Effect op exploitatie	16,1			1,2	1,2	1,2	1,2

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2015

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2022

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Het contract voor verbeterde nachtzichtapparatuur is getekend. De voertuigen worden voorzien van een nieuw systeem, waarvan de ombouw dit jaar start. Het project wordt hiervoor met twee jaar verlengd. Vooruitlopend zijn een aantal voertuigen voor de inzet binnen *Enhanced Forward Presence* (eFP) al voorzien van de pre-serie nachtzichtapparatuur. De aanbesteding voor de aanvullende behoefte aan drie extra Boxers in ambulance-uitvoering loopt. Naar verwachting wordt eind 2021 het contract getekend. Tevens is het projectbudget aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Pantservoertuigen vormen de basis van het operationeel grondgebonden optreden. Bij het grondgebonden optreden worden deze pantservoertuigen gebruikt voor vuurkracht, bescherming, mobiliteit, commandovoering, inlichtingen en verzorging. Dit project betreft de vervanging van pantserrups commandovoertuigen M-577 en de diverse typen pantserrupsvoertuigen YPR door het Groot Pantserwielvoertuig Boxer.

Toelichting

Dit project omvat de internationale ontwikkeling van een nieuw pantserwielvoertuig, de Boxer. Het betreft de ontwikkeling van een gemeenschappelijk basisvoertuig en specifieke landgebonden missiemodulen. Voor Nederland worden momenteel voor operationeel gebruik vier versies voorzien: commandopost, ambulance, vracht en genie. In december 2006 is voor de serieproductie een contract getekend, voor levering van 200 voertuigen voor Nederland en 272 voertuigen voor Duitsland. De rijlesvoertuigen zijn in 2013 geleverd. De voertuigen voor operationeel gebruik zijn uitgeleverd tussen 2014 en 2018. Het project is verlengd tot en met 2024 vanwege de aanvullende behoeften.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Geïstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Groot Pantserwielvoertuig (D-brief) d.d. 18-10-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 63)
- Brief inzake toelichting op programma van eisen en vergelijking GTK-project met ongevraagd alternatief RDM (Piranha) (B/C-brief) d.d. 24-01-2001 (Kamerstuk 26 396, nr. 6)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 74)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000						
2021	836,5	816,3	20,2				
2022	837,5	806,7	20,0	5,0	5,8		

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2014-2023	
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2019-2022 (fase 1)	
		2022-2026 (fase 2)	
DPO '21 (huidig tijdvak)		2019-2022 (fase 1)	
		2022-2026 (fase 2)	

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de operationele inzetbaarheid van grondgebonden eenheden hoog te houden is onderhoud onontbeerlijk. Om zware (pantser) voertuigen te bergen zijn zware bergingsvoertuigen noodzakelijk. Hiervoor beschikt Defensie over 25 Leopard II bergingstanks. Door een operationele en technische upgrade zal de levensduur van deze voertuigen verlengd worden.

Toelichting

De voertuigen van Defensie die tijdens een operatie niet meer kunnen rijden, moeten worden geborgen. De verwerving van een bergingsvoertuig voor de CV-90 was voorzien vanaf 2014. Na de opheffing van de tankbataljons zijn voldoende Leopard-II bergingstanks beschikbaar om te worden gebruikt als bergingsvoertuig voor al het zware materieel zoals de CV-90, Boxer, Pantserhouwitsers, genie- en doorbraaktank en brugleggende tank. Na de uitvoering van het levensduurverlengende onderhoud met een operationele en technische upgrade kan de Leopard-II-bergingsstank tot aan het einde van de (verlengde) levensduur van het bovengenoemde zware materieel de bergingstaak vervullen. Het project wordt in twee fasen uitgevoerd: in de eerste fase worden vier Leopard-II bergingstanks gemodificeerd. In de tweede fase volgen de overige 21 voertuigen. Het eerste bergingsvoertuig met upgrade wordt naar verwachting in 2022 uitgeleverd.

Relatie met andere projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Vervanging brugleggende tank

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig (A-brief) d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 125)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	76,2	23,0	17,5	9,5	8,6	8,8	
2022	77,8	6,8	17,0	13,0	15,0	16,0	10,0

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2021-2026

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2021-2028

DPO '21 (huidig tijdvak) 2021-2028

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Midlife Update (MLU) Fennek

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De veiligheidsomgeving is in de afgelopen jaren veranderd. Dreigingen zijn complexer geworden en daarbij is het belang van het snel verzamelen, verwerken en analyseren van informatie vergroot. Dit blijkt ook uit de hogere eisen die de NAVO stelt aan capaciteiten die informatie vergaren. De Fennek vervult uiteenlopende functies binnen het optreden van landstrijdkrachten. De Fennek levert bijvoorbeeld een belangrijke bijdrage aan informatievergaring. Het doel van de MLU is de Fennek technisch inzetbaar en operationeel relevant te houden tijdens de resterende levensduur.

Toelichting

De werkzaamheden omvatten een breed scala aan maatregelen voor verbetering van de functionaliteiten bescherming, vuurkracht, mobiliteit, waarneming, commandovoering, training en instandhouding. Om te blijven voldoen aan de eisen op het gebied van commandovoering en informatieverwerking, inclusief integratie van de hiervoor benodigde middelen, wordt de MLU Fennek nauw hierop afgestemd. Het eerste serievoertuig zal medio 2022 aan Defensie worden geleverd. De MLU duurt tot en met 2028.

Relatie met andere projecten

- Geïndstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Joint Fires
- Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Midlife Update Fennek (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 214)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000	A					
2021	410,4	8,0	14,2	35,0	75,0	102,5	126,0
2022	422,6	8,3	14,6	40,5	78,4	107,2	107,1
Effect op exploitatie	41,7			4,4	1,1	1,6	2,1

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2020-2026

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2026

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2028

Belangrijke wijzigingen

Het aantal Pantserhouwitsers dat een MLU krijgt, wordt met tien stuks verhoogd tot een totaal van 35 stuks. Eind 2020 is de samenwerkingsovereenkomst voor de MLU ondertekend tussen Duitsland en Nederland. De contractondertekening wordt verwacht in de tweede helft 2022. Een prototype voor beide landen is voorzien in 2025 en de realisatie van het project loopt tot en met eind 2028. Vanwege de herijking en prijspeilbijstelling is het projectbudget aangepast.

Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitsers 2000NL (PzH2000NL)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de slagkracht te leveren ter ondersteuning van de manoeuvre-eenheden en ter ondersteuning van het gevecht van de brigade in de diepte heeft de krijgsmacht de PzH2000NL ter beschikking. Om deze ondersteuning en slagkracht te kunnen blijven garanderen is een *Midlife Update (MLU)* van het systeem noodzakelijk. Dit project voorziet in een MLU van de PzH2000NL waardoor deze technisch inzetbaar en operationeel relevant blijft tijdens de resterende levensduur.

Toelichting

Dit project is een binationale samenwerking met Duitsland. De werkzaamheden omvatten onder andere het moderniseren van de voertuigelektronica en het vervangen van het interne ventilatiesysteem. Dit moet de beschikbaarheid van het systeem verbeteren. Daarnaast wordt het laadsysteem aangepast, zodat het mogelijk wordt de reguliere vuursnelheid ook met langedracht projectielen te behalen. Ten slotte wordt de bepantsering gemoderniseerd en wordt het zicht bij verplaatsingen bij duisternis verbeterd door aanpassing van de nachtzichtapparatuur.

Relatie met andere projecten

- 155mm Precision Guided Munition voor de PzH2000

Relevante Kamerstukken

- Brief *Midlife Update (MLU)* voor de Pantserhouwitsers 2000NL (PzH2000NL) (A-brief) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 263)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2011-2014

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2026

DPO '21 (huidig tijdvak) 2024-2026

Belangrijke wijzigingen

Het contract is begin 2021 getekend om 122 CV90 voertuigen te moderniseren om daarmee te kunnen blijven beschikken over operationeel relevante, onderhoudbare en toekomstbestendige infanteriegevechtsvoertuigen. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Uitgestegen en gemotoriseerd optreden van militairen is de basis voor het grondgebonden optreden. Het Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL vormt één van de basismiddelen om dit optreden te kunnen uitvoeren. Om het wapensysteem technisch inzetbaar te houden tot aan het einde van de levensduur en de operationele relevantie te waarborgen binnen de huidige veiligheidscontext is een *Midlife Update* (MLU) benodigd.

Toelichting

Dit project voorziet in de MLU van de CV-90 en een verhoging van de bescherming in verband met huidige en toekomstige dreigingen. Deze dreigingen variëren van *Explosively Formed Projectiles* (EFP) tot diverse moderne types *Rocket Propelled Grenades* (RPG) inclusief *tandem heat* projectielen. De eerste serieproductievoertuigen kunnen in 2024 worden geleverd. Defensie ontvangt de laatste voertuigen in 2026.

Relatie met andere projecten

- Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief *Midlife Update* (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL (A-brief) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 262)
- A-brief project 'Verwerving CE-pakketten IGV' d.d. 11-11-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 104)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396, nr. 40)
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding (D-fase) *Midlife Update* (MLU) van het project Infanteriegevechtsvoertuig CV9035NL d.d. 10-11-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 320)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	250-1000	D					
2022	773,2	119,7	34,7	42,4	157,6	148,8	159,8
Effect op exploitatie	81,4				5,6	8,2	6,1

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2021

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2017-2026

DPO '21 (huidig tijdvak) 2017-2026

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Verlenging levensduur Patriot

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om te voorzien in bescherming van het NAVO-grondgebied en van ingezette eenheden maakt de Nederlands krijgsmacht onder meer gebruik van het Patriot-systeem.

Het systeem is in de afgelopen jaren verouderd. Om de inzet voor lucht- en raketverdediging te kunnen blijven garanderen is levensduurverlengend onderhoud noodzakelijk. Dit project zal de levensduur van het Patriot-systeem verlengen om te kunnen blijven optreden op alle geweldsniveaus, door middel van expeditionaire of territoriale lucht- en raketverdediging.

Toelichting

Defensie gebruikt het Patriot-systeem sinds 1987. Het project betreft de vernieuwing en instandhouding van componenten van de Patriot en de aan het wapensysteem verbonden apparatuur. Door het uitvoeren van levensduurverlengende maatregelen aan PATRIOT wapensysteemcomponenten blijft het systeem technisch inzetbaar tot tenminste 2040.

Relatie met andere projecten

- Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig
- Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem

Relevante Kamerstukken

- Brief over aanschaf van Modern Man Stations d.d. 29-01-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 167)
- Brief over behoeftestelling verlenging levensduur Patriot (A-brief) d.d. 05-10-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 159)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	149,6	66,6	30,2	27,6	17,4	7,8	
2022	146,6	64,2	29,9	27,4	17,5	7,7	

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2012-2016

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2021-2024

DPO '21 (huidig tijdvak) 2021-2024

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel middelen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project voorziet in materieel dat benodigd is om werkzaamheden uit te voeren zoals het aanleggen van operationele infrastructuur, mobiliteitsondersteuning en logistieke ondersteuning van de krijgsmacht. De militaire grondverzetmachines zijn noodzakelijk om te kunnen blijven voldoen aan de inzetbaarheidsdoelstellingen van de Defensie. Met dit project wordt de huidige technisch en operationeel verouderde grondverzetcapaciteit vervangen. Het project voorziet in ongeveer 100 nieuwe bouwmachines, grondverzet- en wegherstelmiddelen verdeeld over tien verschillende typen. Deze middelen dragen bij aan de invulling van de inzetbaarheidsdoelstellingen van Defensie waaronder nationale inzet zoals bij natuurbrand of watersnood.

Toelichting

Deze nieuwe grondverzetcapaciteit vervangt het huidige bestand aan diverse machines en realiseert helitransportabele bouwmaschinen voor de luchtmobiele brigade. Het project bestaat uit de deelprojecten wiellaadschop, rupsdozer, graafmachine, graaflaadcombinatie high speed, graaflaadcombinatie luchtmobiel en aanhangwagens. Met de vervanging wordt de veiligheid van personeel en omgeving verbeterd en bijgedragen aan de doelstellingen uit de Defensie Energie en Omgeving Strategie door het verwerven van een capaciteit met modernere techniek en geringere emissie.

Relatie met andere projecten

- Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Relevante Kamerstukken

Geen

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	<25						
	2021	25-100	A					
	2022	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk

Leguaan op wielonderstel: 2009

Leguaan op Leopard 2A4 onderstel: 2004

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)

Leguaan op wielonderstel: 2011

Leguaan op Leopard 2A4 onderstel: 2017-2022

DPO '20 (huidig tijdvak)

Leguaan op wielonderstel: 2011

Leguaan op Leopard 2A4 onderstel: 2017-2024

Belangrijke wijzigingen

Het project is verlengd met twee jaar om te kunnen voorzien in de transportbehoefte van de bijhorende bruggdelen. Tevens is het projectbudget aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vervanging brugleggende tank

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden waar overgangen moeten worden gecreëerd. Brugleggers worden ingezet om tijdens operationeel optreden met zowel een hoge als lage geweldsintensiteit de mobiliteit voor de eigen eenheden te kunnen garanderen. Dit dient snel en met bescherming van eigen personeel te gebeuren. De huidige brugleggercapaciteit is verouderd daarnaast zijn de middelen die de brug gebruiken de afgelopen jaren vervangen. Dit project voorziet in de vervanging van de bestaande systemen door twee nieuwe typen om de mobiliteit van grondgebonden optreden te kunnen blijven garanderen.

Toelichting

Het project wordt binationaal opgelopen met Duitsland. De oplevering is gestart in 2019. De laatste Leguaan op Leopard 2A4 onderstel wordt in 2021 uitgeleverd.

Relatie met andere projecten

- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Relevante Kamerstukken

- Brief over voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 25-06-1999 (Kamerstuk 26 645, nr. 1)
- Brief over de behoeftestelling (A-brief) d.d. 05-02-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 52)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	100-250						
	2021	97,2	97,2					
	2022	98,1	79,1	12,4	3,3	3,3		

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2010

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2021

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2022

Belangrijke wijzigingen

Dit project wordt naar verwachting in 2022 voltooid. De uitvoering van dit project kost meer tijd door de effecten van de COVID maatregelen. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De krijgsmacht beschikt voor de grondgebonden luchtverdediging onder meer over het Patriot grond-lucht geleide wapensysteem (PATRIOT). Dit systeem is essentieel om een bijdrage aan de verdediging tegen luchtdreiging en ballistische raketten te leveren en de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te versterken. Het COMPATRIOT verbindingssysteem ondersteunt de commandovoering en vuurleiding van het PATRIOT systeem. Om de effectiviteit en operationele relevantie van het wapensysteem te blijven garanderen moet het verouderde COMPATRIOT-systeem vervangen worden.

Toelichting

Het COMPATRIOT-systeem nadert het einde van de operationele en technische levensduur. Op termijn zijn reservedelen niet meer voorradig en ook niet meer van de leverancier te betrekken. Met dit project wordt de operationele inzetbaarheid en beschikbaarheid van het systeem tot het einde van de levensduur gegarandeerd.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Verlenging levensduur Patriot
- Vernieuwing TITAAN

Relevante Kamerstukken

- Behoeft Vervanging COMPATRIOT verbindingssysteem (A-brief) d.d. 08-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 112)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	25-100						
	2021	39,9	39,9					
	2022	40,0	37,1	2,9				

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2021-2024
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2022-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)		2022-2024

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging drijvende brugslagcapaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Brugslagcapaciteit draagt bij aan de mobiliteit van grondgebonden eenheden. De huidige vouwbrug voldoet niet aan de operationele eisen die de NAVO aan deze capaciteit stelt en is al langere tijd toe aan vervanging. Met dit project wordt de huidige brugslagcapaciteit vervangen door een nieuwe pontonbrug (bestaande uit midden- en eindpontons) en boten om de brug(delen) te verplaatsen en in positie te houden.

Toelichting

Met nieuwe brugslagcapaciteit wordt de problematiek met het huidige systeem verholpen. De huidige vouwbrug is technologisch en operationeel achterhaald en voldoet niet aan de NAVO-eisen. Tevens blijft de vouwbrug achter in de bescherming van het personeel. Na realisatie van dit project beschikt de krijgsmacht over brugslagcapaciteit die technisch en operationeel toekomstbestendig is en voldoet aan de capaciteitendoelstellingen van de NAVO en de afspraak voor nationale inzet. Dit project draagt rechtstreeks bij aan de modernisering van onze krijgsmacht en de versterking van de operationele (gevechts)ondersteuning.

Relatie met andere projecten

- Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling vervanging drijvende brugslagcapaciteit (A-brief) d.d. 17-09-2019 (Kamerstuk 27830 nr. 287)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2024-2027

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '21 (huidig tijdvak) 2024-2027

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Vervanging en uitbreiding Short Range Anti-Tank (SRAT) capaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De krijgsmacht moet hoog in het geweldsspectrum kunnen optreden tegen een tegenstander van gelijkwaardig niveau. Hoogwaardige technologie verspreidt zich snel en potentiële tegenstanders kunnen zich bijvoorbeeld met actieve beschermingssystemen (APS) beter beschermen tegen anti-tank wapens. Om effectief op te kunnen treden is daarom een verbeterde anti-tank capaciteit nodig. Daarnaast is het bij het optreden tegen een gelijkwaardige tegenstander van groot belang dat ook ondersteunende eenheden zichzelf kunnen beschermen. Hiervoor is een licht en eenvoudig te bedienen anti-tank wapen nodig. De inzetvoorraad munitie die voor deze SRAT capaciteit wordt meeverworven is gedimensioneerd op een optreden in de tweede hoofdtaak.

Toelichting

Er wordt een eenvoudig te bedienen, licht *Very Short Range Anti-Tank* systeem verworven voor gebruik door lichte gevechtseenheden en ondersteunende eenheden. Eveneens wordt een nieuw *Military-off-the-shelf* SRAT systeem verworven dat wordt ingedeeld bij gevechtseenheden. Daarnaast is een toekomstig SRAT systeem nodig dat opgewassen is tegen voertuigen met moderne APS. Dit systeem wordt later verworven, hiervoor wordt eerst samen met Duitsland een onderzoek uitgevoerd.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Vervanging en uitbreiding Short Range Anti-Tank capaciteit (A-brief) d.d. 10-12-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 324)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250	A					
2022	100-250	A					

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2020

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2017-2023

DPO '21 (huidig tijdvak) 2017-2023

Belangrijke wijzigingen

Het contract voor de levering van mortierwapens 81mm, inclusief bijhorende munitie en de raamovereenkomst voor munitie voor de komende 10 jaar is begin 2021 getekend. De levering van de mortierwapens en de initiële voorraad munitie wordt voorzien in 2023.

Vervanging mortieren 60/81mm

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De mortieren leveren een essentiële bijdrage aan de slagkracht van de eenheden van het CLAS en het Korps Mariniers binnen het landoptreden. De huidige middelen zijn aan het eind van hun levensduur. Dit project voorziet in de vervanging van de huidige 81mm mortier en vervult de behoefte aan een indirect vurend middel met de 60mm mortier op pelotonsniveau bij CLAS en CZSK (Korps Mariniers).

Toelichting

In 2017 zijn 80 stuks nieuwe mortieren 60mm geleverd. De levering van 122 stuks nieuwe mortieren 81mm is in 2023 voorzien. De huidige 81mm mortier bereikte in 2016 het einde van de technische levensduur. Daarnaast voldoet het huidige 81mm mortiersysteem niet meer aan de huidige operationele eisen. Met name op de aspecten bereik, nauwkeurigheid, mobiliteit en de snelheid waarmee de mortier ingezet kan worden, zijn de prestaties van het huidige systeem onvoldoende. De nieuwe capaciteit kan het gevecht van de lagere niveaus met vuursteun ondersteunen en versterkt de bescherming van deze eenheden.

Relatie met andere projecten

- Geïntstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- *Midlife Update* Fennek

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging mortieren 60/81mm (A-brief) d.d. 14-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 173)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2010-2013

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2015-2023

DPO '21 (huidig tijdvak) 2015-2023

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

155mm Precision Guided Munition (PGM) voor de PzH2000

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de slagkracht te leveren ter ondersteuning van de manoeuvre-eenheden en ondersteuning van het gevecht van de brigade in de diepte heeft de krijgsmacht de Pantserhouwitser PzH2000NL ter beschikking. De effectiviteit en doelmatigheid van de PzH2000NL worden verder verbeterd door het gebruik van precisie-munitie. Hierdoor is minder munitie nodig om een doel uit te schakelen. Daarnaast neemt door het gebruik van precisie-munitie het risico van ongewenste nevenschade (*collateral damage*) af. Dit project voorziet in de aanschaf van precisie-munitie voor de PzH2000NL.

Toelichting

Precisie-munitie bestaat uit twee munitiesoorten: *Course Correcting Fuses* (CCF's) en *Precision Guided Munition* (PGM). Bij de opstart van het project is gebleken dat laser geleide projectielen (behorende tot de PGM) die voldoen aan de projecteisen niet op de markt waren. Daarvoor in de plaats zijn *Precision Guided Kits* aangeschaft. Dit zijn GPS koppen die op reguliere 155mm granaten geschroefd worden. Er is in 2021 een *Letter of Order and Acceptance* getekend voor PGM, waarvan de levering in 2023 wordt voorzien. Dit project verloopt via *Foreign Military Sales*, waarbij de verwerving via de overheid van de Verenigde Staten plaatsvindt.

Relatie met andere projecten

- *Midlife Update* (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)

Relevante Kamerstukken

- Brief Verwerving *Precision Guided Munition* voor Pantserhouwitsers d.d. 20-02-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 146)
- Brief Verwerving *Precision Guided Munition* voor de PzH-2000 d.d. 27-01-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 144)
- Behoeftestelling *Precision Guided Munition* voor de PzH-2000 (A-brief) d.d. 07-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 104)
- Brief Aanvulling munitievoorraden fase 2 (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 265)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	87,2	41,4	34,9	10,9			
2022	86,23	42,7	33,2	10,4			
Effect op exploitatie	0,8			0,1	0,1	0,1	0,1

Land materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2020-2026

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2026

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2026

Belangrijke wijzigingen

Geen

Ground based Area Access Denial

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De Nederlandse krijgsmacht moet kunnen optreden in omstandigheden met een hoog geweldsniveau. Hierbij zijn effectieve hindernissen van groot belang om andere partijen toegang tot gebieden te ontzeggen. Landeenheden hebben dan ook behoefte aan effectieve contra-mobiliteitsmiddelen om robuuste hindernissen op te werpen. Dit wordt ook wel *Ground based Area Access Denial* (GAAD) genoemd. Dit project voorziet in middelen om GAAD te kunnen uitvoeren.

Toelichting

Een combinatie van drie deelsystemen kunnen de gehele behoefte aan GAAD-capaciteit afdekken. Het betreft Contra-mobiliteitsmunitie, Contra-mobiliteitsmunitie met een horizontaal effect en *Remotely Delivered Systems* die van grote afstand zo nauwkeurig mogelijk in het inzetgebied worden gebracht. Naast de scherpe munitie is ook een hoeveelheid munitie nodig voor opleiding en training. Dit betreft instructie-, exercitie- en oefenmunitie.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project '*Ground based Area Access Denial*' (A-brief) d.d. 05-10-2018 (Kamerstuk 33 763, nr. 144)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100	A					
2021	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2023-2027

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '21 (huidig tijdvak) 2023-2027

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Licht Indirect Vurend Systeem (LIVS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt onder andere over lichte gevechtseenheden die snel over grote afstanden zijn in te zetten. De inzet van deze eenheden in het volledige geweldsspectrum, binnen alle hoofdtaken en in de context van het hiervoor geschetste moderne gevechtveld vereist adequate ondersteuning, waaronder grondgebonden vuursteun.

Het nieuwe LIVS moet voorzien in vuursteuncapaciteit die vergelijkbaar is met de huidige capaciteit, maar sneller gereed is om vuursteun te leveren, preciezer is, een groter bereik heeft en effectief is tegen bepantserde doelen. Het LIVS zal bestaan uit meerdere complementaire systemen: nieuwe mortieren en *Loitering Munition*.

Toelichting

Het project LIVS voorziet in een tweetal complementaire middelen: mortieren, eventueel met precisiegeleide mortiergranaten, en *Loitering Munition*. In totaal worden 20 nieuwe 120mm mortieren verworven, voldoende voor vier vuureenheden en een reserve. Ook de hoeveelheid van vier lanceersystemen voor *Loitering Munition* is gebaseerd op vier vuureenheden. Daarnaast vindt een onderzoek plaats naar de mogelijkheid en wenselijkheid van het introduceren van precisiegeleide mortiergranaten voor de mortieren.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Licht Indirect Vurend Systeem (A-brief) d.d. 17-12-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 326)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	2021	25-100	A					
	2022	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2025

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '21 (huidig tijdvak) 2025

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Uitbreiding Role 2

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

We vragen van militairen dat ze ingezet worden onder risicovolle omstandigheden. Daarbij is het van groot belang dat ze kunnen rekenen op goede en kwalitatief hoogwaardige geneeskundige zorg. Defensie moderniseert daarom haar operationeel zorgsysteem. Vanwege het bereiken van het einde van de levensduur is het Mobiel Geneeskundig Operatiekamer Systeem (MOGOS) in 2015 buiten gebruik gesteld. Dit project concentreert zich op de vernieuwing en uitbreiding van de Role 2-capaciteit. Een Role 2 betreft een veldhospitaal waarbij onder andere wordt voorzien in spoedeisende hulp, basischirurgie en verpleegcapaciteit.

Toelichting

Dit project voorziet in de aanschaf van aanvullende mobiele operationele infrastructuur waarmee Defensie drie identieke Role 2 installaties kan vormen. Met deze aanschaf wordt de operationele geneeskundige capaciteit vergroot en kwalitatief verbeterd. Om drie identieke Role 2 veldhospitaal te realiseren worden ruim 70 geneeskundige containers aangeschaft met geïntegreerde *collective protection* (COLPRO) systemen die bescherming bieden in chemische, biologische, radiologische en nucleaire (CBRN) omstandigheden. Daarnaast voorziet dit project in sterilisatietenten, één intern waterdistributiesysteem en diverse energiepakketten inclusief het bijbehorende transport.

Het Role 2 veldhospitaal is modulair en kan worden uitgebreid met bijvoorbeeld meer operatie-, IC- en verpleegcapaciteit. Het toevoegen van deze aanvullende modules zorgt ervoor dat het veldhospitaal geavanceerdere zorg kan bieden.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Defensiebrede vervanging wissellaadsysteem, trekker-oplegcombinatie en wielbergingsvoertuigen (WTB)
- Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling uitbreiding Role 2 (A-brief) d.d. 11-06-2021 (Kamerstuk 27 830, nr. 340)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2021-2022

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2022-2025

DPO '21 (huidig tijdvak) 2022-2025

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De verdere ontwikkeling van Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN) strijdmiddelen zorgt voor steeds meer soorten dreigingen. Om de dreiging te onderkennen en aansluitend de juiste acties tegen deze dreiging te kunnen ondernemen, is detectie-, identificatie- en monitoringcapaciteit benodigd. De huidige verkenningssystemen zijn technisch en operationeel verouderd. Dit project voorziet in de vervanging van de huidige CBRN-verkenningssystemen.

Toelichting

Het project wordt in twee delen uitgevoerd. In het eerste deel wordt zo snel mogelijk in zes nieuwe CBRN-verkenningssystemen voorzien op basis van bestaande technologie. In het tweede deel wordt eerst onderzoek gedaan naar noodzakelijke technologische innovatie en wordt aansluitend het resterende deel van de behoefte vervuld.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring (A-brief) d.d. 01-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 211)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Land materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2020-2025

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2025

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2025

Belangrijke wijzigingen

De onderzoeksfase (B-fase) zal verlengd worden tot en met begin 2022, mede door het opnemen van het project AGBADS in de omvang van dit project. Het later afronden van de B-fase kan ertoe leiden dat de verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) ook later afgerond wordt. Dit zal opgenomen worden in de B-brief.

Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het welslagen van militaire inzet en het voortzettingsvermogen van de krijgsmacht is sterk afhankelijk van effectieve luchtverdediging. De snelle ontwikkeling en proliferatie van vliegtuigen, UAS en *Cruise Missiles* zorgen ervoor dat het belang van de luchtverdediging en daarbinnen de *Medium Range* interceptiecapaciteit toeneemt.

Dit project voorziet in de vervanging van de huidige *Medium Range Air Defence* (MRAD) interceptor. MRAD vervult een essentiële rol in de grondgebonden luchtverdediging (GLV) en daarmee de bescherming van eenheden, vitale objecten en gebieden. MRAD beschermt tegen aanvallen van vliegtuigen, helikopters, grote *Unmanned Aircraft Systems* (UAS) en *Cruise Missiles*.

Toelichting

De vervanging van de huidige MRAD interceptiecapaciteit is noodzakelijk omdat deze het einde van de technische levensduur in 2025 bereikt en niet meer voldoet aan de huidige operationele eisen. Dit project voorziet in de MRAD interceptiecapaciteit en bestaat uit lanceerinstallaties, *missiles* en opleidings- en trainingsmiddelen. Om operationeel relevant te zijn moet nieuwe MRAD interceptiecapaciteit kleinere en snellere doelen op een grotere afstand kunnen onderscheppen dan de huidige interceptiecapaciteit kan. De kwantitatieve behoefte is vergelijkbaar met het huidige aantal systemen en gebaseerd op de inzetbaarheidsdoelstellingen volgens de Defensienota, de *NATO capability targets* en de voorraadnormen voor de tweede hoofdtak. In het project worden opties opgenomen om eventuele toekomstige aanvullende behoeften en functionaliteiten op een

doelmatige en doeltreffende wijze in te kunnen vullen.

Zoals gemeld in de DPO afwijklingsrapportage is in 2021 het project *Army Ground Based Air Defense* (AGBADS) om operationele en doelmatigheidsredenen geïntegreerd in project vervanging MRAD interceptiecapaciteit.

Relatie met andere projecten

- C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftstelling (A-brief) d.d.08-08-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 312)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	250-1000	B	D				
2022	250-1000		B	D			

Land materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2022-2023

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '21 (huidig tijdvak) 2022-2023

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Vervanging tenten en klimaatbeheersing

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het is van belang dat defensiepersoneel over de juiste middelen beschikt om onder alle (klimatologische) omstandigheden hun werk zo goed en veilig mogelijk te doen. Om ervoor te zorgen dat eenheden ook tijdens opleiding en training zo min mogelijk worden gehinderd door de elementen, worden tenten veelvuldig gebruikt. Ook de komende jaren kan deze behoefte met een zo klein mogelijke *footprint* nog altijd het beste worden ingevuld door middel van het gebruik van tenten inclusief verwarmers. Deze bieden bescherming en zijn tegelijkertijd flexibel inzetbaar.

De huidige tenten inclusief kachels bieden geen optimale bescherming aan het personeel, gezien de hedendaagse eisen die gesteld worden aan emissie, fysieke belasting en comfort. Bovendien passen de tenten niet meer bij het huidige optreden. Ze zijn arbeidsintensief, niet flexibel inzetbaar en kunnen niet heimelijk gebruikt worden. Vervanging is daarom noodzakelijk. Voor opleidingen en trainingen onder warmere omstandigheden is daarnaast behoefte aan klimaatbeheersingssystemen met de functionaliteit *cooling*.

Toelichting

Dit project voorziet in 1295 nieuwe tenten voor gereedstelling inclusief verwarmers. Verder wordt in dit project een *pool* van klimaatbeheersingssystemen gerealiseerd. Het betreffen voorzieningen voor legering, sanitair, werkplekken, onderhoud en opslag.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden
- Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling vervanging tenten en klimaatbeheersing (A-brief) d.d. 06-11-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 319)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	100-250	A	B	D			

Lucht materieel

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2020-2023
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2020-2023
DPO '21 (huidig tijdvak)		2020-2026

Belangrijke wijzigingen

De planning is aangepast op basis van informatie van de industrie en de vereiste doorlopende operationele beschikbaarheid van de Cougar helikopters. Dit beperkt het aantal gelijktijdige installaties.

Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Na de aanschaf van de Nederlandse Cougar's in 1996, zijn geen grote investeringen gedaan in dit wapensysteem. Een aantal essentiële onderdelen van het wapensysteem is verouderd en steeds moeilijker te verkrijgen of te repareren (obsolescentie). Deze obsolescentie leidt tot verminderde inzetbaarheid en toenemende exploitatiekosten van het wapensysteem. De gevolgen van obsolescentie dienen gemitigeerd te worden door de betreffende onderdelen te vervangen. Om de huidige inzetbaarheid van de helikopter ten minste tot einde levensduur in 2030 te waarborgen, zijn tussentijdse materiële investeringen noodzakelijk.

Toelichting

De beoogde investeringen in de Cougar-helikopter richten zich vooral op cockpit-specifieke motorinstrumenten, stand-by instrumenten en communicatie- en navigatieapparatuur. Naast het verhelpen van obsolescentie, worden daarmee essentiële componenten van het wapensysteem aangepast om te blijven voldoen aan operationele- en beveiligingsnormeringen van de NAVO.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters (DMP-A) d.d. 07-10-2019 (Kamerstuk 27 830,nr. 293)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	25-100	A					
	2021	25-100	A					
	2022	25-100	A					

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2010-2013
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2013-2021
DPO '21 (huidig tijdvak)	2013-2021

Belangrijke wijzigingen

Door COVID-19 reisbeperkingen was een eerder geplande software upgrade aan een missie-systeem uitgesteld. Inmiddels is deze uitgevoerd. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

AH-64D block II upgrade

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties op alle geweldsniveaus. De Nederlandse Apache helikopters vormen daarvan een belangrijke component. De huidige versie van de Nederlandse AH-64D Apache, de block I-versie, heeft de grenzen van haar operationele capaciteiten bereikt. De enige andere gebruiker van deze versie van de Apache, de Amerikaanse Landmacht, is in hoog tempo zijn toestellen aan het moderniseren. Door de block II upgrade houdt Nederland operationele en logistieke aansluiting met de Verenigde Staten. De block II upgrade leidt tot een verbetering van de *situational awareness* van de Apache-bemanning, waardoor snel een beeld van de tactische situatie kan worden verkregen. Daarnaast kan de bemanning door de block II upgrade opereren in een *Network Enabled Capabilities* (NEC-) omgeving. Onderdeel van deze AH-64D Block II upgrade betreft tevens het opheffen van obsolescentie, aanschaf van voldoende *Test & Support Equipment* en reservedelen.

Toelichting

De gehele Nederlandse Apache vloot is naar de Block-II standaard gemoderniseerd. Eind 2020 is de huidige Apache simulator eveneens met de nieuwste cockpit software voorzien en komen helikopters en simulator qua configuratie overheen. In de komende jaren komen nog pakketten reservedelen binnen en wordt nazorg verricht.

Relatie met andere projecten

- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- *Joint Fires*
- Project Apache Remanufacture (AH-64E)

Relevante Kamerstukken

- Brief project *Apache block II upgrade*; gecombineerde (voor)studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (B/C/D-brief) d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 67)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 30-10-2008 (Kamerstuk 27 830, nr. 56)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X, nr. 54)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	119,1	100,6	8,3	10,2			
2022	118,3	86,0	16,4	16,0			

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2012-2014

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2012-2023

DPO '21 (huidig tijdvak) 2012-2023

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

AH-64D verbetering bewapening

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij de invoering van de Apache in 1996 is een munitiepakket verworven, waarbij als uitgangspunt het optreden in reguliere conflicten is gehanteerd. Tijdens recente operaties is gebleken dat dit munitiepakket niet optimaal aansluit bij asymmetrische operaties, zoals deze in Irak en Afghanistan zijn uitgevoerd. Het pakket voldoet niet aan de eisen die tegenwoordig worden gesteld aan precisie en proportionaliteit. Een deel van het munitiepakket heeft daarnaast in 2012 het einde van de technische levensduur bereikt. Tenslotte hebben diverse technologische ontwikkelingen geleid tot nieuwe munitietypen die beter geschikt zijn voor het huidige militaire optreden. Deze combinatie van factoren maakt een herziening van het munitiepakket noodzakelijk. De behoeftebestelling bestaat uit aanschaf van Hellfire-raketten (inclusief trainingsmiddelen) en onderdelen om de bestaande 70 mm raketten lasergeleid te maken.

Toelichting

De leveringen van de Laser Geleide Raketten zijn inmiddels in de afrondende fase. Het grootste deel van de leveringen van de Hellfire raketten heeft reeds plaatsgevonden. Er staat nog een deellevering gepland in de tweede helft 2021 en de eerste helft 2022.

Relatie met andere projecten

- Joint Fires

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftebestelling verbetering bewapening Apache helikopter (A-brief) d.d. 11-12-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 68)
- Brief Aanvulling munitievoorraden fase 2 (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 265)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	38,9	35,7		3,2			
2022	38,7	32,7	2,8	3,2			

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2009-2013
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2013-2025
DPO '21 (huidig tijdvak)	2013-2025

Belangrijke wijzigingen

In 2021 heeft een bestaand zelfbeschermingssysteem in de Apache helikopter een software update gekregen. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

AH-64D zelfbescherming (ASE)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache helikopters vormen daarvan een belangrijke component. Geavanceerde elektronische zelfbeschermingsmiddelen tegen lucht- en grondgebonden luchtverdedigingssystemen dragen in belangrijke mate bij aan de operationele bewegingsvrijheid en vergroten de overlevingskansen van de bemanning en het toestel. Effectieve zelfbescherming is mede bepalend voor succesvol en langdurig optreden. Bij de aanschaf van de Apache gevechtshelikopter in de jaren negentig van de vorige eeuw konden de toestellen nog niet worden voorzien van een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende typen luchtafweersystemen. De apparatuur van de Apache bood toen slechts bescherming tegen oudere radargeleide luchtafweersystemen. Voor de operaties in Irak en Afghanistan zijn als tijdelijke oplossing dertien Apache *Modular Aircraft Survivability Equipment* systemen aangeschaft tegen infraroodgeleide lucht doelraketten. Met het project AH-64D zelfbescherming (ASE) krijgen de Apaches een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende en moderne typen luchtafweersystemen. De modificatie wordt uitgevoerd op het Logistiek Centrum Woensdrecht in combinatie met het reguliere groot onderhoud en andere voorziene modificaties.

Toelichting

De gewenste nieuwe *Radar Warning Receiver* (RWR) wordt door de Amerikaanse krijgsmacht niet op de huidige AH-64D helikopter aangebracht en is ook besloten deze niet in de AH-64E te gaan gebruiken. Wel is door de Amerikaanse krijgsmacht een tijdelijk RWR alternatief geboden dat er voor zorgt dat NL een inzetbaar zelfbeschermingssysteem behoudt voor zowel de AH-64D als E configuratie. De Amerikaanse krijgsmacht verwacht in de toekomst (2025 en verder) wel een nieuwe RWR beschikbaar te hebben voor de AH-64E.

Relatie met andere projecten

- AH-64D Upgrade
- Chinook Vervanging & Modernisering
- Project Apache Remanufacture (AH-64E)

Relevante Kamerstukken

- Brief voorstudiefase DMP (B-brief) d.d. 01-07-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 89)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 04-01-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 83)
- Brief modernisering Apache-helikopters (A/B/C/D-brief) d.d. 21-11-2003 (Kamerstuk 29 200 X, nr. 52)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	100,9	39,5	13,3	14,6	15,1	18,4	
2022	98,3	23,1	17,7	19,5	19,6	18,4	

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2018-2025
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2018-2025
DPO '21 (huidig tijdvak)	2018-2025

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Apache Remanufacture

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De inzet van de AH-64D wordt gaandeweg bemoeilijkt door technische en operationele factoren. Dit leidt tot operationele beperkingen in omstandigheden met een hoge dreiging. De beperkingen zullen nog toenemen vanwege snelle technologische ontwikkelingen. De Amerikaanse krijgsmacht, de grootste gebruiker van de Apache, moderniseert om die redenen haar Apachevloot naar de AH-64E. Toekomstige verbeteringen worden daarom alleen nog doorgevoerd op de AH-64E waardoor de AH-64D snel verder aan operationele relevantie zal verliezen. De Amerikaanse krijgsmacht stopt ook met de ondersteuning van de AH-64D waardoor de instandhoudings-kosten van de verouderde AH-64D fors zullen stijgen. De Amerikaanse krijgsmacht biedt een *Remanufacture* programma aan waarmee de helikopter gemoderniseerd wordt naar de nieuwe E-standaard. *Remanufacture* houdt in dat de bestaande AH-64D helikopters worden herbouwd, gereviseerd en voorzien van nieuwe rompen, transmissies en rotorbladen. Ook wordt aan de behoefte aan meer motorvermogen invulling gegeven. Tevens voegt de fabrikant gedurende het programma nieuwe en moderne missie-uitrusting toe. Componenten uit de bestaande AH-64D helikopters worden zoveel mogelijk hergebruikt. Defensie lift mee op een Amerikaanse krijgsmacht contract en behaalt zo schaalvoordelen. Tijdens de uitvoering van het programma neemt de beschikbaarheid van de Apache helikopters tijdelijk terug. Door deel te nemen aan dit programma beschikt Defensie vanaf begin 2025 over een

operationeel relevante, kosteneffectieve en toekomstbestendige Apachevloot. Bij de project hoort ook de aanschaf van twee nieuwe Apache vliegsimulators en andere digitale trainingsmiddelen.

Toelichting

De eerste Nederlandse helikopters zijn in het modificatie programma in de Verenigde Staten opgenomen en worden eind 2022 terug verwacht. Deze worden ingezet voor conversietraining in Ft. Hood (Verenigde Staten). De eerste helikopters in Nederland worden in 2023 verwacht.

Relatie met andere projecten

- AH-64D *block II upgrade*
- AH-64D verbetering bewapening
- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Chinook Vervanging en Modernisering
- Multi Ship Multi Type (MSMT) Simulators

Relevante Kamerstukken

- Brief project 'Apache Remanufacture' (D-brief) d.d. 30-05-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 234)
- Brief Behoeftestelling project 'Apache Remanufacture' (A-brief) d.d. 01-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 209)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000						
2021	918,8	56,8	136,4	319,4	269,7	136,4	
2022	952,5	78,7	142,8	165,2	261,8	179,1	125,0
Effect op exploitatie	44,0		0,9	1,8	3,1	3,1	3,2

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2015-2019
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2015-2021
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2015-2024

Belangrijke wijzigingen

Eind 2020 is het project uitgebreid om invulling te geven aan de verdere doorgroei van het F135 motoronderhoud in de komende jaren tot eind 2024. Hiervoor is € 15 miljoen toegevoegd aan het projectbudget. De investering van de doorgroei wordt gefinancierd door Defensie.

Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35) heeft tot doel het tijdig bouwen en inrichten van een nieuwe F-35 motorenonderhoudsfaciliteit op locatie Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW). Nederland is een van de landen die eind 2014 door het Pentagon is aangewezen om tijdens de levensduur van de F-35 motoronderhoud te gaan verzorgen. Dit zal plaatsvinden op het LCW en betreft het onderhoud aan motoren van alle F-35 gebruikers. De werklust wordt daarbij verdeeld tussen de verschillende onderhoudsfaciliteiten in de wereld: Verenigde Staten, Australië en Japan in de Pacifische regio, en Noorwegen en Nederland in de Europese regio. Sinds begin 2016 is daarvoor een vastgoedproject op het LCW in uitvoering. Het betreft de nieuwbouw van een onderhoudswerkplaats voor de F135-motoren en een proefdraaiopstelling om deze motoren te testen. Daarnaast hoort de verwerving van de benodigde gereedschappen en testapparatuur, het trainen van het personeel en het kwalificeren van de faciliteit tot het project. Voorts dienen binnen dit project overeenkomsten te worden aangegaan met de private partner StandardAero over de toekomstige samenwerking. De investering wordt gefinancierd door Defensie (50%), Economische Zaken (25%) en de provincie Noord-Brabant (25%) en zal over de looptijd van het motoronderhoud worden terugbetaald.

Toelichting

In oktober 2020 zijn de overeenkomsten tussen Defensie en de private partner en het Rijksvastgoedbedrijf en de private partner afgesloten. Deze vormen de basis voor het terugverdienen van de investering in dit project. De bouw van de motorenwerkplaats en de proefdraaiopstelling is volledig afgerond en de beide gebouwen zijn succesvol in bedrijf genomen. Ook is de praktijkopleiding van een eerste groep personeel van de private partner en Defensie succesvol afgerond. Sinds voorjaar 2021 kan men zelfstandig F135 onderhoudswerkzaamheden uitvoeren.

De focus van het project verschuift daarmee naar de doorgroei in de komende jaren. Het personeelsbestand zal langzaam toenemen naarmate men meer ervaring heeft opgedaan en het onderhoudswerk sneller en efficiënter kan uitvoeren. Hierdoor zal naar verwachting ook in de komende jaren een groei in het werkaanbod ontstaan. De voor dit extra werkaanbod extra benodigde productiehulpmiddelen en werkplaatsinrichting is inmiddels voor een groot deel besteld en zal naar verwachting in 2023 worden afgeleverd.

De stikstofproblematiek vormt een risico voor dit project. Een nieuwe vergunning op grond van de Wet natuurbescherming is in voorbereiding.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	100-250	A					
2022	100-250	A					

Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35) (vervolg)

Relatie met andere projecten

- Verwerving F-35

Relevante Kamerstukken

- Brief Uitbreiding bouw en inrichten F135 motorenonderhoudsfaciliteit d.d. 02-11-2020 (Kamerstuk 26 488, nr. 463)
- Brief Provincie medefinanciering motorenonderhoud te Woensdrecht d.d. 11-12-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 399)
- Brief over bouw en inrichten F-35 motorenonderhoudsfaciliteit d.d. 28-10-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 397)
- Brief Ontwikkelingen in het project Verwerving F-35 d.d. 18-06-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 390)

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2014-2018
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2016-2023
DPO '21 (huidig tijdvak)		2016-2023

Belangrijke wijzigingen

Veertien nieuwe en twee omgebouwde toestellen zijn geleverd. Daarvan zijn inmiddels zes toestellen voor de conversie op Ft. Hood (Verenigde Staten) en acht toestellen in Nederland in gebruik genomen. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Chinook Vervanging & Modernisering

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over elf verouderde CH-47D en zes recenter verworven CH-47F(NL) Chinook-helikopters. Met de begroting voor 2015 heeft het kabinet extra geld beschikbaar gesteld voor de verbetering van de inzetbaarheid en het voortzettings- en vermogen van de krijgsmacht. Een van de maatregelen is de uitbreiding van de Chinookcapaciteit met drie toestellen tot in totaal twintig. Het project Chinook Vervanging & Modernisering betreft de verwerving van veertien nieuwe CH-47F MYII CAAS Chinook helikopters voor de vervanging van de elf oudere CH-47D toestellen en de uitbreiding van de vloot, alsmede de standaardisatie van de Chinookvloot door de modernisering van de huidige zes CH-47F(NL). De toestellen kunnen naar verwachting tot 2045 worden ingezet als tactische transporthelikopter capaciteit van Defensie. Met deze capaciteit is Defensie in staat een bijdrage te leveren aan de inzetbaarheidsdoelen uit de Defensienota 2018. Het project Chinook Vervanging en Modernisering zal gedurende de transitieperiode leiden tot een verlaagde inzetbaarheid van de Chinook.

Toelichting

Alle veertien nieuwe toestellen zijn in 2020 geleverd. Het ombouwprogramma van de zes F-modellen zal begin 2022 zijn afgerond. Het ombouwprogramma houdt in dat de bestaande CH-47F(NL) worden voorzien van nieuwe rompen en motoren. Herbruikbare componenten uit de bestaande CH-47F(NL) helikopters worden grotendeels hergebruikt. In de eindsituatie beschikt de luchtmacht over twintig identieke toestellen. Daarvan blijven vijf toestellen op Ft. Hood (Verenigde Staten) staan voor training en oefening en zijn vanaf medio 2022 vijftien toestellen op vliegbasis Gilze-Rijen gestationeerd. De vliegerconversie in Ft. Hood (Verenigde Staten) verloopt voorspoedig. Met drie klassen opgeleid en de vierde onderweg loopt dit goed in de pas met de beschikbaarheid van de nieuwe toestellen in Nederland.

Relatie met andere projecten

- Multi Ship Multi Type helikopter simulatoren

Relevante Kamerstukken

- Brief Chinook Vervanging en modernisering (B,C,D-brief) d.d. 07-09-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 157)
- Behoeftestelling project Chinook *Midlife Update* (A-brief) d.d. 16-05-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 101)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000						
2021	1.019,7	865,5	54,1	51,1	49,0		
2022	1.012,8	883,5	58,2	27,7	43,3		

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2015-2019
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2015-2021
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2015-2022

Belangrijke wijzigingen

De laatste deellevering van raketten onder dit project zal in het tweede kwartaal van 2022 plaatsvinden. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij het optreden op het hoogste geweldsniveau is het noodzakelijk eerst een luchtoverwicht te bevechten en te behouden. Daarvoor dienen vijandelijke luchtverdedigingssystemen, zowel grondgebonden systemen als vliegtuigen, te worden uitgeschakeld. De potentiële dreiging die uitgaat van de vijandelijke gevechtsvliegtuigen is toegenomen. Om weerstand te kunnen bieden aan deze toestellen zijn onder andere infraroodgeleide (IR) raketten nodig. De huidige raketten zijn echter operationeel verouderd en aan het eind van de technische levensduur. Deze dienen derhalve te worden vervangen door verbeterde IR-geleide lucht-lucht raketten. De nieuwe raketten moeten software- en hardwarematig kunnen worden geïntegreerd op zowel de F-16 als op de F-35.

Toelichting

Vanwege allround inzetbaarheid AIM-9X raket op F-16 en F-35 is de software van de raket tijdelijk aangepast. De finale software van de raket zal eind 2021 worden uitgebracht en uitgerold. Integratievoorbereidingen van de infrarood raket software met de nieuwste F-16 software zijn in volle gang. De complete integratie wordt verwacht conform planning in december 2021 te worden afgerond. Integratie op de F-35 verloopt volgens planning.

Relatie met andere projecten

- F-35: Verwerving middellange tot langeafstandsraket
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-07-2006 (Kamerstuk 26 488, nr. 44)
- Brief Aanvulling munitievoorraden fase 2 (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 265)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	48,8	33,0	4,3	5,6	5,8		
2022	49,2	33,1	4,6	5,8	5,7		

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2007-2010
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2009-2022
DPO '21 (huidig tijdvak)		2009-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

F-16 zelfbescherming (Aircraft Survivability Equipment)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met dit project wordt de zelfbescherming van de F-16's verbeterd door een aanpassing van de radarstoorzender. Daarnaast omvat het de verbetering van de presentatie in de cockpit door middel van inbouw van het *Advanced Threat Display (ATD)*. De bijbehorende test-, analyse- en verificatiesystemen maken ook deel uit van het project.

Toelichting

De uitgebreide testfase van de radarstoorzender vindt plaats. De planning voorziet in een verwachte oplevering in het derde kwartaal van 2022.

Relatie met andere projecten

- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- F-35: Verwerving middellange tot langeafstandsraket

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling F-16 ASE (A-brief) d.d. 06-04-2006 (Kamerstuk 27 487, nr. 9)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	99,3	88,8	5,3	5,3			
2022	98,7	88,6	5,0	5,1			

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2019-2023

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2017-2024

DPO '21 (huidig tijdvak) 2017-2024

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraket

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project betreft de behoefte aan een lucht-lucht middellange- tot lange afstandsraket voor de F-35. Voor het jachtvliegtuig is een middellange tot lange afstandsraket een onmisbare capaciteit voor het verkrijgen en behouden van het luchtoverwicht en zelfverdediging. Daarmee is het een randvoorwaarde voor het succesvol uitvoeren van de operationele taken. De huidige lange afstandsraket voor de F-16 (AMRAAM) wordt softwarematig niet geïntegreerd in de F-35 en is bovendien te groot voor het wapenruim van dit toestel. Hierdoor bestaat behoefte aan een nieuwe middellange- tot lange afstandsraket die aansluit bij de operationele capaciteit van de F-35.

Toelichting

De eerste leveringen van de middellange tot lange afstandsraket voor de F-35 worden eind 2021 nog verwacht.

Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenlader
- Verwerving F-35

Relevante Kamerstukken

- DMP A-brief over het project Middellange tot lange afstandsraket voor de F-35 (A-brief) d.d. 24-10-2016 (Kamerstuk 26 488, nr. 418)
- Brief Aanvulling munitievoorraden fase 2 (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 265)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	126,5	31,2	0,3	0,8	1,6	61,4	
2022	127,7	10,0	19,4	5,6	0,8	49,5	25,6

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2022
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2016-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)	2016-2024

Belangrijke wijzigingen

De levering van een type *flare* is door met name COVID-19 en beperkte productiecapaciteit vertraagd. De levering van de Amerikaanse oefenmunitie heeft door COVID-19 enige vertraging. Naar verwachting zullen de leveringen van de *flare* en de oefenmunitie in de tweede helft 2021 plaatsvinden. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De boordkanonmunitie, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers die worden gebruikt voor de F-16 zijn niet geschikt voor de F-35. Het boordkanon van de F-35 heeft een ander kaliber dan dat van de F-16. Dit geldt ook voor de huidige zelfbeschermingsmiddelen van de F-16. Tenslotte is de huidige wapenlader niet geschikt voor het laden van alle wapens in de interne wapenruimte van de F-35. De operationele testfase van de F-35 is in 2015 begonnen. Met het oog op deze testfase is een klein deel van de munitie en, zelfbeschermingsmiddelen reeds aangeschaft. Het overige deel van de behoefte wordt met ingang van 2019 en verder verworven.

Toelichting

Zelfbeschermingsmiddelen bestaan uit *decoys* en *flares*. Een deel van de zelfbeschermingsmiddelen (*decoys* en *flares*) is reeds geleverd.

Munitie boordkanon en wapenladers:

De eerste leveringen van 25mm munitie voor het boordkanon heeft begin 2021 plaatsgevonden. De eerste vervolglevering staat gepland voor 2024.

Onderzoek naar een adequate opvolger van de wapenlader is nog in volle gang. De huidige wapenladers van CLSK kunnen initieel worden gebruikt.

Relatie met andere projecten

- F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraaket
- Verwerving F-35

Relevante Kamerstukken

- A-brief over het project F-35 zelfbeschermingsmiddelen (A-brief) d.d. 21-10-2016 (Kamerstuk 26 488, nr. 417)
- Brief verwervingsvoorbereiding (D) vervanging F-16 d.d. 24-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 369)
- Brief Aanvulling munitievoorraden fase 2 (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 265)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	61,0	19,7	3,5	10,0	2,6	3,1	
2022	60,8	19,6	3,6	14,6	2,7	3,0	1,5

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2014-2020
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2014-2022
DPO '21 (huidig tijdvak)		2014-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Langer Doorvliegen F-16

– Instandhouding

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de technische instandhouding tot aan de uitfasering te waarborgen, wordt geïnvesteerd in groot onderhoud voor een deel van de motoren, de aanschaf van extra reservedelen voor de motoren, kanonslopen, airconditioningsystemen, generatoren, vervanging van de VHF-radio's en bepaalde meet-/testapparatuur en vervanging/revisie van bepaalde gronduitrustingsstukken. Ook zullen extra anti-corrosiemaatregelen aan de romp en de vleugels worden uitgevoerd.

Toelichting

Elf van de veertien deelprojecten zijn afgerond. De overige deelprojecten lopen conform planning.

Relatie met andere projecten

- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding' (A-brief) d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 85)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	100-250						
	2021	75,9	61,0	8,5	6,4			
	2022	74,2	60,0	8,0	6,2			

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2017
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2015-2022
DPO '21 (huidig tijdvak)	2015-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Langer Doorvliegen F-16

– Operationele Zelfverdediging

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de operationele inzetbaarheid te waarborgen zijn de modernisering en de uitbreiding van het operationele zelfbeschermingspakket noodzakelijk, onder meer vanwege de proliferatie van dreigingssystemen en de operationele veroudering van de F-16. Dit project sluit aan bij het project F-16 Zelfbescherming (ASE).

Toelichting

Het project zit in de afrondende fase en alle producten zijn geleverd. De duur van de afrondende fase is nog afhankelijk van de afwikkeling van garantiezaken en kleine software aanpassingen als gevolg van leveringen vanuit andere gekoppelde Langer Doorvliegen F-16 projecten. Dit project loopt synchroon met de gerelateerde andere F-16 projecten.

Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Operationele zelfverdediging' (A-brief) d.d. 04-05-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 62)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	73,9	68,6	2,6	2,6			
2022	73,3	68,3	2,5	2,6			

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2014-2020

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2014-2022

DPO '21 (huidig tijdvak) 2014-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Langer Doorvliegen F-16

– Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de vliegveiligheid en luchtwaardigheid te waarborgen zijn aanpassingen van de software en additionele hardware noodzakelijk.

Met de aanpassing van de software worden onder meer verbeterde communicatiemiddelen, vernieuwingen in het zelfbeschermingssysteem (*Electronic Warfare Management System*) en de AIM-9X raket geïntegreerd in de F-16.

Het modificatieprogramma wordt uitgevoerd in het *Multi National Fighter Program* (MNFP) -verband.

Toelichting

Door de Amerikaanse Luchtmacht wordt de nieuwe software versie ontwikkeld. Deze zal naar verwachting in het eerste kwartaal van 2022 worden geïnstalleerd op de Nederlandse vloot.

Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid (A-brief) d.d. 05-11-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 12)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	49,7	42,6	4,0	3,2			
2022	49,3	42,3	3,9	3,1			

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2019-2022
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2019-2026
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2019-2026

Belangrijke wijzigingen

Geen

Levensduurverlenging MASS radars

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Voor het begeleiden van militair en civiel luchtverkeer maakt de militaire luchtverkeersleiding gebruik van de *Military Approach Surveillance System (MASS)* radars. MASS bestaat uit een vijftal radarsystemen die worden gebruikt voor naderingsverkeersleiding door middel van *Centralised Approach (CAPP)* en algemene luchtverkeersleiding.

De MASS-radars zijn vanaf 2004 in gebruik genomen en geplaatst op de vliegbases Leeuwarden, Volkel, Woensdrecht, Soesterberg en Twente. De radars vormen een belangrijke schakel in de radardekking boven Nederland en worden ook als aanvullende radars gebruikt door de nationale luchtgevechtsleiding.

In de huidige configuratie hebben de MASS-radars eind 2019 het einde van hun levensduur bereikt. Een levensduurverlenging is op korte termijn noodzakelijk om de radars voor nog eens 15 jaar operationeel te houden en daarmee afdoende radardekking boven Nederland te waarborgen.

Toelichting

In de afwijkingsrapportage op het DPO van 2020 is gemeld dat het niet mogelijk was de levensduurverlenging binnen het gestelde budget met de huidige leverancier uit te voeren, en daarom een Europese aanbesteding nodig was. Daarnaast werd besloten om een marktconsultatie uit te voeren als voorbereiding op de Europese aanbesteding. Deze marktconsultatie is inmiddels afgerond. De resultaten daarvan worden meegenomen in de komende Europese aanbesteding. Het streven is dat deze aanbesteding begin 2022 van start gaat.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Levensduurverlenging MASS radars (A-brief) d.d. 05-10-2018 (Kamerstuk 32 678, nr. 38)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100	A					
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2018-2025
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2018-2023
DPO '21 (huidig tijdvak)	2018-2023

Belangrijke wijzigingen

Als gevolg van een wijziging in het *Cyber Security Assessment* proces van de Amerikaanse Luchtmacht is de levertijd van het systeem naar het eerste kwartaal van 2022 verschoven. Als gevolg van COVID-19 had de Amerikaanse Luchtmacht te kampen met onderbezetting in de MALE UAV organisatie. Ook heeft COVID-19 geleid tot een compleet nieuwe bezetting in het Amerikaanse team. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project *Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle* (MALE UAV) betreft de verwerving en introductie van een MALE UAV-systeem, bestaande uit vier MALE UAV-toestellen met sensoren en grondstations van waaruit de toestellen worden bediend. Zoals aangegeven in de D-brief is de keuze voor de MQ-9 Reaper gemaakt.

Toelichting

De verwachte levering van de toestellen en grondstations is in het eerste kwartaal van 2022.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief project MALE UAV (D-brief) d.d. 06-06-2018 (Kamerstuk 30 806, nr. 47)
- Brief Voorstudiefase MALE UAV (B-brief) d.d. 2013 (Kamerstuk 30 806, nr. 16)
- Brief Behoeftestelling project MALE UAV (A-brief) d.d. 2011 (Kamerstuk 30 806, nr. 10)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	190,3	150,3	39,2	0,8			
2022	194,3	131,1	50,0	8,0	5,2		
Effect op exploitatie	231,6		14,9	16,1	16,1	16,0	16,0

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2020-2024
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2020-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)	2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Geen

Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de huidige simulatoren voor de Apache en de Chinook is het trainen in tactisch en gecombineerd helikopteroptreden in complexe scenario's niet mogelijk. Het enkel trainen met live vliegreuen is hiervoor niet doelmatig, want dit is relatief kostbaar en vergt veel van het personeel en het materieel. Verder zijn door de beperkte beschikbaarheid van helikopters de trainingsmogelijkheden schaars. Training in een hoogwaardige en tactische missie-simulator biedt het voordeel dat verschillende noodsituaties en een verhoogde dreigingsomgeving onder uitdagende meteorologische omstandigheden veilig en tegen lagere kosten op realistische wijze nagebootst kunnen worden. Door versterking van de trainingscapaciteit met een hoogwaardige en tactische missie-simulator te combineren met live vliegreuen kan de gereedheid van de benodigde helikopterbemanningen op het noodzakelijke niveau gebracht worden en het voortzettingsvermogen worden gegarandeerd. Met het MSMT-concept integreert Defensie de huidige Apache en Chinook-simulatoren met de te verwerven simulatoren vanuit het MSMT-project. De koppeling van de simulatoren is hierin essentieel en dit is mede bepalend voor de keuze van de simulatoren. Gedurende de realisatie wordt de koppeling tussen de Apache en de Chinook-simulator onderzocht en voorbereid. De koppeling tussen de twee typen en de aanschaf en koppeling van het Tactical Control Center zullen met een afzonderlijke behoeftestelling worden geïnitieerd, die vanwege technologische ontwikkelingen in tijd en kosten nog nader wordt onderzocht.

Toelichting

Het MSMT project gebruikt als basis de huidige simulatoren voor de Apache (*Longbow Crew Trainer*, LCT) en de Chinook (*Transportable Flight Proficiency Simulator*, TFPS). Het project wordt in drie fasen uitgevoerd. In fase 1 wordt de bestaande simulatorcapaciteit per wapensysteem verdubbeld en gekoppeld (2x LCT en 2x TFPS). Tevens wordt in de benodigde infrastructuur voorzien (aanpassen interim faciliteit alsmede aanvang bouw permanente huisvesting op vliegbasis Gilze-Rijen) en wordt de organisatie van het simulatiecentrum opgezet. De extra LCT en TFPS zijn inmiddels gecontracteerd.

In fase twee worden de systemen uitgebreid met twee *Rear Crew Trainers* voor de Chinook en twee *Targeted Fidelity Tactical Trainers* voor de Apache en wordt het Defensie Helikopter Commando (DHC) Simulatiecentrum opgericht. De Amerikaanse overheid zal de verwerving voor de twee systemen voor Nederland op zich nemen. In de periode 2019-2024 wordt daarmee in een *Multi-Ship, Single Type 'whole crew'* tactische trainingsfaciliteit voorzien. Fase 3, de koppeling tussen Apache en Chinook, wordt met een afzonderlijke behoeftestelling geïnitieerd.

De ontwikkeling, productie en integratie van de Chinook *Rear Crew Trainers* is door de ontwikkelaar van de *Transportable Flight Proficiency Simulator* (TFPS) de Amerikaanse Marine ter hand genomen, dit verloopt volgens planning. De verwerving en integratie van twee Apache *Targeted Fidelity Tactical Trainers* is inmiddels bij de Amerikaanse Landmacht in voorbereiding.

Financiën

Jaar	Projectbudget	t/m 2021	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100	A					
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren (vervolg)

Het Programma van Eisen voor de benodigde infrastructuur is aan het Rijksvastgoedbedrijf voor uitvoering aangeboden. Een deel van de benodigde organisatie van het Simulatiecentrum is onderdeel van het recente reorganisatieplan DHC.

Relatie met andere projecten

- Apache *Remanufacture*
- Chinook Vervanging & Modernisering

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project *Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren (A-brief)* d.d. 17-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 264)

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2007-2012
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2010-2025
DPO '21 (huidig tijdvak)	2010-2025

Belangrijke wijzigingen

Voor de *retrofit* (zie toelichting) van de laatste helikopter en het modificatietraject voor de *upgrade* van zes helikopters naar *Final Radar Capability* (FRC) is een jaar meer tijd nodig als gevolg van COVID-19. Voltooiing van het retrofit-programma is nu voorzien voor eind 2024. Op de helft van de toestellen is inmiddels de software *update* MR1 aangebracht, voltooiing loopt in de pas met gepland groot onderhoud en de *retrofit*.

Het projectbudget is verhoogd omdat de werkzaamheden aan de NH-90 helikopters voorzien in het project 'Nieuwe Generatie Identificatie Systemen' zijn opgenomen in de projectomvang voor het project NH-90. De uitvoering van deze extra werkzaamheden passen binnen de instroomperiode.

Het projectbudget is tevens aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

NH-90

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Eén van de hoofdlijnen van het Defensiebeleid is het verder verbeteren van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. In verband met de uitfasering van de Lynx-helikopter en de AB-412 neemt Defensie deel aan het helikopterproject NH-90, een internationaal programma met België, Duitsland, Frankrijk en Italië (de *NATO Helicopter Management Organization* (NAHEMO) landen). Aanvankelijk is een behoefte gesteld voor twintig *NATO Frigate Helicopters* (NFH's). Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikopter capaciteit' is de kwalitatieve behoefte gewijzigd in twaalf NFH's voor diverse maritieme taken en acht helikopters in een transportconfiguratie (TNFH) die geschikt zijn gemaakt voor tactische transporttaken vanaf het land en vanaf schepen. Het project past binnen het streven om de expeditionaire capaciteiten van de krijgsmacht te verbeteren en om Europese en NAVO-tekorten ten aanzien van helikoptercapaciteiten te verminderen. De behoefte aan de vervulling van transporttaken door de NH-90 is in de beleidsbrief van 8 april 2011 verder onderstreept. Uiteindelijk zijn twintig NFH's afgenomen die door middel van missieapparatuur geschikt kunnen worden gemaakt voor de (maritieme) transportrol. Met deze helikoptercapaciteit is Defensie in staat een bijdrage te leveren aan de inzetbaarheidsdoelen uit de Defensienota 2018.

Toelichting

Planning modificatietrajecten:

De modificatietrajecten voor de NH-90 kennen de volgende verdeling:

- 1) **Retrofit.** Het laatste MOC-toestel wordt eind 2021 uit het retrofitprogramma verwacht. Door het behandelen van corrosie, de lage beschikbaarheid van specifieke onderdelen, een noodzakelijke kwaliteitsverbetering op de werkvloer en COVID-19 is de doorlooptijd van de retrofit toegenomen, voltooiing is naar verwachting in 2021.
- 2) **Upgrade.** De eerste twee van zes helikopters die in de FOC-configuratie zijn afgenomen staan sinds medio 2020 voor de upgrade bij de leverancier. Dit traject eindigt naar verwachting eind 2024.
- 3) **Update.** Het derde modificatietraject betreft een update van de software van de helikopter. Vanaf 2024 zal de hele vloot NH-90 helikopters van MR1 zijn voorzien, waarmee alle toestellen beschikken over één en dezelfde en de gecontracteerde configuratie.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000						
2021	1.216,3	1131,0	43,4	33,5	8,2	0,1	
2022	1.226,0	1085,5	27,0	56,5	40,0	17,0	

NH-90 (vervolg)

4) **Herijking.** Alle negentien toestellen worden gemodificeerd om de NH-90 NFH beter geschikt te maken voor (maritieme) transporttaken en voor de ondersteuning van landoperaties. Om de beschikbaarheid van de helikopters zo min mogelijk te beïnvloeden worden deze modificaties tijdens regulier onderhoud uitgevoerd, hetgeen naar verwachting in 2025 wordt voltooid.

Full Mission Flight Trainer

Sinds oktober 2019 is de FMFT in Nederland operationeel.

De FMFT moet een upgrade ondergaan om de configuratie in overeenstemming met de laatste configuratie van de helikopters (MR1) te brengen. De offerte is van de leverancier ontvangen en de planning is om de aanpassingen vanaf 2023 te kunnen aanbrengen. De kosten voor deze upgrade worden gefinancierd vanuit het projectbudget.

Relatie met andere projecten

- Modernisering navigatiesystemen

Relevante Kamerstukken

- Brief over resultaten verwervingsvoorbereidingsfase (D-brief) d.d. 22-05-2000 (Kamerstuk 25 928, nr. 6)
- Brief over ondertekening MoU en D-fase d.d. 05-09-1991 (Kamerstuk 19 282, nr. 10)
- Brief over afronden studie (B/C-brief) d.d. 01-10-1990 (Kamerstuk 19 282, nr. 7)
- Brief over Nederlandse helikopterbehoefte (A-brief) d.d. 03-06-1987 (Kamerstuk 19 282, nr. 5)

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2020-2024
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2020-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)		2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Vanwege COVID-19 maatregelen is enige vertraging opgetreden in de contract gunning. Naar verwachting zal het contract in de eerste helft van 2022 worden getekend.

Vervanging Brandweervoertuigen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de vervanging krijgt Defensie beschikking over 26 nieuwe voertuigen die voldoen aan de luchtvaartregelgeving en beschikken over de nieuwste technische mogelijkheden. De verwachting is daarnaast dat door de vervanging de beschikbaarheid toeneemt en de instandhoudingskosten worden teruggebracht naar het oorspronkelijke niveau. Vervroegde vervanging draagt tevens bij aan duurzaamheid doordat de nieuwe voertuigen voldoen aan de huidige striktere milieu- en emissienormen.

Toelichting

Geen

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Vervanging Brandweervoertuigen (A-brief) d.d. 31-05-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 284)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2020-2024
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2019-2022
DPO '21 (huidig tijdvak)		2019-2022

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging Gulfstream IV

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project 'Vervanging Gulfstream IV' heeft tot doel te kunnen voorzien in een moderne en toekomstbestendige transportcapaciteit die wat betreft vliegbereik en zelfbescherming aan de hedendaagse standaard voldoet. De Gulfstream IV heeft zich de afgelopen decennia bewezen als transportmiddel waarmee de politieke en ambtelijke leiding van Defensie en andere ministeries missie- of rampgebieden snel en efficiënt kunnen bezoeken. Het toestel raakt echter verouderd en heeft voor de benodigde inzet een beperkt vliegbereik. Ook is het aantal passagiers veelal te beperkt en ook ontbreekt een zelfbeschermingssysteem. Vaak zijn de te bezoeken locaties afgelegen en geldt er een verhoogd risico. Regulier militair transport, dat nodig is voor de uitvoering en ondersteuning van de missie zelf, is meestal niet (onmiddellijk) beschikbaar. Commerciële civiele alternatieven hebben geen zelfbeschermingssysteem en zijn overwegend zeer kostbaar. Daarnaast zijn deze alternatieven ook niet altijd beschikbaar. Op grond van de kosten, de gegarandeerde beschikbaarheid en de relatief korte tijd die nodig is om een vliegtuig na aankoop geschikt te maken voor militair gebruik heeft de aanschaf van een jong gebruikt vliegtuig de voorkeur om de huidige militaire transportportcapaciteit op korte termijn te vervangen. In de behoeftestellingsfase van dit project is vastgesteld dat de aanschaf van een jong gebruikt vliegtuig dat uitgerust wordt met een zelfbeschermingssysteem de beste invulling van deze behoefte is.

Toelichting

Gelet op de aan het vliegtuig gestelde eisen en de beschikbaarheid van een gecertificeerd zelfbeschermingssysteem voorziet het project in de oplevering van een gebruikt vliegtuig van het type Gulfstream 650. De planning voorziet in een verwachte oplevering van de vervanger in het vierde kwartaal van 2022. Dit is nog afhankelijk van zaken zoals afstemming met en mogelijkheden van de industrie, de beschikbaarheid van gebruikte vliegtuigen op de markt en de eventuele invloed van COVID-19.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Vervanging Gulfstream IV (A-brief) d.d. 26-09-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 291)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100	A					
2021	25-100	A					

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2013-2016
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2019-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)	2019-2024

Belangrijke wijzigingen

De noordelijke radar in Wier is deels in gebruik genomen. De radar voldoet nog niet aan de geluidseisen voor de nachtperiode. Doorlopend worden diverse geluidsmaatregelen onderzocht en getest. Daarnaast worden de mogelijkheden voor een koepel onderzocht, waarover in september 2021 meer duidelijkheid wordt verwacht. Pas zodra de radar voldoet aan de geluidsnorm in de nacht en er een aantoonbare reductie is gerealiseerd, zal de radar volledig in gebruik genomen worden.

De zuidelijke radar in Nieuw-Milligen zal worden vervangen door een nieuwe radar op een andere locatie, omdat de huidige locatie niet voldoet gezien het huidige dreigingsbeeld. Een alternatieve locatie was gevonden in Herwijnen. Op 9 februari 2021 is de motie-Van Helvert c.s. (Kamerstuk 27 830, nr. 332) aangenomen, waarin het kabinet wordt verzocht de RCR-procedure in Herwijnen stop te zetten en een alternatieve locatie voor de SMART-L radar te zoeken. Op dit moment worden onderzoeken uitgevoerd naar de juridische consequenties van stopzetting van de RCR-procedure en naar alternatieve mogelijkheden om het luchtruim te bewaken.

Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In het kader van de eerste en derde hoofdtak van Defensie wordt het nationale luchtruim beveiligd met o.a. langeafstandsradars. Voor de beveiliging is op permanente basis een actueel luchtbeeld nodig. Vervanging van de langeafstandsradars voorziet in continuïteit van de luchtruimbeveiliging.

Toelichting

De behoefte omvat de vervanging van een tweetal langeafstandsradars in Wier en Nieuw Milligen. Deze radars zijn onderdeel van het systeem van waarneming, bewaking en verdediging van het Nederlandse luchtruim, zowel in nationaal als in NAVO-verband. De bestaande radars zijn dusdanig verouderd dat de instandhouding problematisch is. Uit het oogpunt van luchtruimbeveiliging dient deze capaciteit gegarandeerd te zijn.

Relatie met andere projecten

- Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Vervanging twee Medium Power Radars (A-brief) d.d. 24-02-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 62)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
Afwijkingsrapportage	73,2	67,4	3,8	2,0			
2022	73,5	67,2	2,4	3,3	0,6		

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2020-2023
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2020-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)		2020-2024

Belangrijke wijzigingen

De eerste vijf vliegtuigen zijn afgeleverd aan de *Multinational MRTT Fleet*, met een geringe vertraging ten gevolge van COVID-19. De aflevering van de resterende vier vliegtuigen volgt vooralsnog het overeengekomen schema (maart 2022, augustus 2022, oktober 2024 en december 2024). De initiële operationele capaciteit is met drie maanden verplaatst naar januari 2022.

De deelname van Luxemburg is met 1000 uur opgehoogd naar 1200 uur per jaar. Met de eerdere toetreding van de Tsjechische Republiek is de aankoop van een negende vliegtuig gecontracteerd.

Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doel van dit internationale project onder de vlag van het Europees Defensie Agentschap (EDA) is de gezamenlijke verwerving van *Air-to-Air refueling* (AAR) en luchttransportcapaciteit (*Multi Role Tanker Transport* vliegtuigen) (MRTT). Het gaat hierbij om een reductie van de tekortkoming van een belangrijke strategische capaciteit in Europa. Negen lidstaten van het EDA (België, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal en Spanje) en Noorwegen hebben in november 2012 een

Land	Uren
Duitsland	5500
Nederland	2000
Luxemburg	1200
Belgie	1000
Noorwegen	100
Tsjechië	100

Letter of Intent getekend. Onder leiding van Nederland zijn een concept of operations en een gezamenlijk pakket van eisen overeengekomen. Naast het gebruik voor *Air-to-Air refueling* en luchttransport wordt inzet van de vliegtuigen voorzien voor humanitaire noodhulp en (medische) evacuaties. Realisatie van het project sluit aan op de uitfasering van de Nederlandse KDC-10 vliegtuigen.

Toelichting

Het MRTT-project heeft door COVID-19 een lichte vertraging opgelopen, onder andere op het punt van trainingen en beschikbaarheid van het personeel. De verplaatsing van de initiële operationele capaciteit is in internationaal verband met en door de partners afgestemd. De oorzaak ligt voornamelijk in een achtergebleven beschikbaarheid van personeel en initiële (technische) aanloop problemen. Ook de complexiteit in het afronden van certificeringen t.b.v. AAR en medische evacuatie zijn hier debet aan.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief MRTT-samenwerkingsprogramma d.d. 29-06-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 204)
- Brief *Update Multi Role Tanker Transport* (MRTT) project d.d. 28-07-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 183)
- Brief betreffende de actuele ontwikkelingen rondom het *Multi Role Tanker Transport* (MRTT) project d.d. 18-12-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 141)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000						
2021	250-1000						
2022	250-1000*						

* Dit project verloopt niet via het DMP, waarbij de waarborgen uit het DMP wel gehanteerd worden. I.v.m. nog te maken internationale afspraken worden er geen bedragen opgenomen in openbare publicaties.

Lucht materieel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2019-2026

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2019-2026

DPO '21 (huidig tijdvak) 2019-2026

Belangrijke wijzigingen

Uit de aanbestedingen en gunning van de VAI werkzaamheden voor de hoofd baan Vliegbasis Gilze-Rijen en de parallelbaan Vliegbasis Volkel is gebleken dat de werkelijke infrastructurele kosten significant hoger zijn dan de raming van het Rijksvastgoedbedrijf. Het projectbudget is aangepast om de geplande werkzaamheden op vliegbasis Leeuwarden, Volkel, Eindhoven en Woensdrecht aan te kunnen besteden.

Vliegtuigafreminstallatie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij het gebruik van een start- en landingsbaan door gevechtsvliegtuigen moet met het oog op de veiligheid aan het begin en aan het einde van de baan een vliegtuigafreminstallatie (VAI) geïnstalleerd zijn. De huidige VAI's dateren van 1985. Het gaat om 14 VAI's, die in 2026 het einde van hun functionele levensduur bereiken en daarom moeten worden vervangen. De nieuwe VAI's dienen geschikt te zijn voor alle jachtvliegtuigen, waaronder de F-35.

Toelichting

Ondanks COVID-19 vindt de realisatie van de vliegtuigafreminstallaties nog steeds conform planning plaats.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Vliegtuigafreminstallatie (A-brief) d.d. 18-10-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 296)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	45,3	20,5	8,6	7,1	5,3	3,7	
2022	63,8	17,6	5,2	14,5	8,3	9,9	8,3

Lucht materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2021-2026
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.	
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2021-2026

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

Vervanging initiële vliegeropleidingscapaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Op dit moment beschikt Defensie over een vloot van dertien PC-7 lesvliegtuigen ten behoeve van de Elementaire Militaire Vlieger Opleiding (EMVO). Sinds 1988 beschikte de EMVO over tien lesvliegtuigen, waarna in 1996 drie extra lesvliegtuigen werden aangeschaft. De PC-7 vloot bereikt in 2027 het einde van de levensduur, de zogeheten End-Life-Of-Type (ELOT). Om de initiële vliegeropleidingscapaciteit te continueren, is Defensie voornemens om deze capaciteit ook na de ELOT PC-7 te behouden. Het doel is om met dit project te voorzien in een capaciteit gebaseerd op het gewenste effect, te weten het behoud van een initiële vliegeropleidingscapaciteit. Het doel is om leerling-vliegers voor te bereiden op de vervolgopleiding waardoor er uiteindelijk voldoende vliegers beschikbaar zijn voor Defensie.

Toelichting

In de B-fase onderzoekt Defensie welke (combinatie van) verwervingsoptie(s) het beste tegemoet komt aan de gestelde behoefte, resulterend in leerling-vliegers die volgens de Defensie-eisen zo optimaal mogelijk opgeleid worden. Begin 2022 wordt hiertoe de Kamerbrief opgeleverd. De daarop volgende verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) wordt afgerond met een Kamerbrief medio 2023.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Vervanging initiële vliegeropleidingscapaciteit (A-brief) d.d. 16-12-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 325)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Oorspronkelijk	100-250		B	D			
	2022	100-250		B	D			

Lucht materieel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2021-2028
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2021-2028
DPO '21 (huidig tijdvak)		2021-2028

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging tactische luchttransport capaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De huidige vloot voor tactisch luchttransport bestaat uit vier C-130H Hercules vliegtuigen. De toestellen zijn door Defensie respectievelijk in 1992 (2 nieuwe) en in 2005 (2 gebruikte) aangeschaft. De oudste van deze vier vliegtuigen is geproduceerd in 1978, waarmee de gebruikelijke technische en operationele levensduur van dertig jaar ruim verstreken is. De gereedheid van de C-130 is door de ouderdom van de vloot te laag. De vervroegde vervanging van de C-130 vliegtuigen is dan ook noodzakelijk om de capaciteit van het tactisch luchttransport te herstellen en, door gebruik te maken van operationele en technische ontwikkelingen, toekomstbestendig te maken. Het project instandhoudingsprogramma C-130, zoals gemeld in DPO 2019, komt hiermee te vervallen.

Het doel is om met dit project te voorzien in de aanschaf van vliegtuigen om in de behoefte aan tactisch luchttransport te voorzien, *Full-Flight Simulator*, *Cargo Compartment Trainer*, de benodigde opleidingen en reservedelen.

Toelichting

In de onderzoeksfase (B-fase) onderzoekt Defensie welke vervangende systemen in de behoefte kunnen voorzien. Eind 2021 wordt hiertoe de Kamerbrief opgeleverd. De daarop volgende verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) wordt afgerond met een Kamerbrief medio 2023.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project tactische luchttransport capaciteit (A-brief) d.d. 12-10-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 317)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk							
2021	250-1000	A/B		D			
2022	250-1000	B		D			

Lucht materieel

Infrastructuur en Vastgoed

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2018-2023

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2018-2025/2030
(verschillende deelprojecten)

DPO '21 (huidig tijdvak) 2018-2025/2030
(verschillende deelprojecten)

Belangrijke wijzigingen

Om te voldoen aan de geldende wet- en regelgeving dienen verschillende vastgoedmaatregelen op het gebied van wet- en regelgeving te worden getroffen. De afzonderlijke (deel)projecten bevinden zich ieder in verschillende stadia:

- Het deelproject 'vervangen/aanpassen van middelgrote stookinstallaties' is afgerond behoudens de sloop van enkele ketelhuizen en leidingtracés.
- Voor het deelproject 'vervangen/aanpassing van HCFK (gehalogeneerde chloorfluorkoolwaterstoffen) installaties' is overleg gaande. Bedrijfskritische koelinstallaties worden als onderdeel van dit project direct vervangen. Niet-bedrijfskritische koelinstallaties vallen (voorlopig) buiten de scope van dit project. Het lopende onderzoek wordt afgewacht, waarna bepaald wordt of een separaat project moet worden opgestart.
- Het deelproject 'het op norm brengen van (drink) waterinstallaties' wordt Rijksbreed aangelopen en er ligt inmiddels een voorstel om de drinkwaterinstallaties aan te pakken. Enkele pilotprojecten zijn gestart.
- Voor het deelproject (bouwkundig) brandveilig maken van gebouwen' is het onderzoeksdeel van het deelproject 'maatregelen brandveiligheid overige gebouwen' afgerond en gebouwen zijn gescand. Bij acute tekortkomingen wordt direct ingegrepen. Voor de vervolgfase (herstel van gebouwen) is een

Aanpassing Vastgoed Defensie

uitvoeringsaanpak gemaakt door het RVB. Hierbij is onderscheid gemaakt in het risicoprofiel van de gebouwen. Daar waar sprake is van risicovolle gebouwen wordt een herstelprogramma uitgevoerd. Inmiddels is er overleg geweest met de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) en is er een herstelprogramma opgesteld met een looptijd van 6 jaar.

- Binnen het deelproject '(vroegtijdig) vervangen van brandmeldinstallaties' is de pilot afgerond. Het project is opgedeeld in 5 regionale percelen die opvolgend worden aanbesteed. Perceel 1 is aanbesteed en in uitvoering. Perceel 2 is naar verwachting dit jaar aanbesteed.
- Voor het deelproject 'verwijderen van asbest en van asbestdaken' is de 100% scan en saneren urgentie 2 in opdracht. Urgentie 3 volgt aansluitend.
- Het deelproject 'op niveau brengen én houden van monumenten en terreinen' is in uitvoering en loopt conform planning.

In 2019 is aan dit project, dat bestaat uit meerdere deelprojecten, ook een reeks toegevoegd van 10 maal € 15,5 miljoen om te kunnen voorzien in toekomstige wettelijke wijzigingen. Zoals in DPO 2020 aangegeven, is de reeks voor toekomstige wettelijke wijzigingen uit het projectbudget ontvlochten, waardoor het projectbudget in de afgelopen DPO-afwijkingsrapportage als geheel is verlaagd als gevolg van de ontvlechting. Als gevolg van de enorme tekorten in de vastgoedportefeuille, is het nog onbestemde budget voor toekomstige wijzigingen in regelgeving inmiddels noodgedwongen ingezet voor andere urgente projecten.

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie moet zich houden aan de aangescherpte wetgeving en (toepassing van) regels uit het omgevingsrecht en beleid vanuit de Rijksoverheid. Om te voldoen aan de gewijzigde wet- en regelgeving, dienen op zeven gebieden van de infrastructuur van Defensie aanpassingen te worden doorgevoerd:

1. het vervangen/aanpassen van middelgrote stookinstallaties;
2. het vervangen/aanpassing van HCFK (gehalogeneerde chloorfluorkoolwaterstoffen) installaties;
3. het op norm brengen van (drink)waterinstallaties;
4. het (bouwkundig) brandveilig maken van gebouwen;
5. het (vroegtijdig) vervangen van brandmeldinstallaties;
6. het verwijderen van asbest en van asbestdaken;
7. het op niveau brengen én houden van monumenten en terreinen.

Relatie met andere projecten

- Bouwtechnische Verbetermaatregelen Brandveiligheid

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Aanpassingen Vastgoed Defensie (A-brief) d.d. 21-01-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 67)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000						
2021	303,7	121,0	36,3	37,8	32,1	35,5	21,0
2022	313,6	103,5	57,8	39,3	30,4	29,9	21,9

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2012-2021
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2012-2024
DPO '21 (huidig tijdvak)	2012-2024

Belangrijke wijzigingen

In het DPO 2020 is aangegeven dat alle legeringsgebouwen uit het programma gereed of in uitvoering zijn op 31 december 2020, op 2 gebouwen na: De Citadel in Den Haag en gebouw 001 op het KIM te Den Helder. De kosten voor aanpassing van deze laatste twee gebouwen zijn hoger dan van tevoren was geraamd. Momenteel is de aanpassing van deze gebouwen in uitvoering.

Verder wordt gebouw 020 op de Van Ghentkazerne niet op korte termijn vervangen, waardoor ook hier aanpassingen noodzakelijk zijn, die hoger zijn dan van tevoren was geraamd. Ook vergen een aantal gebouwen uit de beginfase/pilot in 2014/2015 aanvullende aanpassingen om deze op gelijk brandveiligheidsniveau te brengen als de andere legeringsgebouwen en vallen de kosten voor BHV-personeel gedurende de langere realisatiefase hoger uit.

Bouwtechnische Verbetermaatregelen Brandveiligheid

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project betreft het op veiligheidsniveau (bouwbesluit 2012) aanpassen van de legeringsgebouwen en is in uitvoering. Waar nodig worden interim-maatregelen getroffen voor de legering. Het betreft inmiddels 330 gebouwen verdeeld over alle defensieobjecten in Nederland, Duitsland en het Caribisch gebied. De aanpassingen betreffen onder andere tekortkomingen in brandscheidingen, brandmeld- en ontruimingsinstallaties en in toegepaste materialen.

Relatie met andere projecten

- Aanpassing Vastgoed Defensie

Relevante Kamerstukken

- Brief Strategisch Vastgoedplan d.d. 04-07-2019 (Kamerstuk 33 763, nr. 151)
- Stand van zaken vastgoed defensie d.d. 25-04-2019 (Kamerstuk 34 919, nr. 35)
- Voortgangsrapportage Vastgoed d.d. 31-01-2018 (Kamerstuk 33 763 nr. 139)
- Brief behoeftstelling Aanpassing Vastgoed defensie (A-brief) d.d. 21-01-2015 (Kamerstuk 33 763 nr. 67)

Tot slot vallen de deels gestarte werkzaamheden voor gebouwen in Caribisch Nederland en Duitsland hoger uit omdat meer maatregelen noodzakelijk zijn dan vooraf was geïnventariseerd.

Als gevolg van de bovenstaande wijzigingen is het project herijkt en is het projectbudget aangepast. De planning van het project is als gevolg van deze wijzigingen niet veranderd.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250	A					
2021	140,8	132,7	8,0				
2022	156,4	141,6	14,8				

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2021-2028
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.	
DPO '21 (huidig tijdvak)		2021-2028

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuw project dat niet eerder in het DPO is verschenen. Op 5 maart 2021 is er een samenwerkingsovereenkomst tussen Defensie, de gemeente Apeldoorn en met de provincie Gelderland getekend. Op 9 juli 2021 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de uitkomst van de Publiek-Private Comparator (PPC). Op grond van de uitgevoerde PPC is besloten om het project geïntegreerd, in *Design, Build, Finance, Maintain & Operate* (DBFMO) – vorm aan te besteden. Zoals aan de Kamer is gemeld, start de ingebruikname van de kazerne volgens de huidige planning eind 2028 en wordt in 2029 voltooid.

Herinrichting Kamp Nieuw-Milligen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project voorziet in het realiseren van een nieuwe toekomstbestendige kazerne ten behoeve van de operationele marinierseenheden uit Doorn en de *Maritime Special Operations Forces* (MARSOF) op Kamp Nieuw-Milligen.

Relatie met andere projecten

Omdat KNM op 31 december 2022 vrij van gebruik moet zijn dienen onderstaande projecten (deels) gerealiseerd te zijn:

- KMAR Landelijk Tactisch Commando (LTC) fase 1, 2 en 3
- Nieuwbouw Technology Center Land – TCL

Relevante Kamerstukken

- Definitief besluit inzake Korps Mariniers, d.d. 14-07-2020 (Kamerstuk 33 358, nr. 29)
- Behoeftestelling 'Herinrichting Kamp Nieuw-Milligen (A-brief), d.d. 20-01-2021 (Kamerstuk 27 830, nr. 328)
- Resultaat Public Private Comparator project 'Herinrichting Kamp Nieuw-Milligen', d.d. 09-07-2021 (Kamerstuk 27 830, nr. 342)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000	A			D		
2022	250-1000	A			D		

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2017-2020
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2017-afrondding afhankelijk van vergunning-verstrekking
DPO '21 (huidig tijdvak)	2017-afrondding afhankelijk van vergunning-verstrekking

Belangrijke wijzigingen

Geen. De oorspronkelijke behoeftstelling uit 2017 wordt momenteel geactualiseerd.

Hoger onderhoud Woensdrecht

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project Hoger onderhoud Woensdrecht beoogt hoger echelons onderhoudswerkzaamheden aan luchtvaartmaterieel in Woensdrecht te centraliseren en de afstoting van de complexen Dongen en Rhenen mogelijk te maken. Het project bestaat uit twee deelprojecten, namelijk nieuwbouw van een complex voor Technologie & Missieondersteuning en nieuwbouw van een meetfaciliteit voor elektromagnetische compatibiliteit en een antenne-meetruimte. Zoals in het DPO 2020 reeds is aangegeven, is de realisatie afhankelijk van het verkrijgen van de vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming, hetgeen de planning onzeker maakt.

Relatie met andere projecten

- Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	43,6	6,7	3,9	18,3	14,7		
2022	44,5	6,4	1,0	16,4	13,0	7,7	

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2017-2020
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2021-2026
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2021-2027

Belangrijke wijzigingen

Geen. De voorbereidingen voor een actualisatie van het gehele programma zijn momenteel in volle gang.

Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de oprichting van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO) is het aantal eerstelijnszorglocaties als gevolg van centralisatie verminderd van 39 naar 30. Voor de reorganisatie is behoefte aan passende huisvesting die wordt verkregen door aanpassing, renovatie of – waar nodig – met nieuwe infrastructuur. De infrastructurele aanpassingen dienen gefaseerd te worden gerealiseerd om verstoringen in de bedrijfsvoering tot een minimum te beperken.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra (A-brief) d.d. 26-10-2016 (Kamerstuk 33 763, nr. 116)
- Brief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie, fase 2a (A-brief) d.d. 25-06-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 69)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	60,3	27,6	5,4	5,5	10,9	5,1	5,7
2022	61,2	22,5	8,0	8,1	6,5	5,2	5,9

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2015-2019
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2017-2023
DPO '21 (huidig tijdvak)		2017-2023

Belangrijke wijzigingen

Het LTC-project is in 3 fases opgedeeld. Fase 1 (renovatie bestaand pand) is inmiddels afgerond en opgeleverd. Fases 2 en 3 behelzen de realisatie van een nieuw gebouw. De aanbesteding hiervan is recentelijk afgerond. Vanwege een overbesteding is het projectbudget financieel herijkt en gedekt.

KMAR LTC fase 1, 2 en 3

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Op complex Camp New Amsterdam (CNA) in Soesterberg wordt het Landelijk Tactisch Commando (LTC) Koninklijke Marechaussee gehuisvest. Het LTC is verantwoordelijk voor de tactische aansturing van het operationele werk van de totale Koninklijke Marechaussee.

Relatie met andere projecten

- Huisvesting DMO/Network Operations te Soesterberg

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)
- Brief behoeftstelling informatie gestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee (A-brief) d.d. 17-03-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 70)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	43,6	25,9	16,0	1,7			
2022	51,1	13,9	19,7	17,5			

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2022-2024
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.	
DPO '21 (huidig tijdvak)	2022-2025	

Belangrijke wijzigingen

Over dit project wordt voor het eerst gerapporteerd. De initiële realisatieplanning 2022-2024 is naar aanleiding van een door het RVB uitgevoerd haalbaarheidsonderzoek in mei 2021 bijgesteld naar een meer reële realisatie planning 2024-2025.

Nieuwbouw de Kooy (onderhoudsdocks + squadrongebouw)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In de Defensienota 2018 is aangekondigd dat de inzetbaarheid van jachtvliegtuigen en helikopters wordt vergroot. Ook blijft de Cougar-helikopter doorvliegen tot einde levensduur in 2030. Omdat de Cougar in gebruik blijft, blijft de voorziene hangarruimte voor acht NH-90's op Gilze-Rijen door de Cougar in gebruik. Daarmee vormt de stalling van NH-90's op Gilze-Rijen een probleem. Daarom is besloten om deze NH-90's te stationeren op Maritiem Vliegkamp De Kooy (MVKK). Dit vergt een uitbreiding en aanpassing van de huidige infrastructuur op MVKK. Dit betreft de ruimte voor stalling en onderhoud van de helikopters en het squadrongebouw.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Nieuwbouw de Kooy (A-brief) d.d. 14-11-2019 (Kamerstuk 34 919, nr. 47)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2015-2020
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)		2018-2021
	DPO '21 (huidig tijdvak)	2018-2022

Belangrijke wijzigingen

In maart 2021 is de renovatie van het bestaande kantoor opgeleverd en aan NCIA teruggegeven. In oktober 2021 zal de parkeergarage worden opgeleverd. De werkzaamheden voor de inrichting van de buitenruimte zullen in september 2021 beginnen en worden in 2022 afgerond. Naar verwachting wordt dit jaar voor het laatst over dit project gerapporteerd in het DPO.

Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and information Agency te Den Haag (NCIA)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de nieuwbouw- en renovatiewerkzaamheden voor de huisvesting van het *NATO Communications and Information Agency* (NCIA) op de Waalsdorpervlakte in Den Haag, zal Nederland als gastland voorzien in een kantoorcomplex met laboratoria en werkplaatsen voor circa 740 medewerkers van het Agentschap. Het project wordt in vier fasen/deelprojecten gerealiseerd. De grootste (deel)projecten betreffen de realisatie van een uitbreiding van het bestaande hoofdgebouw middels nieuwbouw, de renovatie van het bestaande gebouw en de nieuwbouw van een parkeergarage.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)
- Besluit Ministerraad voor het behoud van het NATO Communications and Information Agency in Den Haag, d.d. 30-11-2012

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	76,6	76,6					
2022	82,0	79,8	2,2				

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2011-2023
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2021-2023
DPO '21 (huidig tijdvak)	2021-2023

Belangrijke wijzigingen

Geen. De aanbestedingsfase loopt momenteel. De definitieve inschrijving wordt verwacht in september 2021. Het streven is om het contract eind 2021 te gunnen.

Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De huidige, verouderde en landelijk verspreide magazijnen zorgen bij de Landmacht voor een inefficiënte bedrijfsvoering en lange doorlooptijden in de logistieke processen. Dit past niet in de huidige visie van Defensie: een adaptieve krijgsmacht.

Een nieuw centraal magazijn op Kamp Soesterberg maakt het mogelijk om prestatieverbeteringen door te voeren en een stevige basis te vormen voor toekomstige ontwikkelingen. Om dit te realiseren is Defensie op zoek naar een civiele logistieke dienstverlener waarmee een duurzame partnerschaps-overeenkomst zal worden afgesloten waarin het ontwerp, de bouw, het onderhoud en de operatie (logistieke dienstverlening) is opgenomen.

Voor het tot stand brengen van het Logistiek Centrum Soesterberg (LCS) wordt een andere aanpak gevolgd dan gebruikelijk voor vastgoedprojecten. De operatie, het logistieke proces, vormt de kern van de samenwerking met de markt. Daarom wordt nadrukkelijk een partnerschap gezocht met een logistieke dienstverlener. Kennis en ervaring van deze partij kan zo optimaal worden benut bij het ontwerp, de bouw, het onderhoud en de operatie van het LCS.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Voortgangsrapportage Vastgoed d.d. 31-01-2018 (Kamerstuk 33 763, nr. 139)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100						
2021	25-100						

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2021-2023
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2021-2027
DPO '21 (huidig tijdvak)	2021-2027

Belangrijke wijzigingen

Geen

Nieuwbouw Technology Center Land – TCL (eerder 'Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (MatlogCo) in Leusden' geheten)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De huidige, niet meer passende en verouderde huisvesting van de afdeling Techniek van het Materieel Logistiek Commando (MatlogCo), wordt vervangen door nieuwe en toekomstbestendige huisvesting in het *Technology Center Land* (TCL). Het TCL wordt het centrum voor technologische activiteiten in het grondgebonden domein. Defensie krijgt met de bouw van het TCL een moderne faciliteit voor technisch hoogwaardige, betrouwbare en innovatieve instandhouding, modificaties en beproevingen van grondgebonden systemen en voor *concept development & experimentation* (CD&E).

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief behoeftstelling Renovatie en herinrichting van het complex van het Materieellogistiek Commando (MatlogCo) van de Koninklijke Landmacht in Leusden (A-brief) d.d. 28-10-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 90)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2020	100-250	A					
2021	100-250	A					

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2021-2029

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '21 (huidig tijdvak) 2021-2029

Belangrijke wijzigingen

Dit project betreft een nieuwe behoefte.

Revitalisering Bernardkazerne in Amersfoort

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De afgelopen decennia zijn er door prioriteitsstellingen in het aanwenden van beschikbare middelen als gevolg van bezuinigingen achterstanden gegroeid in nieuwbouw en vervanging van gebouwen, in groot en klein onderhoud. Belangrijk instrument om de achterstanden te verkleinen is de objectgerichte revitalisering, zoals opgenomen in het Strategisch Vastgoedplan (SVP) (Kamerstuk 33 763, nr. 151). Het SVP geeft richting aan het oplossen van de ontstane *mismatch* tussen vastgoed aanbod en -vraag enerzijds en heeft anderzijds tot doel om de vastgoedportefeuille weer toekomstvast, duurzaam, *compliant* en structureel betaalbaar te maken. Bij objectgerichte revitalisering wordt per object al het vastgoed integraal gezien en een plan voor sloop, onderhoud en nieuwbouw opgesteld. Met het fors terugbrengen van het aantal gebouwen en compacter terugbouwen van nieuw vastgoed dalen de kosten voor onderhoud, keuringen en energie. Daarnaast ontstaat er ontwikkelruimte voor toekomstige behoeften. Het is niet mogelijk en niet noodzakelijk om het revitaliseringplan tegelijk op alle objecten te starten. De revitalisering van de Bernhardkazerne dient als *pilot* om kennis en ervaring op te doen met deze werkwijze (Kamerstuk 34 919, nr. 55). Het project/programma beoogt het gehele object Bernhardkazerne te revitaliseren.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief Externe validatie strategisch vastgoedplan d.d. 10-06-2020 (Kamerstuk 33 763, nr. 151)
- Kamerbrief Stand van zaken vastgoed Defensie d.d. 22-05-2020 (Kamerstuk 34 919, nr. 55)
- Kamerbrief Revitalisering Bernhardkazerne (A-Brief) d.d. 02-10-2020, (Kamerstuk 34 919, nr. 70)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000	A					
2022	250-1000	A					

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2021-2025
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	n.v.t.
DPO '21 (huidig tijdvak)	2021-2025

Belangrijke wijzigingen

Dit project wordt voor het eerst gerapporteerd, omdat het project met de herijkte behoeftestelling uit 2021 boven € 25 miljoen uitkomt. Het deelproject in Soesterberg is inmiddels aanbesteed. De realisatie start dit jaar. De planning voor het deelproject in Ossendrecht is onzeker, in verband met het verkrijgen van de vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming vanwege de stikstofdepositie op het nabijgelegen Natura 2000 gebied de Brabantse Wal.

Speciale Eenheden Schietfaciliteiten Soesterberg en Ossendrecht

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De Speciale Eenheden van Defensie hebben behoefte aan schietfaciliteiten die speciaal zijn ingericht voor hun specifieke opleiding en training. Er worden voor deze eenheden twee schietfaciliteiten gerealiseerd, die voorzien in voldoende, efficiënte, en toekomstbestendige trainingsfaciliteiten. Het project omvat de realisatie van één faciliteit (deelproject) in Soesterberg voor de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten en de *Netherlands Maritime Special Operations Forces* en één faciliteit (deelproject) in Ossendrecht voor het Korps Commandotroepen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Speciale Eenheden Schietfaciliteiten Soesterberg en Ossendrecht' (A-brief) d.d. 13-01-2021 (Kamerstuk 27 830, nr. 327)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	<25						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Infrastructuur en Vastgoed

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2020-2023

DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak) 2020-2023

DPO '21 (huidig tijdvak) 2020-2023

Belangrijke wijzigingen

Fase 1 valt uiteen in twee delen. Enerzijds nieuwbouw VeVa Schaarsbergen en anderzijds groot onderhoud binnenzijde en vervanging interieur aan diverse gebouwen.

Bij de opname per gebouw in de uitvoering blijkt dat er in veel gevallen meer werkzaamheden nodig zijn om de legering weer op peil te brengen. Zo blijkt bijvoorbeeld met het verwijderen van oud meubilair en sanitair dat meer aanpassingen noodzakelijk zijn. Daarnaast worden huiskamers en pantry's in de legering voorzien van een nieuwe inrichting en worden ook hier vloeren, wanden en verlichting aangepakt. De huidige aanpak zorgt voor een gelijke inrichtingsnorm qua uitstraling. De aanpak is in alle gebouwen gelijk.

Tijdens de realisatie zijn enkele onvoorziene situaties aan de orde gekomen, die hebben geleid tot meer interim voorzieningen en aanpassingen:

- In Schaarsbergen is in 2020 een tijdelijk gebouw neergezet met 200 bedden om de stapsgewijze aanpassing van de acht (manschappen) legeringsgebouwen zonder oponthoud uit te kunnen voeren.

Verbeteren Legering Defensiebreed (fase 1)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In 2019 is Defensie gestart met een inventarisatie van de status van alle 295 legeringsgebouwen op 48 Defensielocaties. Deze inventarisatie is uitgevoerd en aansluitend is een plan van aanpak (PvA) geschreven om gefaseerd uitvoering te geven aan de noodzakelijke maatregelen. Hieruit bleek dat er weliswaar geen onveilige gebouwen zijn die per direct gesloten moesten worden, maar wel dat 218 van de 295 geïnventariseerde gebouwen één of meerdere verbetermaatregelen behoeven. In 2020 is Defensie gestart met het programma Verbeteren Legering Defensiebreed. Het programma is verdeeld in drie fasen in de periode van 2020 tot en met 2029. Fase 1 van het programma is gestart en hierover wordt gerapporteerd.

Relatie met andere projecten

- Revitalisering kazernes als onderdeel van het strategisch vastgoedplan

Relevante Kamerstukken

- Brief Stand van zaken vastgoed Defensie, d.d. 25-04-2012 (Kamerstuk 34 919, nr. 35)
- Programma Legering Defensiebreed fase 1 – 2020-2023 (A-Brief) d.d. 20-04-2020 (Kamerstuk 34 919, nr. 51)

- Gebouw C in Vught betreft een voormalig bureel gebouw dat gebruikt wordt voor legering. Hierdoor zijn extra aanpassingen voor legering noodzakelijk.
- Op de van Braam Hockgeestkazerne werd onder de norm gelegerd als gevolg van te weinig kastruimte. Aangezien de opzet van de nieuwe inrichting, voor wat betreft de indeling, vereist dat er op norm wordt gelegerd, is voorzien in een tijdelijk kastengebouw voor de opslag van ruim 600 kasten.

De behoefte aan interim voorzieningen voor de legering van operationele eenheden, die niet thuiswerken en derhalve gewoon gebruikmaken van de legering, is door COVID-19 niet afgenomen. In sommige gevallen is de druk zelfs toegenomen omdat kamers door de regels m.b.t. COVID-19 door minder mensen kunnen worden gebruikt. Vooral in de regio Utrecht/Soesterberg/Amersfoort is de legeringsdruk hoog. Hierdoor is het niet mogelijk gebouwen ingrijpend aan te passen zonder alternatieve (hotel) accommodatie in te huren.

Als gevolg van het bovenstaande heeft recent een herijking van het project plaatsgevonden.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	100-250						
2021	127,1	79,4	39,2	8,4			
2022	165,0	80,5	63,0	21,4			

IT

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning**Oorspronkelijk** 2020-2021**DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)** 2022-2025**DPO '21 (huidig tijdvak)** 2021-2025**Belangrijke wijzigingen**

Het contract is in juni 2021 getekend en behelst onder meer vernieuwing in de vorm van een noodzakelijke update van systemen en hernieuwde ondersteuning voor tien jaar.

Geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de operationele inzetbaarheid van grondgebonden eenheden te garanderen is professioneel, realistisch en efficiënt trainen noodzakelijk. De geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit biedt eenheden de mogelijkheid om te oefenen met organieke wapens en wapensystemen, waarbij de effecten van munitie worden gesimuleerd en geëvalueerd. De levensduurverlenging van deze capaciteit heeft tot doel deze capaciteit langer beschikbaar te houden.

Toelichting

Deze capaciteit biedt de mogelijkheid om eenheden tot het niveau van het bataljon te laten oefenen met de organieke wapens en wapensystemen, echter met gesimuleerde effecten van munitie. Dit maakt het mogelijk om bij de evaluatie van een oefening een goed inzicht te krijgen in het optreden en de effectiviteit van deze eenheden.

In 2021-2025 vindt de levensduurverlenging plaats van de huidige geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit (GOT) systeem (MCTC). Het systeem blijft daardoor operationeel inzetbaar tot 2031.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- *Midlife Update* (MLU) Fennek
- *Midlife Update* (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftstelling van het project Geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 223)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					2026
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	92,9	15,5	24,8	30,2	14,1	8,4	
Effect op exploitatie	14,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning**Oorspronkelijk** 2015-2021**DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)** 2021-2027**DPO '21 (huidig tijdvak)** 2021-2027**Belangrijke wijzigingen**

Inmiddels is opdracht gegeven tot de uitvoering van de blokken *Twin Datacenter*, Operationele Compartimenten en Modules Ontplooid. Daarnaast is opdracht gegeven tot het opstellen van een projectplan voor de blokken *Unified Communications*, Defensie Mobiele Netwerk, *Protected Core Network*, MKA Ontplooid en HGI.

Er zijn geen significante afwijkingen te melden op het gebied van product, tijd of geld.

Grensverleggende IT (GrIT)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De vernieuwing van de IT-infrastructuur is noodzakelijk om de continuïteit van de IT op de lange termijn te waarborgen en randvoorwaardelijk voor de ambities van Defensie zoals verwoord in de Defensienota 2018 (Kamerstuk 34 919, nr. 1) en de Defensievisie 2035 (Kamerstuk 34 919, nr. 71). Met GrIT legt Defensie hiervoor de basis. GrIT ontwikkelt, realiseert en beheert betrouwbare, veilige, toekomstbestendige en flexibele IT-infrastructuur voor de komende tien jaar die de Defensieorganisatie in staat stelt de haar opgedragen taken effectief uit te voeren. Deze noodzakelijke vernieuwing is cruciaal voor de doorontwikkeling van Defensie als informatiegestuurde organisatie.

De doelstelling van GrIT is het samen met de markt realiseren van het fundament voor de nieuwe IT van Defensie waarbij de te behouden huidige applicaties naar de nieuwe IT-infrastructuur worden gemigreerd. Met GrIT vervangt en vernieuwt Defensie de IT-infrastructuur. Dit bestaat onder meer uit datacenters, netwerken, werkplekken en voorzieningen voor beheer en beveiliging. Naast een vernieuwing van de IT-infrastructuur zal door het consortium Athena ook het beheer van de nieuwe IT-infrastructuur worden verzorgd in gemengde teams waarin medewerkers van Defensie en het consortium werkzaam zijn. Door de samenwerking met de markt kan Defensie beschikken over innovatieve IT en flexibel op- en afschalen in de dienstverlening.

Het realiseren van de vernieuwing van de IT-infrastructuur door het consortium over de contractperiode vindt plaats in beheersbare afzonderlijke blokken. In de kamerbrief over het vierde BIT-advies van 2 november 2020 is toegezegd dat Defensie de blokken separaat of in groepen van blokken zal aanbieden ter toetsing door het AcICT (Kamerstuk 31 125, nr. 115). Op basis van complexiteit, tijd en financieel volume kan het AcICT, in afstemming met Defensie, vervolgens bepalen welke blokken relevant zijn om een BIT-toets op uit te voeren. Het contract tussen Athena en Defensie is op 30 december 2020 gesloten. In 42 blokken wordt de IT Infrastructuur vernieuwd. In de reactie op het definitief BIT-advies op de GrIT-blokken is uiteengezet hoe het besluitvormingsproces is aangescherpt (Kamerstuk 31 125, nr. 119). De eerste stap is het opstellen van het initiatiedocument. Na een positief besluit door de stuurgroep Digitale Transformatie wordt het initiatiedocument voorgelegd aan het AcICT en worden gelijktijdig het activiteitenplan en projectplan opgesteld, door respectievelijk Defensie en het consortium. Aanbevelingen van het AcICT worden verwerkt in het projectplan. Na een positief oordeel door de *Chief Information Officer* (CIO) en de Inspectie der Rijksfinanciën (IRF) volgt besluitvorming door de stuurgroep Digitale Transformatie en opdrachtverstrekking aan het consortium.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	250-1000	A					
2021	250-1000	A					
2022	250-1000	A					

Grensverleggende IT (GrIT) (vervolg)

Toelichting

De Tweede Kamer heeft besloten GrIT als groot project aan te merken en zowel de Vaste Kamercommissie Defensie als de Vaste Kamercommissie Digitale Zaken heeft een rapporteur aangewezen voor GrIT. In afwachting van een uitgangspostienotitie, waarin de commissie stelt hoe ze over dit project wil worden geïnformeerd, wordt naar verwachting dit jaar voor het laatst over GrIT gerapporteerd in het Defensie Projectoverzicht.

Conform toezegging aan de Tweede Kamer worden bij de informatie tevens de resultaten van het onderzoek van de Audit Dienst Rijk (ADR) naar de kwaliteit en volledigheid van de informatie in de IT-rapportage en de beheersing en het beheer van het project Grensverleggende IT als bijlage bij het DPO toegevoegd (Kamerstuk 31 125, nr. 93).

De ADR heeft geen aanmerkingen op de kwaliteit van de totstandkoming van de informatie over GrIT in het DPO. De aan de Kamer toegezegde informatie is in de rapportage opgenomen. De gedeelde informatie biedt inzicht in de geboekte voortgang bij de opstart van de realisatie van GrIT, de prognoses voor de komende maanden en de daarmee samenhangende risico's.

Product

Ten aanzien van het nieuw te bouwen *Twin datacenter* en de verbouwing van het datacenter op de uitwijklocatie hebben de actuele stikstofproblematiek en de geluidsbeperkingen invloed op de doorlooptijd voor het verkrijgen van de voor de bouw noodzakelijke vergunningen. Op 13 augustus jl. is door

het Rijksvastgoedbedrijf de aanvraag voor de bouwvergunning ingediend voor de bouw van het *Twin datacenter*. Op dit moment is het nog onzeker wanneer Defensie over de benodigde vergunningen voor de realisatie van de datacenters kan beschikken. Dit leidt voorts nog niet tot vertraging in realisatie van de eerste blokken omdat waar nodig tijdelijk gebruik kan worden gemaakt van bestaande locaties totdat de nieuwe datacenters gereed zijn.

Inmiddels zijn de initiatiedocumenten voor de eerste blokken door het AcICT getoetst (Kamerstuk 31, 125, nr. 119). Met in achtneming van de aanbevelingen van het AcICT zijn de uitvoeringsplannen voor de realisatie van de blokken Operationele Compartimenten en Modules Ontplooid in opdracht gegeven. Daarnaast heeft Defensie het projectplan voor het project Beheerprocessen geaccepteerd. Hiermee verzorgt het programma de ondersteuning van de IT-beheerprocessen tijdens de terbeschikkingstellingsfase van de nieuwe IT-infrastructuur.

Tijd

De duur van het contract met het consortium is tien jaar met optie tot verlenging tot maximaal vijf keer twee jaar. Het contract omvat naast de realisatie van de nieuwe IT ook de exploitatie van de nieuwe IT-infrastructuur. De tijdspaden van het programma GrIT blijven realistisch en haalbaar. De nieuwe IT-infrastructuur wordt in circa zeven jaar gerealiseerd. Wel zijn er uitdagingen door onder meer chiptekorten en de landelijke stikstofproblematiek.

Grensverleggende IT (GrIT) (vervolg)

Het wereldwijde chiptekort heeft invloed op de levertijden van hardware. Hierop is door het programma ingespeeld door middel van garantstellingen aan het consortium voor de vroegtijdige bestelling van de benodigde hardware. Het opstarten van de samenwerking tussen het consortium met Defensie was door de maatregelen tegen de COVID-19 pandemie een uitdaging. Het aanpassen van procedures en werkwijzen naar aanleiding van het laatste BIT-advies heeft tijd gekost.

Geld

De definitieve *business case* is op 11 februari jl. gedeeld met de Tweede Kamer, zoals toegezegd in de brief over het advies AcICT Grensverleggende IT (GrIT) van 2 november 2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 115). In verband met het commercieel gevoelige karakter van de financiële informatie van en over Defensie, is de definitieve *business case* commercieel vertrouwelijk aan de Kamer aangeboden. Defensie heeft bewust op basis van het derde en vierde BIT-advies contractueel de mogelijkheid open gehouden om desgewenst blokken van andere externe leveranciers af te kunnen nemen. Wanneer Defensie hiertoe besluit, moeten nieuwe aanbestedingen in de markt worden gezet. Openbaring van de *business case* zou de toekomstige onderhandelingspositie van Defensie kunnen ondermijnen.

Organisatie

Voor de realisatie van GrIT heeft ABDTOPConsult in het rapport 'Gescheiden werelden' d.d. 28 oktober 2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 110) en het AcICT in het BIT-advies van 14 oktober 2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 115) adviezen geformuleerd voor de inrichting van de *governance*. Deze aanbevelingen zijn overgenomen en verwerkt in de *governance* van Defensie door het instellen van een stuurgroep Digitale Transformatie als centraal stuurorgaan met doorzettingsmacht en daaronder een programmaboard GrIT. Binnen de stuurgroep Digitale Transformatie worden prioritering, opdrachtstelling en prestaties binnen het gehele IT/BV-domein integraal afgestemd en de voortgang van de realisatie GrIT gemonitord. De CIO heeft een onafhankelijke adviserende positie binnen de stuurgroep Digitale Transformatie. Verder is er een programmadirecteur voor het programma GrIT aangesteld. Daarnaast ziet de Auditdienst Rijk toe op de kwaliteit van deze rapportage en de totstandkoming hiervan. De resultaten hiervan zijn te vinden in bijlage 2.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Vernieuwing TITAAN

Grensverleggende IT (GrIT) (vervolg)

Relevante Kamerstukken

- Reactie op het definitief BIT-advies GrIT blokken , d.d. 17-06-2021 (Kamerstuk 31 125, nr. 119)
- Brief Defensie Duurzaam Digitaal, d.d. 27-05-2021 (Kamerstuk 31 125, nr. 118)
- Brief over delen van de commercieel-vertrouwelijke definitieve business case GrIT met de Kamer, d.d. 11-02-2021 (Kamerstuk 35 728, nr. 2)
- Brief commissie 'Voorstel voor aanwijzing van het Programma Grensverleggende IT (GrIT) als groot project', d.d. 11-02-2021 (Kamerstuk 35 728, nr. 1)
- Lijst van vragen en antwoorden over het BIT-advies Grensverleggende IT (GrIT) en reactie van Defensie, de business case GrIT en het voornemen tot gunning, d.d. 3 december 2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 116)
- Brief BIT-advies Grensverleggende IT (GrIT) en reactie van Defensie, de business case GrIT en het voornemen tot gunning, d.d. 02-11-2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 115)
- Brief inzake inventarisatie exploitatie en investeringen van de IT en voortgang programma's Foxtrot en TEN, d.d. 11-09-2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 114)
- Brief Informatieverzoek tijdpad GrIT, d.d. 15-05-2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 111)
- Beantwoording Kamervragen over voortgang Grensverleggende IT, d.d. 26-03-2020 (Kenmerk 2020D11912, 2020D11915 en 2020D11914)
- Brief Stand van zaken Grensverleggende IT (GrIT) en rapport ADBTopconsult, d.d. 18-02-2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 110)
- Brief over derde Bit-advies programma 'Grensverleggende IT', d.d. 16-07-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 104)
- Brief over Rapport van de ADR over contractvoorwaarden Grensverleggende IT (GrIT), d.d. 12-06-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 103)
- Brief over verweiving technisch ontwerp programma 'Grensverleggende IT', d.d. 25-02-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 101)
- Voortgangsrapportage IT-vernieuwing d.d. 04-12-2018 (Kamerstuk 31 125, nr. 94)
- Ontwikkelingen in het aanbestedingstraject van het programma Grensverleggende IT (Kamerstuk 31 125, nr. 91)
- Advies van Bureau ICT-Toetsing (Bit) over het programma Grensverleggende IT (GrIT) d.d. 11-05-2018 (Kamerstuk 31 125, nr. 84)
- BIT-advies inzake programma GrIT d.d. 12-06-2016 (Kamerstuk 31 125, nr. 68)
- Voortgang onderzoek commissie-Van der Steenhoven d.d. 18-11-2015 (Kamerstuk 31 125, nr. 63)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2012-2020
DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)	2012-2025 (max. uitloop v.w.b. schoon opleveren Ouddorp)
DPO '21 (huidig tijdvak)	2012-2025 (max. uitloop v.w.b. schoon opleveren Ouddorp)

Belangrijke wijzigingen

Het object in Zeewolde is door het Rijksvastgoedbedrijf opgeleverd, waardoor sinds mei is begonnen met de inrichting.

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Modernisering HF Walinfrastructuur

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project omvat het aankopen en inrichten van locatie Zeewolde ten behoeve van *High-Frequency* (HF) zendapparatuur, het ontmantelen en afstoten van diverse HF-locaties en het aanpassen van bestaande HF-locaties. Dit is van belang om de communicatie van marineschepen met de vaste wal zeker te stellen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

Geen

Toelichting

Het project zorgt voor een herinrichting, ontmanteling en vernieuwing van HF antenneparken: ontmanteling Ouddorp, inrichting Zeewolde, en herinrichting Julianadorp. Hoewel Defensie van het Zuid Holland Landschap tot 2025 de tijd gekregen om de locatie Oudorp schoon op te leveren, is de huidige planning om alle locaties eerder op te leveren. Het project is in realisatie en een aantal antenneparken zijn al afgestoten en opnieuw ingericht. In de directe omgeving van het zenderpark Zeewolde worden door derden diverse grote zonnepaneelparken gepland die mogelijk erwijs ongewenste hinder veroorzaken. Hiertegen is bezwaar gemaakt en met enkele bedrijven zijn afspraken gemaakt.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	<25						
2021	33,0	33,0					
2022	33,2	33,2					

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning**Oorspronkelijk** 2013**DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)** 2013-2028**DPO '21 (huidig tijdvak)** 2013-2023**Belangrijke wijzigingen**

Het projectbudget is verlaagd omdat de werkzaamheden aan de NH-90 helikopters zijn opgenomen in de projectomvang voor het project *block upgrade* NH-90 waarover de Kamer zoals nu voorzien eind 2021 een A-brief zal ontvangen. Ten aanzien van de modernisering van de navigatiemiddelen voor de onderzeeboten zijn de systemen aangeschaft en is uitvoering ondergebracht in het project Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten. De modernisering van de resterende navigatiesystemen wordt in 2023 afgerond. Het resterende projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoers correctie.

Modernisering navigatiesystemen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het moderniseren van de krijgsmacht is een belangrijke prioriteit uit de Defensienota 2018. Het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband maken daar deel van uit. Verbetering van de operationele samenwerking met NAVO-partners en in NAVO-verband vergroot het expeditionair vermogen van de krijgsmacht. Modernisering van navigatiesystemen draagt bij aan hoogwaardige commandovoering door commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, zo mogelijk *real time* informatie.

Toelichting

Dit project vervult een krijgsmachtbrede behoefte aan modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen en daarmee samenhangende maritieme identificatiemiddelen.

Het project bestaat uit drie deelprojecten:

- Vervanging van de militaire component van het *Global Positioning System* (GPS) in gebruik bij de gehele krijgsmacht en gelijktijdige verwerving van antennesystemen die opzettelijke ontzegging van het GPS-signaal door derden tegengaat.
- Verwerving van de op zee te gebruiken Automatische Identificatie Systemen (AIS).
- Verwerving van elektronische zeekaartsystemen.

De twee laatst genoemde systemen worden nu ook uitgerust met een militaire component. Het gaat om een upgrade van navigatiemiddelen om plaatsbepaling en *situational awareness* te verbeteren en de positie, navigatie en tijd robuuster te maken tegen al dan niet opzettelijk veroorzaakte externe verstoringen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen (A-brief) d.d. 17-08-2006 (Kamerstuk 27 830, nr. 40)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	40,7	23,8	1,5	2,5	8,1	4,8	
2022	32,4	24,5	4,7	3,2			

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning**Oorspronkelijk** 2009-2015
(doorloop tot 2022)**DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)** 2013-2022
(doorloop tot 2024)**DPO '21 (huidig tijdvak)** 2013-2022
(doorloop tot 2024)**Belangrijke wijzigingen**

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vernieuwing TITAAN

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het *Theatre Independent Army and Air Force Network* (TITAAN) is in gebruik bij het CZSK, CLAS, het CLSK en voor de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) in het kader van openbare orde en veiligheid. Het vormt de basis IT-netwerkinfrastructuur voor grondgebonden (*deployed*) optreden en aan boord van schepen. Binnen TITAAN wordt veel gebruik gemaakt van op de civiele markt verkrijgbare middelen. Deze middelen kenmerken zich door een snelle technische en economische veroudering. Tenminste eens per vijf jaar moet een substantieel deel van deze middelen worden vervangen. Daarnaast voltrekken veranderingen op IT-gebied zich in een snel tempo waardoor regelmatig algehele upgrades van het TITAAN-netwerk noodzakelijk zijn. Het project Vernieuwing TITAAN voorziet in de vernieuwing van de soft- en hardware. TITAAN is ingevoerd als standaard voor de IT-netwerkinfrastructuur ten behoeve van het operationele optreden voor alle eenheden van de krijgsmacht en sluit aan op de defensiebrede statische IT netwerkinfrastructuur in Nederland. Hierbij wordt gestreefd naar maximale standaardisatie van de laag- en hoogerubriceerde werkplekdiensten tot aan de uitlevering van GrIT voor de *deployed* omgeving.

Toelichting

TITAAN wordt momenteel doorontwikkeld zodat het netwerk voldoet aan de meest recente FMN NAVO-standaarden. Daarnaast is de doelstelling om alle HGI-netwerken (voor Hoog Gerubriceerde Informatiesystemen) in de toekomst goed te laten aansluiten op de op te leveren producten uit het programma Grensverleggende IT.

TITAAN wordt geleidelijk door GrIT vervangen. Tot die tijd blijven investeringen in hardware en software voor TITAAN de komende jaren noodzakelijk.

In de nieuwe release zijn verbeteringen op het gebied van beveiliging en ondersteuning van FMN2 doorgevoerd. Deze zijn succesvol getest en gevalideerd tijdens oefening Steadfast Cobalt. Op 1 januari 2021 is TTN4.3.2 opgeleverd en krijgsmachtbreed inzetbaar. Het systeem is succesvol getest in een standaard configuratie met het CCT-200 SATCOM-systeem.

TITAAN heeft vanwege de integratie en ondersteuning van FMN een afhankelijkheid van *Public Key Infrastructure* (PKI). De technische realisatie van PKI valt binnen de omvang van het project en is gerealiseerd.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	57,2	47,3	10,0				
2022	57,7	44,9	12,8				

Vernieuwing TITAAN (vervolg)

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Grensverleggende IT (GrIT)
- *Joint Fires*
- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- Vervanging grondterminals MILSATCOM

Relevante Kamerstukken

- Brief 'Behoeftestelling Vernieuwing TITAAN' d.d. 19-04-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 123)
- Brief 'Behoeftestelling TITAAN m.b.t. operationele communicatie informatiesystemen binnen de krijgsmacht' (A-brief) d.d. 17-10-2001 (Kamerstuk 28 000-X nr. 7)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning**Oorspronkelijk** 2019-2024**DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)** 2019-2025**DPO '21 (huidig tijdvak)** 2019-2025**Belangrijke wijzigingen**

De voorlopige gunning van het contract is bekend gemaakt en het voornemen is om in september als *lead nation* het contract te tekenen voor de aanschaf van zowel de Nederlandse als Duitse ESM-systemen.

Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVSysteem

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Binnen Defensie worden *Electronic Support Measures (ESM)* gebruikt voor het opsporen, lokaliseren en identificeren van zendapparatuur en signalen in het elektromagnetische spectrum. Doel van dit project is de Elektronische Oorlogvoeringscapaciteiten (EOV) meer onderlinge samenhang te geven, meer interoperabel te maken met systemen binnen Defensie en geschikt te maken voor inzet in een krijgsmachtbrede omgeving. Met de afronding van dit project wordt de operationele capaciteit vergroot met gevalideerde informatie, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Toelichting

Als onderdeel van de onderzoeksfase zijn mogelijke samenwerkingen met partnerlanden onderzocht. Hier is een projectmatige samenwerking met Duitsland uit voortgekomen. Gezamenlijke aanschaf biedt potentieel schaalvoordelen en maakt kennisdeling op het gebied van EOVS eenvoudiger. Daarnaast biedt het mogelijkheden voor toekomstige operationele samenwerking, waarbij interconnectiviteit en interoperabiliteit essentieel zijn.

Voor de samenwerking met Duitsland treedt Nederland op als *Lead Nation* voor de aanschaf van het ESM systeem. Op 13 december 2018 is voor de samenwerking een *Letter of Intent (LoI)* ondertekend door de Nederlandse en Duitse Staatssecretaris van Defensie. De details voor de samenwerking zijn uitgewerkt in een *Memorandum of Understanding* die op 2 oktober 2019 ondertekend is door de Nederlandse en Duitse Minister van Defensie. Op 16 juli 2021 is ter aanvulling hierop door Nederland en Duitsland een projectarrangement getekend.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over behoeftestelling Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVSysteem (A-brief) d.d. 13-06-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 202)

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning**Oorspronkelijk** 2013-2015**DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)** 2018-2022**DPO '21 (huidig tijdvak)** 2018-2022**Belangrijke wijzigingen**

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en wisselkoerscorrectie.

Vervanging grondterminals MILSATCOM

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doel van het project is te voorzien in een gefaseerde vervanging van de huidige mobiele landterminals (*Super High Frequency SHF Tactische Terminals*) van het Militaire Satelliet Communicatie (MILSATCOM) systeem.

Toelichting

Alle 82 te leveren tactische terminals ter vervanging van de huidige Tactische Trailer voor de CCT-200 zijn inmiddels geleverd. Er is een additionele behoefte om drie 4-meter-schotelssystemen t.b.v. F-35 *out-of-area*-operaties aan te schaffen en een SATCOM-behoefte van de speciale eenheden mee te nemen. Om te voorkomen dat het SATCOM-landschap versplintert en diverse losstaande projecten ontstaan en ter bevordering van familievorming in de modemkeuze, is gekozen om zowel SATCOM voor de speciale eenheden als SATCOM voor de F-35 onder te brengen binnen één project.

Relatie met andere projecten

- Vernieuwing TITAAAN

Relevante Kamerstukken

Geen

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100						
2021	38,1	38,0					
2022	38,3	38,3					

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning**Oorspronkelijk** 2020-2026**DPO '20/afw. rapp. '21 (vorig tijdvak)** 2020-2026**DPO '21 (huidig tijdvak)** 2020-2026**Belangrijke wijzigingen**

Het Nederlandse programma FOXTROT werkt, via het Duits/Nederlandse programma TEN, nauw samen met het Duitse programma DLBO. Het doel van de samenwerking is het streven naar de meest optimale interoperabiliteit, efficiënt benutten van wederzijdse schaarse capaciteit en schaalvoordeel bij gemeenschappelijke verwerving.

Op dit moment vindt een strategische herijking plaats tussen Nederland en Duitsland, waarbij met name de verwervingsstrategie en de beoogde werkwijze wordt afgestemd. Dit betekent dat de modernisering van 44 Bataljonstaakgroep nationaal wordt uitgevoerd.

Omdat het project nationaal uitgevoerd wordt, wordt het ook uitgebreid met bestaande nationale werkpakketten. Omdat deze reeds begroot zijn, leidt dit niet tot een overschrijding van budgetten.

Foxtrot Spiral o voor 44 bataljonstaakgroep

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het doel van het programma FOXTROT is om alle mobiele platformen altijd veilig met elkaar te verbinden en interoperabel te maken teneinde informatiegestuurd optreden (IGO) mogelijk te maken. Deze modernisering wordt in lijn met de strategische roadmap FOXTROT uitgevoerd in deelleveringen (*spirals*). De eerste stap is de modernisering van 44 Bataljonstaakgroep en betreft ongeveer 220 mobiele platformen, waarbij de IT-middelen voor connectiviteit worden gemoderniseerd.

Defensie staat nu aan de vooravond van de vervanging en/of upgrade van een groot deel van de middelen die nodig zijn om in het mobiele domein informatiegestuurd te kunnen optreden. Dit is nodig omdat de operationele gebruiksomstandigheden zijn veranderd, de huidige systemen in toenemende mate instandhoudingsproblemen kennen, *end-of-life* en/of *end-life-of-type* zijn, weinig tot niet beschikken over doorontwikkelingsmogelijkheden en de *joint* en *multinational* interoperabiliteit beperkt of afwezig is. Informatie Gestuurd Optreden (IGO) leidt tot een effectiever optredende en daardoor sterkere krijgsmacht. Het brengen van het juiste effect op de juiste tijd en plaats vergt een gedegen informatiepositie. Deze informatiepositie verkrijgen we door de aanleg van een robuust, beveiligd en federatief netwerk, waarop alle sensoren en ingezette militairen in mobiele omstandigheden zijn aangesloten.

- 1) *Combat Net Radio (CNR)*. De CNR verzorgt de transmissie, het zenden en ontvangen van signalen van en naar personeel en voertuigen. De CNR vormt hiermee het fundament voor de verdere vernieuwing omdat het zorgt voor veilige connectiviteit.
- 2) *Core*. De *Core* vormt de software die het mogelijk maakt dat applicaties zoals een *Battlefield Management System* hun data kunnen delen en verzenden via een transmissiemiddel zoals de CNR. Ook maakt de *Core* het mogelijk dat in de toekomst nieuwe transmissiemiddelen en applicaties eenvoudig aangesloten kunnen worden. De *Core* speelt zo een sleutelrol bij het bereiken van de gewenste modernisering, groeipotentieel, interoperabiliteit en veiligheid.
- 3) *Inbouw en integratiepakket*. Om de CNR en de *Core* te laten werken, moeten zij ingebouwd en geïntegreerd worden in de bestaande (gevechts-)voertuigen van het eerste *Force Package*. Dit omvat bijvoorbeeld het plaatsen van antennes, kabels voor elektriciteitsvoorziening en datakabels.

De focus bij deze eerste stap in de modernisering van het tactisch mobiele domein ligt bij het neerzetten van een goede basis op het gebied van communicatiemiddelen en platforminfrastructuur. Hierbij is het belangrijk om de interoperabiliteit met internationale partners te bewaken door te werken in lijn met de specificaties die voortkomen uit het *Federated Mission Networking* initiatief van de NAVO.

Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oorspronkelijk	25-100	A					
2021	25-100	A					
2022	25-100	A					

Foxtrot Spiral o voor 44 bataljonstaakgroep (vervolg)

Relatie met andere projecten

- *Midlife Update (MLU) Fennek*
- *Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL*

Relevante Kamerstukken

- *Behoeftestelling project FOXTROT Spiral o voor 44 Bataljonstaakgroep, d.d. 02-10-2020 (Kamerstuk 27 830 nr. 316)*

Projecten in afstoting

Projecten in afstoting

Projectnaam	Reden
Mijnenbestrijdingsvaartuig Alkmaarklasse (AMBV)	De AMBV's zijn op termijn niet meer nodig vanwege de instroom van de nieuwe vaartuigen uit het project Vervanging mijnbestrijdingscapaciteit.
F-16	De F-16 vliegtuigen worden gefaseerd afgestoten vervangen door de F-35.
CH-47 Chinook-helikopter	De Chinook CH-47D worden gefaseerd afgestoten en vervangen door CH-47F (NL) helikopters.
Pantserrupsvoertuig M-577 en YPR	De voertuigen zijn operationeel niet meer nodig en zijn vervangen door de Fennek, de CV-90 en de Boxer.
M-fregatten	De M-fregatten zijn vanaf medio 2025 operationeel niet meer nodig vanwege de instroom van de nieuwe vaartuigen uit het project 'Vervanging M-fregatten'.

ADR rapport GrIT

Onderzoeksrapport van bevindingen van de Auditdienst Rijk over de voortgangsrapportage GrIT in het DPO 2021

Inleiding

De vaste Kamercommissie voor Defensie heeft de Staatssecretaris van Defensie verzocht “de Auditdienst Rijk (ADR) te vragen éénmaal per jaar de kwaliteit en volledigheid van de informatie in de IT-rapportage en de beheersing en het beheer van het project Grensverleggende IT te onderzoeken en de bevindingen aan de Kamer te doen toekomen”. In reactie hierop heeft de staatssecretaris een voorstel² gedaan om in september een integraal overzicht te geven van de stand van zaken van GrIT in het Defensie Projectenoverzicht (DPO) en de resultaten van het onderzoek van de ADR hierin als bijlage op te nemen.

Samenvatting

De informatie over GrIT in het DPO is tot stand gekomen volgens een proces dat zo’n twee maanden heeft gelopen, waarbij verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn verdeeld en alle relevante actoren in de defensieorganisatie input hebben kunnen leveren. Wij hebben geen aanmerkingen op de kwaliteit van de totstandkoming van

de informatie over GrIT in het DPO. De aan de Kamer toegezegde informatie is in de rapportage opgenomen. De gedeelde informatie biedt inzicht in de geboekte voortgang bij de opstart van de realisatie van GrIT, de prognoses voor de komende maanden en de daarmee samenhangende risico’s. Wij adviseren Defensie in verband met de te betrachten commerciële vertrouwelijkheid tijdig met de commissie Defensie en de ADR af te stemmen over hoe de Kamer in de komende basis- en voortgangsrapportages voor het groot project GrIT voldoende inzicht kan worden gegeven in de financiële ontwikkeling (budget versus realisatie). De opzet voor de *governance* is ingericht zoals beschreven in de *business case*. De programmastructuur wordt nog verder aangescherpt.

Bevindingen

Kwaliteit van de informatie

Wij zien dat het proces van totstandkoming van het DPO vergelijkbaar is met de wijze waarop de kamerbrieven tot stand komen. Middels een regulier stafbehandeling- en paraferingsproces wordt zowel de volledigheid als de juistheid van de inhoud van het DPO gecontroleerd. Dit proces is onder meer gericht op de feitelijke accuraatheid van de informatie en op de politieke risico’s. Alle informatie

wordt door de hoofddirecteuren bij de DMO en de Bestuursstaf geaccordeerd. De Minister van Defensie heeft de politieke verantwoordelijkheid voor de informatie en de wijze waarop deze naar buiten wordt gebracht. Wij zien dat de informatie over GrIT in het DPO in lijn is met de aan de Kamer uitgebrachte commercieel vertrouwelijke brieven over GrIT. De financiële informatie in het DPO is consistent met het defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF) en het defensie *lifecycle* plan (DLP). De totstandkoming van de informatie is traceerbaar via het dossier dat wordt bijgehouden door het redactieteam ten behoeve van het DPO.

Volledigheid van de informatie

Over alle deelonderwerpen die aan de Kamer zijn toegezegd wordt in het projectblad GrIT in het DPO gerapporteerd over stand van zaken, afgezet tegen de voorgaande verslaggevingsperiode. Bij de onderscheiden tekstdelen in het projectblad GrIT heeft de ADR de volgende bevindingen:

Algemeen

In het projectblad wordt kort ingegaan op het besluit van de Kamer om GrIT als een groot project aan te merken. De

verwachting dat daardoor dit jaar voor het laatst over GrIT wordt gerapporteerd middels het Defensie Projectenoverzicht. Verder is de ruimte genomen om aan te geven hoe het besluitvormingsproces is aangescherpt rond de aan te besteden blokken, zoals ook uiteen is gezet in de kamerbrief over het vierde BIT-advies van 17 juni 2021 (Kamerstuk 31 125, nr. 119).

Belangrijke wijzigingen

Defensie geeft aan dat er geen significante afwijkingen te melden zijn op het gebied van product, tijd of geld. Wij hebben geen informatie die dit tegenspreekt. Het blok ‘belangrijke wijzigingen’ wordt verder benut om belangrijke ontwikkelingen in de uitvoering van het programma te duiden, waar het programma nog steeds volgens het met de Kamer gedeelde plan (de *business case*) verloopt. De interpretatie van de ADR is dat het hier hoort te gaan om wijzigingen ten opzichte van het met de Kamer gedeelde plan (de *business case*) door bijvoorbeeld verdringingseffecten.

Product

Wij zien geen wijzigingen in de scope van GrIT. Defensie gaat in het DPO in op hoe de actuele stikstofproblematiek en de geluidsbeperkingen de doorlooptijd voor het verkrijgen van de voor de

¹ Tweede Kamer der Staten-Generaal commissie Defensie, Voorstel inzake halfjaarlijkse voortgangsrapportage IT, dd. 17 september 2018, nr. 2018Z15339/2018D44330

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 31 125, nr 93

bouw van de datacenters noodzakelijke vergunningen beïnvloeden. Daarbij is de maatregel aangegeven waardoor dit vooralsnog niet tot vertraging leidt in realisatie van de eerste blokken. Ook wordt nog ingegaan op de informatie die deels ook al bij de ‘belangrijke wijzigingen’ in GrIT is opgenomen. De in dit blok opgenomen informatie over de acceptatie van het projectplan voor het project Beheerprocessen, welke de ondersteuning verzorgt van de IT-beheerprocessen tijdens de terbeschikkingstellingsfase van de nieuwe IT-infrastructuur, past hier naar onze mening in het kader van risico mitigerende maatregelen in. De Kamer is in december 2020 geïnformeerd over de voorgenomen afsplitsing van de IT-infrastructuur Services van IBM naar Kyndryl. Gegeven het belang van de continuïteit adviseren wij de Kamer te informeren zodra er meer helderheid is over het vervolg van de afsplitsing.

Tijd

Defensie legt uit dat het huidige wereldwijde chiptekort invloed heeft op de levertijden van hardware en welke maatregel daartoe is genomen. Verder is aangegeven dat de opstartende samenwerking met het consortium door de maatregelen tegen de COVID-19 pandemie

een uitdaging vormden en het inregelen van de nieuwe procedures en werkwijzen van GrIT tijd hebben gekost. Wij zijn het eens met Defensie dat dit niet van invloed is op de verdere planning. Defensie ziet daarmee de tijdspaden van GrIT nog steeds als realistisch en haalbaar.

Geld

Defensie gaat bij dit aspect voornamelijk in op het feit dat om meerdere redenen niet mogelijk wordt geacht de business case geheel of gedeeltelijk in openbaarheid aan te bieden. Deze redenen zijn ook aangegeven in de brief aan de Kamer hieromtrent (Kamerstuk 35728 nr. 2 d.d. 11-02-2021). De brief is door de commissie Defensie ter kennisgeving aangenomen in de procedure-vergadering van donderdag 15 april 2021. Daarmee vormt het een nieuwe afspraak met de Kamer ten opzichte van de in november 2018 aan de Kamer gedane toezegging³. Dit verklaart ook waarom alleen de budgettrek is opgenomen. Dit is consistent met de informatie hierover opgenomen in DPO 2020 en de afwijkingsrapportage van mei 2021.

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 31 125, nr. 93 dd. 15 november 2018

Organisatie

Defensie beschrijft de inrichting en vulling van de organisatie naar aanleiding van de voor de inrichting van de *governance* geformuleerde adviezen in het rapport ‘Gescheiden werelden’ van ABDTOPConsult d.d. 28 oktober 2019 (Kamerstuk 31 125 nr. 110) en het Adviescollege ITC-toetsing in het BIT-advies van 14 oktober 2020 (Kamerstuk 31 125 nr. 115). Hiervoor zijn (o.a.) interne instellingsbeschikkingen aangeleverd. Verder wordt de aangetrokken programmadirecteur vermeld. Dit zijn naar onze mening belangrijke onderwerpen. De programma-organisatie wordt niet toegelicht in het projectblad. Wij constateren dat deze is versterkt (o.a.) op het gebied van contractmanagement, *finance*, *sourcing* en HR. Verder dat op basis van een evaluatie met Athena van de eerste maanden, aan een voorstel wordt gewerkt om de programmastructuur aan te scherpen voor de monitoring van de voortgang en realisatie van het programma, en wat onderdeel uitmaakt van de *governance*structuur.

Beheer en beheersing

Wij zien dat Defensie de opzet voor de *governance* heeft ingericht zoals beschreven in de *business case*. Zoals onder ‘Organisatie’ is beschreven wordt de programmastructuur nog verder aangescherpt. Wij constateren dat Defensie zich in de *governance*, zoals ze ook hebben aangegeven, baseert op de principes van MSP en Prince2. Wij zien dat het besluitvormingsproces is aangescherpt in overeenkomst met deze methoden voor programma- en project beheersing. Ook heeft Defensie een proces ingericht, waarbij ieder initiatiedocument alvorens het aan het Adviescollege ITC-toetsing wordt voorgelegd, voorzien moet zijn van een positief CIO-oordeel. Wij zien dit nageleefd. Dit strookt met wat in het projectblad is opgenomen en het draagt bij aan een goede beheersing.